

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»**

**ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ**

A.M.: 1012201703003

**Θέμα: «Οι πολιτικές εξελίξεις και η δράση της ΕΟΚΑ Α΄ στην Κύπρο κατά την
περίοδο 1955-1959. Η αποτύπωση των γεγονότων στην Ηλειακή Εφημερίδα
"Πατρίς"»**

Επιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου
Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ευγενία Γιαννούλη
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2019

Στη μνήμη όλων των αγωνιστών
που προσέφεραν τις υπηρεσίες τους
στον Κυπριακό Απελευθερωτικό Αγώνα του 1955-1959

*«...Ποτέ δε θα πεθάνουνε, όσοι πεθάναν σήμερα.
Και της σκλαβιάς τα σίδερα θα σπάσουν κάποια μέρα
και θ' ακουστούν ελεύθερα τραγούδια πέρα ως πέρα
στο ελληνικό νησί»*

Απόσπασμα από το τραγούδι του **Ευαγόρα Παλληκαρίδη** για τον απαγχονισμό των
Στ. Μαυρομάτη, Μιχαήλ Κουτσόφτα και Ανδρέας Παναγίδη (21 Σεπτεμβρίου 1956)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Η περίοδος της Αγγλοκρατίας	6
Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Η προετοιμασία του ένοπλου Αγώνα της ΕΟΚΑ	15
Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Γεγονότα από την έναρξη του Αγώνα μέχρι την άφιξη του Harding (1 ^η Απριλίου - 3 Οκτωβρίου 1955).....	19
Δ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Γεγονότα από την άφιξη του Harding μέχρι και την εξορία του Αρχιεπισκόπου στις Σευχέλλες (3 Οκτωβρίου 1955-9 Μαρτίου 1956)	24
Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Γεγονότα μετά την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου μέχρι την απελευθέρωσή του από τις Σευχέλλες (3 Μαρτίου 1956 - 28 Μαρτίου 1957)	32
ΣΤ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Γεγονότα μετά την απελευθέρωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και των συνεξορίστων του μέχρι τη λήξη του Αγώνα	48
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	64
ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	65
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	67

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Κύπρος, από το 1191 μ.Χ., όταν κατακτήθηκε από το βασιλιά της Αγγλίας Ριχάρδο το Λεοντόκαρδο, που πήρε μέρος στην Γ΄ σταυροφορία για απελευθέρωση των Αγίων Τόπων, πέρασε συνεχή δουλεία οκτώ σχεδόν αιώνων (1191-1960 μ.Χ.). Οι Ναΐτες (1191-1192), οι Λουζινιανοί (1192-1489), οι Ενετοί (1489-1571), οι Τούρκοι (1571-1878) και οι Άγγλοι (1878-1960) ήταν οι κυρίαρχοι του νησιού, που καταδυνάστευαν το λαό της και εκμεταλλεύονταν τον πλούτο της.

Παρά τις δύσκολες συνθήκες, κάτω από τις οποίες βρέθηκε ο Κυπριακός λαός, διατήρησε ακλόνητη την πίστη του στην ελληνική καταγωγή του και αντιστάθηκε με πολλούς τρόπους στην αλλοίωση του ελληνικού τρόπου της ζωής του. Ο πόθος της ελευθερίας δεν έσβησε ποτέ από την ψυχή του Κυπριακού λαού. Αλλά η δύναμη των κατακτητών δεν επέτρεπε την πραγματοποίησή του.

Από το 1878 μέχρι το 1955, οι Κύπριοι διεκδικούσαν με ειρηνικό τρόπο από τους Άγγλους την ελευθερία τους και την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Κάθε τους προσπάθεια έπεφτε σε τοίχο. Γι' αυτό το 1955 ξεκίνησαν ένοπλο Αγώνα, για να κερδίσουν αυτό που δικαιωματικά τους ανήκε.

Ο Απελευθερωτικός Αγώνας του '55-59 αποτελεί ένα ιστορικό θέμα, που αν και καταλαμβάνει μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας, πάντα θα χρίζει αντικείμενο μελέτης και καταγραφής των γεγονότων εκείνων, για λόγους μνήμης και απόδοσης τιμής σε όλους αυτούς που αγωνίστηκαν, δίνοντας μέχρι και την ζωή τους. Επειδή όμως το πλήθος των στοιχείων εκείνης της περιόδου, τόσο σε πολιτικό όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο είναι αχανές λόγω των πολλών γεγονότων αλλά και των προσώπων που διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο σε αυτά, η παρούσα εργασία επικεντρώνεται κυρίως στην καταγραφή της χρονολογικής εξέλιξης του ενόπλου Αγώνα και της παρουσίασης της γενικής εικόνας της πολιτικής της Μ. Βρετανίας και της στάσης του ελληνικού κράτους της υπό εξέταση περιόδου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεντρική υπόθεση της εργασίας είναι οι πολιτικές εξελίξεις που σε διεθνές επίπεδο καθόρισαν την τύχη της Κύπρου, αλλά και η δράση που ανέλαβε η ΕΟΚΑ Α΄ για αυτοδιάθεση και ένωση με την Ελλάδα, με την μορφή ενός μαζικού, αντιαποικιακού, εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα ενάντια στον βρετανικό ιμπεριαλισμό. Εξάλλου μην λησμονούμε πως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Κύπρος είναι η μόνη συνεχίζουσα αποικία στον Ευρωπαϊκό Χάρτη.

Σκοπός της μελέτης είναι να εξεταστεί η δράση του απελευθερωτικού κινήματος των Ελληνοκυπρίων σε σχέση με τις επιρροές που δέχτηκε από την Αθήνα και κυρίως σε σχέση με την αποικιοκρατική πολιτική της Μ. Βρετανίας και γενικά του ξένου παράγοντα. Αρωγός στην επίτευξη του στόχου αυτού στέκεται ο ελληνικός Τύπος. Η παρουσίαση των απόψεων και των αντιλήψεων που πρόβαλλαν οι ελληνικές εφημερίδες αποτελούν τον καθρέφτη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής της εποχής, ενώ η αναπαραγωγή ειδήσεων των ξένων Μ.Μ.Ε. δείχνουν τα πολιτικά, γεωστρατηγικά και διάφορα συμφέροντα και επιδιώξεις της Μ. Βρετανίας στην Κύπρο αλλά και τη διαμορφωθείσα κατάσταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. **Βασικός στόχος** δεν είναι να τοποθετήσουμε απλά τη δράση της ΕΟΚΑ και τα γεγονότα, αλλά να παρουσιάσουμε ένα πλαίσιο συνθηκών το οποίο δημιούργησε η σκληρή αποικιοκρατία, μέσα στο οποίο ένας λαός μη αυτόνομος αντέδρασε.

Τα ερωτήματα που οδήγησαν στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος ως διπλωματική μεταπτυχιακή μου εργασία είναι: α) πώς αντιμετωπίζουν οι Ελληνοκύπριοι τόσο το πρόβλημα της αποικιοκρατίας, όσο και το θέμα της εθνικής αποκατάστασης, β) ποιος ο βαθμός εμπλοκής της Ελλάδας και της Τουρκίας γ) πως ο ελληνικός Τύπος παρουσίασε στη κοινή γνώμη το κυπριακό γ) τι ρόλο διαδραμάτισε ο ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ και τέλος δ) βασικό ερώτημα το οποίο θα μας απασχολήσει είναι πόσο καταλυτικός ήταν ο ρόλος της βρετανικής αποικιακής εξουσίας και κατά πόσον η γνωστή βρετανική τακτική του “διαίρει και βασίλευε” εφαρμόστηκε στην Κύπρο με σκοπό να υποδαυλίσει τη διαίρεση του πληθυσμού, οδηγώντας τις δυο κοινότητες ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή στη σύγκρουση.

Μεθοδολογικά η εργασία στηρίζεται τόσο σε πηγές όσο και σε βιβλιογραφία. Συγκεκριμένα, ακολουθείται η μικτή προσέγγιση, αφού μελετώνται και αναλύονται ο ελληνικός Τύπος και κυρίως άρθρα της καθημερινής Ηλειακής Εφημερίδας "Πατρίς"

σε συνδυασμό με ιστορικά γεγονότα και δεδομένα που εγγυάται τόσο η ελληνική όσο και η κυπριακή βιβλιογραφία.

Ορισμένες εννοιολογικές διευκρινήσεις είναι απαραίτητες σε σχέση με κάποιες ορολογίες που χρησιμοποιούνται στην εργασία. Η πρώτη αφορά στον όρο “Έλληνοκύπριοι” που χρησιμοποιείται για να δηλώσει τους Έλληνες της Κύπρου, παρότι δεν βρίσκεται πουθενά στην ελληνική γλώσσα μέχρι το 1960, έχει όμως επικρατήσει σήμερα. Ανάλογα δεδομένα (με κάποιες βέβαια διαφορές) ισχύουν και για τον όρο “Τουρκοκύπριοι”. Όσον αφορά δε την “Αγγλοκρατία”, ήταν όρος της εποχής (παρότι το σωστό θα ήταν “Βρετανοκρατία”) και έχει καθιερωθεί στη βιβλιογραφία.

Όσον αφορά **την δομή της παρούσα εργασίας**, σ’ αυτήν σε πρώτη φάση γίνεται αναφορά στην περίοδο που η Κύπρος βρισκόταν υπό βρετανική κατοχή και διοίκηση και συγκεκριμένα στις προσπάθειες των Έλληνοκυπρίων με διαδηλώσεις, πολιτική διπλωματία και δημοψήφισμα να εκφράσουν την θέλησή τους για ένωση με την μητέρα Ελλάδα. Έπειτα γίνεται περιγραφή του τρόπου προετοιμασίας της ΕΟΚΑ για τον ένοπλο Αγώνα που είχε αποφασιστεί να πραγματοποιηθεί. Δηλαδή για το πώς οργανώθηκε σε ηγετικό επίπεδο αλλά και το πώς θα τροφοδοτούνταν σε δύναμη πυρός. Έτσι, θα ξεκινήσει και η καταγραφή των γεγονότων από την έναρξη του Αγώνα έως και την λήξη, διαιρεμένη σε τέσσερις φάσεις. Αρχικά τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν από την έναρξη του Αγώνα μέχρι την άφιξη του Harding (1^η Απριλίου - 3 Οκτωβρίου 1955), στη συνέχεια, εκείνων από την άφιξη του Harding μέχρι και την εξορία του Αρχιεπισκόπου στις Σεϋχέλλες (3 Οκτωβρίου 1955-9 Μαρτίου 1956), τρίτον από την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου μέχρι την απελευθέρωσή του από τις Σεϋχέλλες (3 Μαρτίου 1956 - 28 Μαρτίου 1957) και κλείνοντας παρουσιάζονται τα γεγονότα μετά την απελευθέρωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και των συνεξοριστών του μέχρι την επίσημη λήξη του Αγώνα στις 3 Μαρτίου του 1959.

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η περίοδος της Αγγλοκρατίας

Με τη σύμβαση της 23^{ης} Μαΐου/4^{ης} Ιουνίου 1878 (“Conversation of Defensive Alliance”) που υπογράφηκε στα παρασκήνια του Συνεδρίου του Βερολίνου (4^η Ιουνίου-1^η Ιουλίου 1878), η Πύλη παρεχώρησε στην Αγγλία την κατοχή και τη διοίκηση της Κύπρου, έναντι φόρου υποτέλειας στον σουλτάνο. Αυτός ο φόρος ή αλλιώς *Οθωμανικό δάνειο* όμως, υποχρέωνε την Κύπρο να πληρώνει 92.800 στερλίνες στην Τουρκία. Στο άρθρο 3 της σύμβασης για την Κύπρο, μεταξύ Βρετανίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υποσχέθηκε το Λονδίνο πως θα καταβάλλει στην Πύλη το εκάστοτε υπάρχον πλεόνασμα από τα έσοδα έναντι των δαπανών για το νησί. Το πλεόνασμα αυτό θα υπολογίζεται και θα καθορίζεται επί τη βάση του μέσου όρου των τελευταίων πέντε ετών. Το ποσό όμως, που συμφωνήθηκε ήταν μεγαλύτερο των πηγών της Κύπρου. Ωστόσο οι Άγγλοι δεν είχαν σκοπό να πληρώνουν τον Σουλτάνο, αλλά ήθελαν να το χρησιμοποιήσουν για να αποπληρωθούν οι τόκοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, για το δάνειο που πήρε από την Αγγλία για τον Κριμαϊκό πόλεμο. Έτσι, αν και ο σουλτάνος παρέμεινε από την άποψη του διεθνούς δικαίου κυρίαρχος του νησιού, αυτό δεν άλλαξε το ουσιαστικό γεγονός πως η Αγγλία ήταν η νέα εξουσιάστρια στην Κύπρο. Έτσι στις 22 Ιουλίου 1878 κατέφθασαν στο νησί τα αγγλικά στρατεύματα κατοχής και ο πρώτος διοικητής/κυβερνήτης του, στρατηγός Garnet Wolseley, τον οποίον υποδέχτηκε ο Κυπριακός λαός με ενθουσιασμό και ελπίδες. Πρώτος που τον καλωσόρισε ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος, που από την πρώτη κιόλας στιγμή δε δίστασε να ζητήσει από τους νέους κατακτητές να απελευθερώσουν την Κύπρο, για να μπορέσει να ενωθεί με τη Μητέρα Ελλάδα¹.

Ο πρώτος κυβερνήτης, αμέσως προχώρησε σε μια σειρά από μεταρρυθμίσεις, όπως κατάργηση φοροαπαλλαγών της εκκλησίας και άλλων προνομίων της, ίδρυση του συμβουλευτικής φύσης Νομοθετικού Συμβουλίου (Legislative Council)- με αυτή την κίνηση έχαναν μέρος της πολιτικής τους εξουσίας ο Αρχιεπίσκοπος και ο

¹ Παύλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλονήσου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001, σ. 71-72 και Κωνσταντίνος Αμαντος, *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Αθήνα 1956, σ. 124 και Γεώργιος Γιάγκος Ασσιώτης, *Ο αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Λευκωσία 1990, σ. 3 και Γεωργιάλης Η. Κύπρος, *Οι Βρετανοί στην Κύπρο. Φορολογία και πολιτική στην πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας και το ζήτημα του φόρου υποτέλειας*, Αθήνα 2016, σ. 11

Μουφτής-, ίδρυση Ανώτατου Δικαστηρίου στην Λευκωσία και επαρχιακά δικαστήρια στις υπόλοιπες πόλεις, κάτι που περιόρισε τα εκκλησιαστικά δικαστήρια. Όπως γίνεται κατανοητό, η εκκλησία που επί Οθωμανικής διακυβέρνησης της νήσου κατείχε κάποια πολιτική δύναμη, χτυπήθηκε από το βρετανικό σύστημα, με στόχο την εγκαθίδρυση της βρετανικής ισχύς στην Κύπρο. Μετά τις πρώτες μεταρρυθμίσεις του κυβερνήτη, ο νέος υπουργός Αποικιών λόρδος Κίμπερλυ αποφάσισε την παραχώρηση Συντάγματος. Το Νομοθετικό Συμβούλιο αναβαθμίστηκε και απέκτησε περισσότερα μέλη τα οποία εκλέγονταν από τον λαό.

Μείζον θέμα όμως αποτελούσε η φορολόγηση της Κύπρου που ήταν βαριά. Σε αυτό συνέβαλλε και το *οθωμανικό δάνειο*, το οποίο δεν είχε καμιά σχέση με την Κύπρο. Το 25% των πόρων της Κύπρου πήγαιναν στα βρετανικά ταμεία, στερώντας από τον τόπο αναπτυξιακά έργα. Παρά τις κατοπινές διαμαρτυρίες τόσο των Ελληνοκύπριων όσο και των Τουρκοκύπριων, η βαριά φορολογία παρέμεινε για πάνω από 50 χρόνια².

Η Αγγλία, η οποία έβλεπε την Οθωμανική Αυτοκρατορία σαν πρόχωμα κατά του ρωσικού επεκτατισμού, ήθελε να χρησιμοποιήσει την Κύπρο ως στρατιωτική βάση για τη διασφάλιση του δρόμου προς τις Ινδίες. Η στρατιωτική σπουδαιότητα του νησιού είχε αυξηθεί μετά την διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ. Βέβαια μόνο λίγα χρόνια μετά τη σύναψη της σύμβασης, η Κύπρος έχασε το χαρακτήρα του “κλειδιού” για τη Δυτική Ασία, λόγω της κατοχής της Αιγύπτου από την Αγγλία το 1882. Παρόλα αυτά, οι Βρετανοί αποικιοκράτες εξακολούθησαν επί δεκαετίες να μεταχειρίζονται τη μεγαλόνησο σαν στρατηγικά σημαντικό αντικείμενο εξουσίας.

Επίσης επικρατούσε και το σκεπτικό της διατήρησης της Αυτοκρατορίας που συνδυαζόταν όχι σπάνια με έναν ηθικολογικό πατερναλισμό. Η επίκληση του βρετανικού «προστατευτικού» ρόλου αφορούσε όχι μόνο τους Τουρκοκύπριους (στη σύμβαση περιέχονταν κάποιες ρήτρες υπέρ αυτών), αλλά και τον κυπριακό ελληνισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της ψευδοπροστασίας αποτελεί η επιχειρηματολογία του Βρετανού Joseph Chamberlain ως υπουργός των Αποικιών, ότι οι Ελληνοκύπριοι στην περίπτωση Ένωσης θα αντιμετώπιζαν οικονομικά προβλήματα, προκειμένου να αντισταχθεί το αίτημα της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα.

² Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1878-1949*, Αθήνα 2007, τ. 1, σ. 88-113

Κατά την περίοδο 1878-1914 η πολιτική του Λονδίνου στο Κυπριακό στηριζόταν κατά κανόνα στη θεωρία, πως η Αγγλία ήταν υποχρεωμένη να σεβαστεί τη σύμβαση με την Πύλη. Στα πλαίσια αυτής της θεωρίας οι εκφραστές της βρετανικής πολιτικής ήταν έτσι σε θέση να κάνουν κάποιες μη δεσμευτικές δηλώσεις, στις οποίες γινόταν λόγος για εκτίμηση του ελληνικού πατριωτισμού της πλειοψηφίας του πληθυσμού του νησιού. Για παράδειγμα ο Winston Churchill δήλωσε το 1907 ως υφυπουργός Αποικιών, ότι βλέπει σαν κάτι το απόλυτα φυσιολογικό να θέλει ο κυπριακός λαός ελληνικής καταγωγής να ενωθεί με τη χώρα εκείνη, η οποία θα μπορούσε να ονομαστεί μητρική γι' αυτόν. Αλλά ύστερα πρόσθεσε, πως η βρετανική κυβέρνηση είναι από την άλλη μεριά υποχρεωμένη λόγω των Τουρκοκυπρίων να αντισταχθεί στην εξασθένηση της κυριαρχίας του σουλτάνου. Βέβαια όταν κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Αγγλία στις 5 Νοεμβρίου 1914 εξαιτίας της εισόδου της Τουρκίας στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων ήρε την τουρκική κυριαρχία στην Κύπρο, το επιχείρημα, πως έπρεπε να ληφθούν υπόψη η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι, έχασε τη νομοτυπική του βάση.

Ενώ μάλιστα ένα χρόνο αργότερα στις 3/16 Οκτωβρίου 1915 η Αγγλία προσέφερε τη μεγαλόνησο στην Ελλάδα σε περίπτωση εισόδου της στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Η Ελλάδα τότε περνούσε την τραγική περίοδο του εθνικού διχασμού, της διαμάχης βενιζελικών και βασιλοφρόνων. Όμως ο πρωθυπουργός Ζαΐμης, που η στάση του ανταποκρινόταν στη γραμμή του βασιλικού στρατοπέδου, απέρριψε την αγγλική προσφορά³.

Όσον αφορά την αρχή του Ενωτικού Κινήματος, αυτή φούντωσε όταν η Εκκλησία και οι τοκογλύφοι έχασαν αρκετά από τα προνόμιά τους που απολάμβαναν επί οθωμανοκρατίας και αντιμετώπιζονταν αρνητικά από τους Βρετανούς. Και δεύτερη αφορμή ήταν η εμφάνιση ενός ρεύματος νέων ανθρώπων οι οποίοι πήγαιναν για σπουδές στην Ελλάδα και επέστρεφαν στην Κύπρο, εμποτισμένοι με το όραμα της Ένωσης. Αρκετοί από αυτούς ήταν δάσκαλοι και μετέφεραν το πάθος τους στα παιδιά⁴.

Η οικονομική κατάσταση στην μεγαλόνησο, από το 1920 έως το 1931, δυσκόλεψε πολύ τις συνθήκες ζωής και κυρίως τον αγροτικό πληθυσμό. Ο Μάλκομ Στήβενσον που διαδέχτηκε τον Γκάρνερ Γουόλσλεϋ στη θέση του κυβερνήτη πήρε

³ Παύλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλόνησου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001, σ. 72-75

⁴ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1878-1949*, Αθήνα 2007, τ. 1, σ. 114-118

μέτρα για να προστατέψει τον πληθυσμό από την τοκογλυφία, ωστόσο αρκετοί νέοι νόμοι έμειναν στα χαρτιά. Αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, η οποία κορυφώθηκε το 1924, ήταν η εσωτερική μετανάστευση, πτώση μισθών, αύξηση των πλειστηριασμών και εξαθλίωση μεγάλου μέρους του πληθυσμού. Ταυτόχρονα παρουσιάζεται και άνοδος του ενωτικού κινήματος, διαιρεμένο σε δύο ρεύματα. Το μεν πρώτο ήταν ανένδοτο υπέρ της Ένωσης και υποστήριζε την απόσυρση των ελληνοκυπρίων από διάφορους διοικητικούς και νομοθετικούς θεσμούς, ενώ το δε άλλο υποστήριζε πως έπρεπε να τεθεί σε προτεραιότητα η βελτίωση των συνθηκών ζωής του λαού, θέματα παιδείας, φορολογίας και γεωργίας. Για να αυξήσει την πίεση υπέρ της ένωσης, η Εκκλησία οργάνωσε την *Παγκύπρια Συνέλευση* η οποία θα αντιπροσώπευε τους ελληνοκύπριους και στην ηγεσία του θα βρισκόταν ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου. Οι βρετανοί όμως δεν το λαμβάνανε υπόψη τους και μάλιστα τους οδήγησε να λάβουν μέτρα κατασταλτικού χαρακτήρα⁵.

Επόμενος στη σειρά κυβερνήτης ήταν ο 45χρονος Ρόναλντ Στορς (Sir Ronald Storrs) που έθεσε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα βελτιώσεων σε αρκετούς τομείς της οικονομίας και κοινωνίας. Μάλιστα προσπάθησε να καταργήσει τον φόρο υποτελείας αν και προσέκρουσε στην άρνηση της Βρετανικής αυτοκρατορίας. Ακόμα, κατά τη διάρκεια της θητείας του, προσπάθησε να βοηθήσει τους Αγρότες αυξάνοντας τα κεφάλαια της Αγροτικής Τράπεζας (που είχε ιδρυθεί το 1925) και μετά από αρκετές διπλωματικές manούβρες τα κατάφερε, ωστόσο η κατάσταση στην Κύπρο θύμιζε ήδη φεουδαρχία- το 1/3 της γης άνηκε στους λίγους δανειστές-τοκογλύφους. Λόγω ασθένειας, το 1929 διοίκησε προσωρινά ο Νίκολσον, η περίοδος είναι γνωστή ως *Ιντεμέδιο Νίκολσον*. Η περίοδος χαρακτηρίστηκε από συγκρούσεις του Νίκολσον με τους εκπρόσωπους της ελληνοκυπριακής μεγαλοαστικής τάξης, τοκογλύφους και γαιοκτήμονες τους οποίους χαρακτήριζε μάλιστα και παράσιτα⁶.

Από το 1878 μέχρι το 1931, οι Κύπριοι δεν σταμάτησαν να προβάλλουν την αξίωσή τους για Ένωση με την Ελλάδα. Οι θρησκευτικοί και πολιτικοί ηγέτες των Ελλήνων της Κύπρου πίεζαν καθημερινά με διάφορες ενέργειες, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Έτσι, στις 21 Οκτωβρίου 1931 σε μια ειρηνική στην αρχή πολιτική συγκέντρωση που έλαβε μέρος στη Λευκωσία και μετά από μια δυναμική, πατριωτική ομιλία του Μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημου Μυλωνά, οι χιλιάδες Κύπριοι αποφάσισαν να κατευθυνθούν στο Κυβερνείο για να διακηρύξουν τον ενωτικό τους

⁵ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1878-1949*, Αθήνα 2007, τ. 1, σ. 264-275, 295

⁶ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1878-1949*, Αθήνα 2007, τ. 1, σ. 310-315

πόθο. Ο Κυβερνήτης, όμως, ούτε καταδέχτηκε να τους ακούσει. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, την εξαγρίωση του πλήθους, που με μανία επιτέθηκαν κατά του κτηρίου, βάζοντάς του μάλιστα φωτιά. Τα σοβαρά αυτά επεισόδια τα οποία έμειναν στην ιστορία με το όνομα “Οκτωβριανά” εξόργισαν τους Βρετανούς που έλαβαν διάφορα μέτρα⁷, ώστε να προλάβουν άλλες επαναστάσεις. Από το 1933 έως το 1939, περίοδος που έμεινε γνωστή ως Παλμεροκρατία, επεβλήθη πολύ σκληρή, υποτιμητική έως και ρατσιστική στάση, από τον Χέρμπερτ Ρίτςμοντ Πάλμερ (Sir Herbert Richmond Palmer), από τον οποίο πήρε και το όνομα της η περίοδος αυτή. Για παράδειγμα, επιβλήθηκαν ανελεύθερα και δικτατορικά μέτρα όπως η κατάργηση του Νομοθετικού Συμβουλίου, λογοκρισία στον τύπο, απαγορεύτηκαν συγκεντρώσεις πέραν των πέντε ατόμων, απαγορεύτηκαν τα συνδικάτα και 28 συνδικαλιστικοί ηγέτες καταδικάστηκαν σε φυλάκιση μέχρι τέσσερα χρόνια με την κατηγορία της ανατρεπτικής συνωμοσίας, πυροβολούσαν όσους έπαιρναν μέρος σε ανατρεπτικές ενέργειες κτλ. Επίσης, καταβλήθηκε προσπάθεια αφελληνισμού. Με διατάγματα απαγορεύτηκε η ανάρτηση και εμφάνιση της ελληνικής σημαίας, η χρήση των ελληνικών εθνικών συμβόλων και του Εθνικού Ύμνου, η ανάρτηση εικόνων των εθνικών ηρώων σε σχολεία και σωματεία και περιορίστηκε σε αυστηρά ανώδυνα πλαίσια η διδασκαλία της Ιστορίας⁸.

Η είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο, στις 28 Οκτωβρίου 1940, χαλαρώνει τα βρετανικά καταπιεστικά μέτρα και διαμορφώνει νέες συνθήκες στο νησί. Το ενωτικό κίνημα παίρνει τότε καινούργια αγωνιστικότητα και έξαρση. Περίπου 30.000 Ελληνοκύπριοι, παρορμούμενοι από τη βρετανική προπαγάνδα και τον πόθο της Ένωσης, κατατάσσονται εθελοντικά στο συμμαχικό στρατό. Στους εθελοντές συμπεριλαμβάνονταν Ελληνοκύπριοι των πιο διαφορετικών πολιτικών φρονημάτων από τους συντηρητικούς ως τους κομμουνιστές. Η Βρετανική Κυβέρνηση όμως,

⁷ Δύο χιλιάδες άτομα καταδικάστηκαν σε διάφορες ποινές φυλάκισης και επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο στο Δήμο Λευκωσίας και σε άλλους Δήμους για την κάλυψη των ζημιών που έγιναν στο Κυβερνείο και σε άλλα κτίρια από διαδηλωτές, επίσης πραγματοποιήθηκαν εκτοπισμοί και απελάσεις ηγετικών στελεχών του ενωτικού κινήματος, όπως του μητροπολίτη Κιτίου Νικόδημου Μυλωνά, του μητροπολίτη Κυρηναίας Μακάριου Β΄, του αρχιερέα της εκκλησίας της Φανερωμένης στη Λευκωσία Διονύσιου Κυκκώτη κ.ά.)

⁸ Γεώργιος Γιάγκος Ασσιώτης, *Ο αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Λευκωσία 1990, σ. 3-4 και Κωνσταντίνος Άμαντος, *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Αθήνα 1956, σ. 136 και Παύλος Ν. Τζερμιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλονήσου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001, σ. 103-104 και Κώστας Κατσώνης, *Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας*, Λάρισα 2002, σ. 50-52 και Γιώργος Γεωργής, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον ανταποικιακό αγώνα*, Αθήνα 1999, σ. 164-165

αρνήθηκε και πάλι να συμμορφωθεί με τις διακηρύξεις και τις αρχές, που καθιερώθηκαν επίσημα από τους νικητές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Τότε παράλληλα, αλλά ανεξάρτητα από την Εθναρχία, αρχίζει στην Κύπρο μια νέα πολιτική κίνηση. Στις 15 Απριλίου 1941 αποφασίζεται η ίδρυση πολιτικού κόμματος, του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζομένου Λαού). Το κόμμα αυτό είχε σοσιαλιστική κατεύθυνση με βασική επιδίωξη τη βελτίωση των επαγγελματικών και βιοτικών συνθηκών των εργατών και των αγροτών της Κύπρου. Εδώ να τονιστεί πως αντίθετα με προηγούμενη στάση της, το 1941 η Βρετανική αποικιακή διοίκηση ενεθάρρυνε, στην αρχή τουλάχιστον, την ίδρυση του ΑΚΕΛ, αποβλέποντας προφανώς στη δημιουργία ενός αντισταθμίσιματος μεταξύ της ενωτικής κίνησης και των πολιτικών συνθηκών στο νησί. Έτσι, το 1943 το ΑΚΕΛ ξεκίνησε τη λειτουργία του ως πολιτικό Κόμμα και μάλιστα το 1946, δίνοντας την υποστήριξή του στην παράταξη της “Εθνικής συνεργασίας” επιτυγχάνεται στις δημοτικές εκλογές η ανάδειξη Δημάρχων στις τέσσερις μεγαλύτερες πόλεις της Κύπρου (Λευκωσία, Λεμεσό, Αμμόχωστος και Λάρνακα)⁹.

Στο μεταξύ το πνεύμα του φιλελευθερισμού, που διέπνεε όλη την Ευρώπη μετά το τέλος του πολέμου, έπεινε το Λονδίνο να προσπαθήσει να αποκαταστήσει τη συνταγματική τάξη στην Κύπρο, που είχε διακοπεί με τα γεγονότα του 1931. Έτσι, το Μάρτιο του 1947, διορίζεται Κυβερνήτης του νησιού ο Λόρδος Winster, ο οποίος, στις 5 Απριλίου, με διάγγελμά του, κάλεσε τους Κυπρίους να συνεργαστούν σ’ ένα “φιλελεύθερο αποικιακό σύνταγμα”, και συγκαλεί για το σκοπό αυτό “Διασκεπτική Συνέλευση”. Η συνδιάσκεψη αυτή γίνεται τελικά το Νοέμβριο του 1947. Η πρόταση δίχασε τους Έλληνες της Κύπρου, αφού από τη μια η δεξιά παράταξη, προσέγγισε αρνητικά τις προθέσεις του Λονδίνου με τους εκπροσώπους της να αρνούνται να συμμετάσχουν στις εργασίες της Συνέλευσης, ενώ από την άλλη, η Αριστερά, αποδέχθηκε την πρόταση των Βρετανών με τους εκπροσώπους της να συμμετέχουν στη Διασκεπτική Συνέλευση. Η κυβέρνηση του Λονδίνου αναγκάζεται το Μάιο του 1948, να θέσει νέες προτάσεις για συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, από τις οποίες αποκλείονται τα θέματα ένωσης με την Ελλάδα και πλήρης αυτοκυβέρνησης. Τα κυριότερα σημεία των προτάσεων αυτών, ανέφεραν ότι:

⁹ Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 18-19 και Παύλος Ν. Τζεμμιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλονήσου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001, σ. 107

- Τα εκλεγμένα μέλη της Νομοθετικής Εξουσίας να είναι 22, να υπάρχουν 4 ανώτεροι Βρετανοί υπάλληλοι και ένας πρόεδρος που θα διορίζεται από τον κυβερνήτη, 4 να εκλέγονται από τους Τουρκοκύπριους και οι υπόλοιποι από ολόκληρο τον πληθυσμό.
- Δικαίωμα ψήφου να έχουν όλοι οι άντρες άνω των 21 ετών, ενώ οι γυναίκες να πάρουν δικαίωμα ψήφου σε περίπτωση που το δεχόταν η συνέλευση.
- Η Κύπρος θα ανήκει στη Βρετανική Κοινοπολιτεία και σχετικά με αυτό δε θα γίνεται καμία συζήτηση από το Νομοθετικό.
- Νομοσχέδια τα οποία έχουν άμεση σχέση με την οικονομία, την άμυνα, τη εξωτερική πολιτική, τις μειονότητες και το σύνταγμα να εισάγονται μόνο με την συγκατάθεση του κυβερνήτη.
- Ο κυβερνήτης θα έχει το δικαίωμα να επιβάλει την εφαρμογή ενός νομοσχεδίου, ακόμη και αν το νομοθετικό συμβούλιο το είχε απορρίψει.

Μέσω των προτάσεων αυτών παραχωρείται από τους Βρετανούς ένα είδος αυτοκυβέρνησης με μεγαλύτερη συμμετοχή των κατοίκων της Κύπρου, από τις οποίες είναι ολοφάνερος ο βαθμός στον οποίο οι εξουσίες του κυβερνήτη παρέμειναν σημαντικές. Στο σημείο αυτό οι μόνοι που κράτησαν θετική στάση απέναντι στις προτάσεις αυτές ήταν οι Τουρκοκύπριοι. Οι δεξιοί κυρίως, μαζί με την εκκλησία, αντέδρασαν τονίζοντας ότι δέχονταν να συζητήσουν μόνο την Ένωση.

Οι προτάσεις της συνδιάσκεψης αυτής, η οποία ουσιαστικά δεν ήταν αντιπροσωπευτική, αφού οι περισσότεροι αντιπρόσωποι απείχαν από αυτή, απορρίφθηκαν. Η αποικιακή κυβέρνηση στο σημείο αυτό δε μπορούσε να επιβάλει ένα σύνταγμα που οι Ελληνοκύπριοι αρνούσαν να δεχτούν. Έπειτα από τόσα χρόνια προβολής του αιτήματος για Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, η κυπριακή ηγεσία δε μπορούσε να δεχτεί τίποτα λιγότερο. Ταυτόχρονα σημαντικό είναι να ειπωθεί ότι η Κυπριακή Αριστερά, εγκαταλείπει το αίτημα της αυτοκυβέρνησης, δεχόμενο και αυτό την πολιτική της Ένωσης¹⁰.

Το 1949 το Εθναρχικό Συμβούλιο αποφάσισε να προβεί σε μια νέα προσπάθεια για την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Συγκεκριμένα, στις 12 Δεκεμβρίου 1949, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Β΄ ζήτησε από τον Βρετανό κυβερνήτη να διεξάγει ένα δημοψήφισμα. Η Εθναρχία με αυτή τη κίνηση ήθελε να προσδώσει στην ψηφοφορία επίσημο χαρακτήρα και να δεσμεύσει την αποικιακή διοίκηση να σεβαστεί το

¹⁰ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1878-1949*, Αθήνα 2007, τ. 1, σ. 729-743 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 23

αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Ο κυβερνήτης όπως αναμενόταν απέρριψε την εθναρχική αίτηση και τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος ανέλαβε η Εθναρχία. Η διοργανωθείσα από την Εκκλησία ψηφοφορία έγινε στις 15 Ιανουαρίου 1950 ή, ακριβέστερα, κατά το χρονικό διάστημα 15 ως 22 Ιανουαρίου 1950. Το 95,71% των Ελληνοκυπρίων ψήφισαν υπέρ της Ένωσης. Το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας εξέφραζε τη θέληση σχεδόν της ολότητας του κυπριακού ελληνισμού. Άλλωστε η εθναρχική προσφυγή στο λαό έγινε σε μια φάση των εξελίξεων, κατά την οποία η Δεξιά και η Αριστερά ακολουθούσαν στο εθνικό θέμα την ίδια γραμμή, δηλαδή εκείνη της Ένωσης. Βέβαια, η αντίδραση της αποικιακής δύναμης στο δημοψήφισμα ήταν αρνητική, καθώς θεωρούσαν το ζήτημα της Ένωσης «κλειστό»¹¹.

Λίγους μήνες μετά το δημοψήφισμα ο Μακάριος Β΄ πέθανε και τη θέση του πήρε ο Μακάριος Γ΄. Αυτός από τη στιγμή που ανέβηκε στον αρχιεπισκοπικό θρόνο, δεν σταμάτησε ούτε στιγμή να αγωνίζεται για την πραγματοποίηση των εθνικών οραματισμών των Κυπρίων. Εντωμεταξύ, όλο το διάστημα αυτό, οι προσπάθειες της επίσημης Ελλάδας για την υπόθεση των Ελληνοκυπρίων μέχρι την ανάληψη της κυβερνητικής ευθύνης από τον Αλέξανδρο Παπάγο δεν ξεπέρασαν αισθητά το επίπεδο των πλατωνικών εκκλήσεων ή “διακριτικών διαβημάτων”. Το Δεκέμβριο του 1953, όμως, η επίσκεψη του Άγγλου Υπουργού των Εξωτερικών Anthony Eden στην Αθήνα δημιούργησε νέες συνθήκες και κατεύθυνση στο Κυπριακό. Ο Παπάγος, στην προσπάθειά του να προωθήσει μέσα στα “συμμαχικά” πλαίσια το Κυπριακό, έθεσε το θέμα στον ίδιον τον Eden, λαμβάνοντας την απόλυτα αρνητική απάντηση του δεύτερου.

Εν συνεχεία, στις 11 Φεβρουαρίου 1954, ο Αρχιεπίσκοπος επισκέφθηκε την Αθήνα, όπου, σε αλληπάλληλες συσκέψεις με τον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Εξωτερικών, τόνισε την ανάγκη εγγραφής του θέματος στον ΟΗΕ. Η Ελληνική Κυβέρνηση, αν και διστακτική, δέχτηκε να επανεξετάσει το θέμα και έδωσε αόριστες υποσχέσεις στον Μακάριο Γ΄.

Στους μήνες που επακολούθησαν, το ζήτημα εξελίσσεται μέσα σε μια οξύτατη αντιδικία μεταξύ του Ελληνικού Κυπριακού λαού και της Βρετανικής Κυβέρνησης. Στις 28 Ιουλίου ο Υπουργός των Αποικιών Henry Hopkinson μιλώντας στη Βουλή των Κοινοτήτων ανέφερε, ότι η Κύπρος είναι στρατηγική περιοχή ζωτικής σημασίας

¹¹ Παύλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλονήσου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001, σ. 119-121

για τα Βρετανικά συμφέροντα, στην οποία ουδέποτε θα μπορούσε να εφαρμοστεί η αρχή της αυτοδιάθεσης.

Τελικά, στις 22 Αυγούστου 1954 η Ελληνική Κυβέρνηση, ανταποκρινόμενη στην παράκληση της Εθναρχίας, κατέθεσε προσφυγή με την οποία ζητούσε «*την εφαρμογή, κάτω από τον ΟΗΕ, της αρχής της ισότητας δικαιωμάτων και αυτοδιάθεσης των λαών στον πληθυσμό της Κύπρου*». Παράλληλα με την ελληνική αίτηση, ο Μακάριος απέστειλε ανάλογο έγγραφο στο Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, με το οποίο υποστήριζε την ελληνική προσφυγή και ζητούσε να περιληφθεί το Κυπριακό στην ημερήσια διάταξη της 9^{ης} Συνέλευσης του ΟΗΕ. Παρόλο που στην Αγγλία είχε ξεκινήσει να διαμορφώνεται ένα κλίμα ένοχης συνείδησης από τη μεταχείριση της Βρετανίας στην Κύπρο, οι Άγγλοι έδωσαν μάχη για να μην ενταχθεί το θέμα στην ημερήσια διάταξη και τελικά βρίσκοντας απρόθυμους συμμάχους τις ΗΠΑ, τη στάση της Τουρκίας η οποία παρομοίασε την πιθανή Ένωση με το Άνσλουτς της Αυστρίας από τη ναζιστική Γερμανία και άλλες χώρες, τελικά το Κυπριακό δεν συζητήθηκε¹².

¹² Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 65-71 και Στρατής-Σπύρος Κ. Καλογερόπουλος, *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση. Η παραβίαση του στην Κύπρο*, Αθήνα 1977, σ. 419-420 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2^{ος}, σ. 181 και Αλέξης Αδ. Κύρου, *Ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα 1984, σ. 282-314

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η προετοιμασία του ένοπλου Αγώνα της ΕΟΚΑ

Η πορεία των γεγονότων και η επίμονη άρνηση των Άγγλων να παραχωρήσουν αυτοδιάθεση στην Κύπρο, οδήγησε τελικά τον Αρχιεπίσκοπο στη σκέψη ότι το θέμα δεν ήταν δυνατό να λυθεί ειρηνικά και θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν άλλα μέσα. Το σπόρο της ιδέας για ένοπλο αγώνα και την δημιουργία μιας μυστικής οργάνωσης αναπτύχθηκε από τον Γεώργιο Γρίβα και μερικούς Κύπριους εξόριστους της Αθήνας σε συνεργασία με πολιτικούς και απόστρατους στρατιωτικούς παράγοντες της Ελλάδας. Έτσι, στις 7 Μαρτίου 1953, με την ευκαιρία της παρουσίας του Αρχιεπισκόπου στην Αθήνα, η ομάδα αυτή, αποφασίζοντας τελικά να προχωρήσει στην οργάνωση ένοπλου κινήματος, συνέταξε και υπέγραψε μια διακήρυξη και ένα εθνικοθρησκευτικό όρκο πίστης¹³. Πρόεδρος της οργάνωσης ορίστηκε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος, που έπραττε ως πολιτικός αρχηγός του απελευθερωτικού Αγώνα, τον οποίο και χρηματοδοτούσε, ενώ στρατιωτικός αρχηγός του Αγώνα ανέλαβε ο Γρίβας.

Ήδη όμως ο Γρίβας είχε επισκεφθεί το νησί τον Ιούλιο του 1951 (όπου έκανε αναγνώριση εδάφους του Τροόδου και του Πενταδάκτυλου, ενώ ήρθε σε επαφή με εθνικιστικές οργανώσεις νέων). Το επόμενο “αναγνωριστικό” του ταξίδι το έκανε, από τον Οκτώβριο του 1952 έως το Φεβρουάριο του 1953, με τουριστική βίζα. Στις 26 Οκτωβρίου 1954, όμως, δεν του επαναχορηγήθηκε βίζα και έτσι επέστρεψε στην Κύπρο στις 10 Νοεμβρίου 1954 μυστικά (μέσω Ρόδου, φθάνοντας σε μια περιοχή κοντά στο χωριό Χλώρακα της Πάφου)¹⁴.

Η υλική υποδομή ουσιαστικά ήταν ανύπαρκτη και η προσπάθεια θα έπρεπε να αρχίσει από το μηδέν. Υπήρχε έλλειψη οπλισμού, πυρομαχικών, εκρηκτικών υλών, εμπειροπόλεμο προσωπικού και εδάφους κατάλληλου για ανταρτικό κίνημα. Η

¹³ Το πρακτικό της ορκωμοσίας: «*Ορκίζομαι εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαίρετου Τριάδος να φυλάξω, θυσιάζω και την ιδίαν μου ζωήν, υποφέρω και τα πλέον σκληρά βάσανα, μυστικόν παν ό,τι γνωρίζω και θέλω ακούσει διά την υπόθεσιν της Ενώσεως της Κύπρου. Θα υπακούω δε εις τας εκάστοτε διδομένας μοι διαταγάς*»

¹⁴ Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 73-74 και Παύλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλονήσου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001, σ. 215-216 και Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 31-32 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 112

Κύπρος ήταν νησί περιορισμένης εκτάσεως πλησίον των ακτών της Τουρκίας, σε μακρά απόσταση από την Ελλάδα και με ισχυρή παρουσία Αγγλικών δυνάμεων. Ουσιαστικά, αυτό που υπήρχε ως υποδομή αλλά και ως ακαταμάχητο όπλο ήταν η ασίγαστη φλόγα του ελληνισμού για ελευθερία. Ήταν οι πυρωμένες ψυχές των νέων και των γερόντων, των κατοίκων των χωριών και των πόλεων για ένωση με τη μητέρα Ελλάδα. Αυτή ήταν η δεξαμενή για τη στρατολόγηση. Ήταν κυρίως τα νέα βλαστάρια της Κύπρου. Παλληκάρια έτοιμα να πέσουν στη φωτιά του πολέμου. Ήταν και η υλική και ηθική υποστήριξη της εκκλησίας με επικεφαλής τον Αρχιεπίσκοπο μακάριο.

Ο Διγενής επέλεξε μια ειδική μορφή αντίστασης προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες του κυπριακού χώρου. Δεν ακολούθησε συγκεκριμένο υπόδειγμα και τύπο ανταρτοπόλεμου, ούτε επιδίωξε να ακολουθήσει τη μορφή του αντιστασιακού Αγώνα που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών) ήταν ένας συγκεκρισμός ανορθόδοξου πολέμου¹⁵, κινήματος αντιστάσεως¹⁶ και ανταρτικού αγώνα¹⁷.

Στρατηγικός στόχος της ΕΟΚΑ ήταν η φθορά, η κατατριβή και η συνεχής παρενόχληση των Άγγλων στην Κύπρο με πράξεις ηρωισμού και αυτοθυσίας, για να προκληθεί το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινής γνώμης και να εξαναγκασθεί ο ΟΗΕ και η Αγγλία να δώσουν λύση στο κυπριακό σύμφωνα με τους πόθους του κυπριακού λαού και ολόκληρου του Έθνους¹⁸.

Το Στρατηγικό Σχέδιο από την άλλη, ήταν απλό και περιλάμβανε δύο ενέργειες: α) Μαχητικές ενέργειες δολιοφθορέων και ανταρτών, β) Υποστηρικτικές ενέργειες των μαχητικών ενεργειών (παθητική αντίσταση, πληροφορίες, εφοδιασμοί κ.λ.π.). Οι ανταρτικές ομάδες θα προσέβαλλαν αιφνιδιαστικά τις Αγγλικές δυνάμεις και οι δολιοφθορείς κυβερνητικές εγκαταστάσεις και την επισταθμία. Οι ομάδες των

¹⁵ είναι μορφή πολέμου η οποία καλύπτει ενέργειες που διεξάγονται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας: οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, ψυχολογικό και δυναμικό τομέα. οι ενέργειες αυτές δεν διέπονται από πάγιους κανόνες. Χαρακτηρίζονται από το ασύνηθες και μη αναμενόμενο. Ανορθόδοξες ενέργειες δυνατόν να διεξαχθούν σε φιλική, συμμαχική αλλά και κατεχόμενη χώρα.

¹⁶ είναι μια οργανωμένη προσπάθεια τμήματος του πληθυσμού μιας χώρας που αντιτίθεται προς την παράνομη ή νομιμοφανή κυβέρνησή της.

¹⁷ είναι η διεξαγωγή επιχειρήσεων σε έδαφος κατεχόμενο υπό του εχθρού, από στρατιωτικές ή παραστρατιωτικές μονάδες που οργανώνονται κυρίως από επιτόπιο προσωπικό.

¹⁸ Ίδρυμα Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959, *Αγώνες πριν τον Αγώνα του 1955. Πτυχές από την Προετοιμασία Οργάνωσης του Αγώνα*, Λευκωσία 2013, σ. 330

ανταρτών και δολιοφθορέων θα ήσαν ολιγάριθμες για να έχουν ευελιξία, καλύτερη απόκρυψη και να μην ανιχνεύονται εύκολα¹⁹.

Για την εισαγωγή οπλισμού στην Κύπρο από την Ελλάδα ο Διγενής χρησιμοποίησε φίλους και συνεργάτες του. Ο ίδιος διέθεσε όλο τον οπλισμό που διαφύλαξε από τη δράση της οργάνωσης Χ, ενώ το καλυκοποιείο Μποδοσάκη στην Αττική παραχώρησε δωρεάν πυρομαχικά. Επίσης αγοράστηκε οπλισμός στην Ελλάδα με τη χρηματική βοήθεια του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και τη συνδρομή ιδιωτών. Ο οπλισμός ξεκίνησε να καταφθάνει από την Ελλάδα, μυστικά, το 1954, δια θαλάσσης. Το πρώτο πλοίαριο, το *Σειρήν* κατέπλευσε στις 5 Μαρτίου 1954, στην τοποθεσία Βρέξη στην ακτή της Χλώρακας, στην Πάφο. Δεύτερο πλοίαριο, με πολεμοφόδια και τον Γρίβα όπως έχει αναφερθεί, έφτασε στην Κύπρο τον Νοέμβριο του 1954, όπου παρελήφθη από μια ολιγομελή ομάδα στη Χλώρακα. Ενώ τον Ιανουάριο του 1955 οι Βρετανικές αρχές ανακάλυψαν στις ακτές της Πάφου το Πετρελαιοκίνητο πλοίαριο *Άγιος Γεώργιος* φορτωμένο με όπλα και πολεμοφόδια. Το πλήρωμα, όλοι οι Έλληνες από την Ελλάδα εκτός από τον εκτοπισμένο Σωκράτη Λοϊζίδη, συλλήφθηκαν και καταδικάστηκαν σε φυλάκιση από 4 ως 12 χρόνια. Καταδικάστηκαν επίσης από 1 ως 4 χρόνια επτά Κύπριοι από τη Χλώρακα που βρέθηκαν στην ακτή ξεφορτώνοντας το πλοίαριο. Ωστόσο η κατάσχεση του πλοίου δεν σταμάτησε τις ετοιμασίες της ΕΟΚΑ και στις 29 Μαρτίου 1955, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος έδωσε εντολή στον Γρίβα να ξεκινήσει την ένοπλη δράση²⁰.

Όσον αφορά την ιδεολογία της ΕΟΚΑ, αυτή ήταν εθνικιστική, συντηρητική, αντικομμουνιστική και είχε έντονα θρησκευτικά στοιχεία. Ο Γρίβας επεδίωξε να δώσει ένα ιδεολογικό χαρακτήρα στην ΕΟΚΑ που συμβάδιζε με τη δική του κοσμοαντίληψη. Οι ιδέες του βρήκαν πρόσφορο έδαφος γιατί ήταν συμβατές με τις ιδέες που καλλιεργήθηκαν στους Ελληνοκύπριους μέσω της εκπαίδευσης, της δράσης της Εκκλησίας, του τύπου και των πολιτικών ελίτ. Η απελευθέρωση ταυτίστηκε με την ένωση. Η ΕΟΚΑ χαρακτηριζόταν από έντονη θρησκευτικότητα. Η ΟΧΕΝ, ΠΕΟΝ (Παγκύπρια εθνική οργάνωση νεολαίας) και τα ΘΟΙ αποτέλεσαν πηγές άντλησης μαχητών. Η Εκκλησία στρατολογούσε και χρηματοδοτούσε τον αγώνα. Οι ιερείς των χωριών ευλογούσαν τα όπλα. Βασικά στοιχεία ανάμεσα στις επιστολές των

¹⁹ Ίδρυμα Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959, *Αγώνες πριν τον Αγώνα του 1955. Πτυχές από την Προετοιμασία Οργάνωσης του Αγώνα*, Λευκωσία 2013, σ. 331

²⁰ Κλεάνθης Γεωργιάδης, *Ιστορία της Κύπρου*, Λευκωσία 2006, σ. 265 και Γρίβας Διγενής, *Στρατηγού Γεωργίου Γρίβα - Διγενή Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Αθήνα 1961, σ. 32 και Ίδρυμα Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959, *Αγώνες πριν τον Αγώνα του 1955. Πτυχές από την Προετοιμασία Οργάνωσης του Αγώνα*, Λευκωσία 2013, σ. 333

μελλοθάνατων αγωνιστών είναι η επίκληση στον Θεό, Χριστό, στην πίστη και την προσευχή. Ο Αντικομμουνισμός, ως ένα στοιχείο της ιδεολογίας του Γρίβα και της Εκκλησίας μεταλαμπαδεύτηκε στην ΕΟΚΑ. Η αντίληψη για τους αριστερούς ήταν πως ήταν εθνικοί μειοδότες και δεν είχαν δικαιώματα επί των εθνικών θεμάτων. Επίσης υπήρχε η αντίληψη πως η ιδεολογία των κομμουνιστών οδηγεί στην σκλαβιά. Ο Εθνικισμός του Γρίβα αφομοιώθηκε πλήρως από τους υφιστάμενους του. Η ΠΕΚΑ (Πολιτική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα) συνεχώς προσπαθούσε να τονώσει το εθνικό συναίσθημα. Στα ποιήματα των αγωνιστών η έννοια της απελευθέρωσης συνδέεται μόνο με την ενωτική προοπτική. Η φυλετική προκατάληψη ήταν ακόμη ένα στοιχείο της ιδεολογίας της ΕΟΚΑ. Σύμφωνα με ένα φυλλάδιο της ΠΕΚΑ: *Αυτοί που δίνουν ανεξαρτησία στους Μαύρους της Αφρικής δεν έχουν δικαίωμα να στερούν την Ελευθερία από ένα λαό που ήταν πολιτισμένος όταν αυτοί ζούσαν σχεδόν σαν κτήνη*²¹.

²¹ Μάριος Θρασύβουλος, *Οεθνικισμός των Ελληνοκυπρίων, από την αποικιοκρατία στην Ανεξαρτησία*, Θεσσαλονίκη 2016, σ. 298-316

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Γεγονότα από την έναρξη του Αγώνα μέχρι την άφιξη του Harding (1^η Απριλίου - 3 Οκτωβρίου 1955)

Ο ένοπλος αγώνας άρχισε 30 λεπτά μετά τα μεσάνυχτα της 31^{ης} Μαρτίου προς την 1^η Απριλίου 1955 με εκρήξεις στη Λευκωσία, Λεμεσό και Λάρνακα. Στη Λευκωσία οι εκρήξεις έγιναν: α) Στον κυβερνητικό ραδιοσταθμό, β) Στην Αρχιγραμματεία, γ) Στο Γραφείο Παιδείας, δ) Σε εγκαταστάσεις πίσω από τους στρατώνες Wolseley. Στη Λάρνακα προκλήθηκαν εκρήξεις: α) Στον κεντρικό αστυνομικό σταθμό, β) Στο διοικητήριο, γ) Στο δικαστικό μέγαρο, δ) Στο σπίτι του αστυνόμου Μίλιγκ, ε) Στο σπίτι του διοικητή Μουφτιζαντέ. Στη Λεμεσό η επίθεση έγινε εναντίον του κεντρικού αστυνομικού σταθμού και του αστυνομικού σταθμού της συνοικίας Αγίου Ιωάννη. Στην επαρχία της Αμμοχώστου προσβλήθηκε η αποθήκη στρατιωτικού καταυλισμού, ενώ μια άλλη ομάδα της ίδιας επαρχίας αποπειράθηκε να πυρπολήσει τη βενζιναποθήκη του ηλεκτροπαραγωγού σταθμού της επισταθμίας Δεκέλειας. Γενικά, τη μεγαλύτερη επιτυχία την είχε η ομάδα του Μάρκου Δράκου στη Λευκωσία, όπου κατάφερε να προκαλέσει ζημιά στον ραδιοφωνικό πομπό αξίας 150 χιλιάδων αμερικάνικων δολαρίων. Κατά τη διάρκεια των ενεργειών της 1^{ης} Απριλίου, η ΕΟΚΑ έχασε το πρώτο της αγωνιστή, τον Μόδεστο Παντελή, από το Λιοπέτρι. Πέθανε από ηλεκτροπληξία στην προσπάθεια του ν' αποκόψει ηλεκτροφόρα σύρματα, για να επέλθει συσκότιση και να δράσουν πιο αποτελεσματικά οι ομάδες της ΕΟΚΑ στην Αμμόχωστο²².

Μετά τις εκρήξεις και την έναρξη του αγώνα κυκλοφόρησε και η πρώτη προκήρυξη του Διγενή, που άρχιζε με τούτα τα λόγια: *«Με την βοήθειαν του Θεού, με πίστιν εις τον τίμιον αγώνα μας, με την συμπαράστασιν ολοκλήρου του Ελληνισμού και με την βοήθειαν των Κυπρίων, αναλαμβάνομεν τον αγώνα διά την αποτίναξιν του Αγγλικού ζυγού...»*²³.

²² Γρίβας Διγενής, *Στρατηγού Γεώργιου Γρίβα - Διγενή Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Αθήνα 1961, σ. 6 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 250 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 26-30

²³ Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 10

Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ συνεχίστηκε μετά τις εκρήξεις με λιγότερο δραματικές δράσεις, πράγμα που ανάγκασε τον Γρίβα να διατάξει, «*την εντατικοποίηση της δραστηριότητας, ειδικά εναντίον των προδοτών της αστυνομίας, χωρίς να έχει σημασία αν είναι Έλληνες ή Τούρκοι. Σχέδιο μου είναι να τρομοκρατηθεί η αστυνομία, έτσι ώστε να έχουμε μεγαλύτερη ελευθερία δράσης. [...] Θέλω να εντείνω τα τρομοκρατικά μέτρα*»

Οι δολιοφθορές σε κυβερνητικά κτίρια, αστυνομικούς σταθμούς και στρατιωτικές εγκαταστάσεις συνεχίστηκαν σ' όλη τη διάρκεια του Αγώνα. Η ΕΟΚΑ με τη δράση της προξενούσε υλικές ζημιές και θύματα μεταξύ των Άγγλων. Μερικές από τις τολμηρές επιχειρήσεις των πρώτων μηνών του Αγώνα της ΕΟΚΑ είναι:

- Στις 24 Μαΐου, έχουμε στη Λευκωσία τη πρώτη οργανωμένη μαχητική διαδήλωση της μαθητικής νεολαίας της ΕΟΚΑ. Σ' αυτή 700 περίπου μαθητές και μαθήτριες λιθοβόλησαν την αστυνομία, η οποία αιφνιδιασμένη ζήτησε στρατιωτικές ενισχύσεις.
- Στις 25 Μαΐου, έχουμε τη τοποθέτηση ωρολογιακής βόμβας κάτω από το κάθισμα του Κυβερνήτη Armitage στο κινηματοθέατρο Παλλάς της Λευκωσίας. Η βόμβα εξερράγη λίγα λεπτά μετά την αποχώρηση του Κυβερνήτη.
- Στις 16 Ιουνίου, ο Γρίβας διέταξε την εκτέλεση του αστυνομικού επιθεωρητή Κυριάκου Αριστοτέλους, ο οποίος εκτελέστηκε τελικά το επόμενο έτος. Ο συγκεκριμένος είχε καθοριστική συμβολή στη σύλληψη επιφανών στελεχών της ΕΟΚΑ στη Λευκωσία και τον Στρόβολο.
- Στις 18 Ιουνίου, έχουμε ρήψη χειροβομβίδας σε αγγλικό μπάρ, χωρίς να τραυματιστεί κανείς.
- Στις 19 Ιουνίου, έγινε δυναμιτιστική ενέργεια εναντίον του αστυνομικού σταθμού Αγίου Δομετίου, με καλά αποτελέσματα. Την ίδια μέρα εξερράγη ωρολογιακή Βόμβα στο κεντρικό κτήριο της Αστυνομίας στη Λευκωσία, που δημιούργησε θύματα και μεγάλες υλικές ζημιές.
- Στις 22 Ιουνίου, έγινε η πρώτη επίθεση από αντάρτικη ομάδα της ΕΟΚΑ, με επικεφαλής τον τομεάρχη Πιτσιλιά Ρένο Κυριακίδη, εναντίον του αστυνομικού σταθμού Αμιάντου. Η επιχείρηση άφησε νεκρό τον λοχία του σταθμού και έναν αστυνομικό τραυματισμένο, ενώ πήραν από το σταθμό και τέσσερα όπλα.

- Στις 3 Σεπτεμβρίου, μια ομάδα της ΕΟΚΑ με επικεφαλής τον Αντώνη Παπαδόπουλο, ύστερα από επίθεση της στον αστυνομικό σταθμό Παραλιμνίου και εξουδετέρωση των αστυνομικών, αποκόμισε όπλα και πυρομαχικά.
- Στις 17 Σεπτεμβρίου, συγκροτήθηκαν ογκώδεις διαδηλώσεις στην Πλατεία Μεταξά της Λευκωσίας (σήμερα Πλατεία Ελευθερίας).
- Στις 22 Σεπτεμβρίου, έγινε επίθεση από ομάδα μελών της ΕΟΚΑ Πιτσιλιάς στο μεταλλείο Μιτσερού. Αφαιρέθηκαν 1.500 ράβδοι δυναμίτιδας και 50 οκάδες πυραγωγού σχοινιού.
- Οργάνωση πενταμελούς ομάδας εκτελεστών από τον Γρίβα, με επικεφαλής τον 25χρονο τότε Πολύκαρπο Γιωρκάτζη²⁴.

Παράλληλα με τη στρατιωτική δράση της ΕΟΚΑ ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος δρούσε στο πολιτικό πεδίο. Στις 15 Απριλίου 1955 αναχώρησε για το Μπαντούγκ της Ινδονησίας, όπου συγκροτήθηκε Αφρικανοασιατικό Συνέδριο με εκπροσώπηση 29 κρατών. Η εμπειρία του Αρχιεπισκόπου από την επίσκεψή του (το 1954) στην έδρα του ΟΗΕ, τον είχε πείσει, ότι η Κύπρος δεν μπορούσε να βασίζεται στις ψήφους των δυτικών χωρών παρά μόνο στους λαούς του Τρίτου Κόσμου. Εκεί, σε δημοσιογραφική διάσκεψη, μίλησε για το δικαίωμα αυτοδιάθεσης του Κυπριακού λαού, βάζοντας τις βάσεις για μελλοντική συνυπογραφή με την Ελλάδα για την προσφυγή στον ΟΗΕ. Στις 11 Ιουλίου πήγε στην Ελλάδα και έπεισε την Ελληνική Κυβέρνηση να καταθέσει αίτηση στον ΟΗΕ για την εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης στην περίπτωση του Κυπριακού λαού²⁵.

Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ δεν βρήκε σύμφωνους τους Τουρκοκυπρίους που μέσω του Γραμματέα του Τουρκοκυπριακού Εθνικού Κόμματος, Φαζίλ Κιουτσούκ εξέφρασαν την ανησυχία τους στον Κυβερνήτη. Η ΕΟΚΑ με φυλλάδιά της ξεκαθάριζε το σκοπό και την τακτική του Αγώνα. Με φυλλάδιό της, που κυκλοφόρησε σε τουρκική γλώσσα τον Ιούλιο του 1955 στην τουρκική συνοικία της Λευκωσίας, διαβεβαίωσε τους Τουρκοκύπριους ότι ο Αγώνας δεν στρέφεται εναντίον τους, αλλά εναντίον του Άγγλου κυρίαρχου και τα φυλλάδιά της, που κυκλοφορούσαν στην ελληνική γλώσσα, τόνιζαν ότι μοναδικός σκοπός του Αγώνα ήταν η απελευθέρωση της Κύπρου και η ένωσή της με την Ελλάδα²⁶.

²⁴ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 255-345 και Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 88

²⁵ Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 85-87 και Κωνσταντίνος Άμαντος, *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Αθήνα 1956, σ. 143

²⁶ Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 164-166

Ο χρόνος, της νέας Συνόδου του ΟΗΕ πλησίαζε έφτανε χωρίς να είχε πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε επαφή της Αγγλικής Κυβέρνησης με την Ελληνική, όπως ήταν η απόφαση της Γενικής Συνέλευσης για την αναβολή. Γι' αυτό και η Ελληνική Κυβέρνηση ετοιμαζόταν να καταθέσει νέα προσφυγή, κάτι που ανησύχησε την Κυβέρνηση του Eden, η οποία σοφίστηκε διπλωματικό ελιγμό, στον οποίο έπεσε η Ελλάδα με δυσμενέστερες από τότε συνέπειες στην πορεία του Κυπριακού. Συγκεκριμένα, στις 30 Ιουνίου 1955, κάλεσαν την Ελλάδα και την Τουρκία σε Τριμερή Διάσκεψη, στο Λονδίνο, για να συζητήσουν μαζί της “πολιτικά και αμυντικά ζητήματα που επηρεάζουν την Ανατολική Μεσόγειο, περιλαμβανομένης της Κύπρου”. Και είναι γεγονός ότι τα αρνητικά αποτελέσματα της διάσκεψης οδήγησαν την Ελλάδα στην απόφαση για νέα προσφυγή, ή εκ μέρους της όμως αποδοχή της πρόσκλησης να παρακαθίσει με την Τουρκία σε Τριμερή Διάσκεψη, ήταν σαν να αναγνώριζε στην Τουρκία το δικαίωμα να έχει λόγο στο Κυπριακό, ενώ ήταν καθαρά θέμα αυτοδιάθεσης²⁷.

Ταυτόχρονα και ενώ στο Λονδίνο συνεχιζόταν η Τριμερής Διάσκεψη, ο τύπος της Τουρκίας όξυνε το κλίμα κατά των Ελλήνων. Ο Φαζίλ Κιουτσούκ διέδιδε φήμες πως οι Ελληνοκύπριοι ετοιμάζαν σφαγή κατά των τουρκοκύπριων μετά από διαδηλώσεις που οργάνωναν στις 28 Αυγούστου.

Στις 6 Σεπτεμβρίου, ξέσπασε οργανωμένο πογκρόμ κατά των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης από Εθνικιστικές οργανώσεις. Το πογκρόμ ξέσπασε μετά από μετάδοση ειδήσεων πως η Οικία του Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη πυρπολήθηκε από Έλληνες. Οι Ελληνικές αρχές διαπίστωσαν πως ο εκρηκτικός μηχανισμός είχε τοποθετηθεί από μέσα και δεν είχε ριχτεί απ' έξω. Συνέλαβαν τον φύλακα Χασάν Ουτσάρ και ένα τούρκο φοιτητή ονόματι Οκτάυ Ενγκίν, στο σπίτι του οποίου βρέθηκαν πυροκροτητές παρόμοιους με αυτούς που χρησιμοποιήθηκαν στην έκρηξη στο προξενείο. Πάντως, τα επεισόδια φαίνεται να σχετίζονται και με τον αγώνα της ΕΟΚΑ, γιατί τότε στις μεγαλύτερες εφημερίδες της Τουρκίας, ο αγώνας των Ελληνοκυπρίων για Ένωση αντιμετωπιζόταν ως απειλή για τους Τουρκοκύπριους. Η μεγαλύτερη εφημερίδα της εποχής, η *Χουριέτ*, έγραφε πως οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης στέλνουν χρηματική βοήθεια στους αγωνιστές της ΕΟΚΑ, μάλιστα ορισμένοι μητροπολίτες μάζεψαν το ποσό του 1 εκατομμυρίου λιρών. Τα έκτροπα έφεραν σε άσχημη θέση την Τουρκική κυβέρνηση η οποία προσπάθησε να

²⁷ Κλεάνθης Γεωργιάδης, *Ιστορία της Κύπρου*, Λευκωσία 2006, σ. 266 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 93-106

τα χρεώσει αρχικά στους κομμουνιστές, κάτι που δεν μπορούσε να γίνει πιστευτό, γιατί στην Τουρκία δεν υπήρχαν ουσιαστικά κομμουνιστές. Ενώ, ο δε τουρκικός τύπος προσπάθησε να τα συνδέσει με κοινωνικά αίτια²⁸.

Στη Κύπρο πάλι, από τις πρώτες αντιδράσεις των Άγγλων στα πρώτα χτυπήματα της ΕΟΚΑ, ήταν η θέσπιση του νόμου της 15^{ης} Ιουλίου 1955 για προσωποκράτηση χωρίς δίκη και η δημιουργία των Κρατητηρίων από τον Κυβερνήτη R. P. Armitage. Σύμφωνα με τον έκτατο αυτό νόμο, η αστυνομία μπορούσε να συλλάβει οποιαδήποτε πρόσωπο και να το κρατήσει χωρίς δίκη με διάταγμα που εκδιδόταν με εντολή του Κυβερνήτη και υπογραφές του Διοικητικού Γραμματέα (A. F. Reddaway). Έτσι, άρχισαν οι μαζικές συλλήψεις υπόπτων.

Πρώτο κρατητήριο ήταν οι Κεντρικές Φυλακές Λευκωσίας και στη συνέχεια το μεσαιωνικό κάστρο της Κερύνειας. Ακόμα, ιδρύθηκαν με Χιτλερικά πρότυπα τα Στρατόπεδα Συγκέντρωσης ή Κρατητήρια, στην Κοκκινοτριμιθιά κι αργότερα στην Πύλα. Εκτός αυτών των Κρατητηρίων, οι Άγγλοι εγκατέστησαν Στρατόπεδα Συγκέντρωσης στο Πολέμι, το Μάμμαρι, το Πυρόι, τη Λίμνη, την Αγύρτα και την Πέργαμο²⁹.

Στις 20 Σεπτεμβρίου 1955 άρχισε τις εργασίες της η 10^η Σύνοδος της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Η Βρετανική αντιπροσωπία με σύμμαχο το σφάλμα της Ελλάδας με τη συμμετοχή της στη Τριμερή Διάσκεψη, πέτυχε στη συζήτηση που ακολούθησε, ώστε να μην εγκριθεί η εγγραφή του Κυπριακού στην ημερήσια διάταξη. Αποτέλεσμα αυτών ήταν να δημιουργηθούν στην Κύπρο αντιδράσεις με μαχητικές διαδηλώσεις και παναπεργία³⁰.

Επόμενο σημαντικό γεγονός που διαδραματίστηκε, στις 23 Σεπτεμβρίου 1955, ήταν η τολμηρή απόδραση από το φρούριο της Κερύνειας 16 πολιτικών κρατούμενων. Από αυτούς συνελήφθησαν οι 7, αλλά οι άλλοι 9 κατόρθωσαν να ενωθούν με ανταρτικές ομάδες της ΕΟΚΑ³¹.

²⁸ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 316-326

²⁹ Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 32

³⁰ Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 106-111

³¹ Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 32

Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Γεγονότα από την άφιξη του Hardingμέχρι και την εξορία του Αρχιεπισκόπου στις Σευχέλλες (3 Οκτωβρίου 1955-9 Μαρτίου 1956)

Η Βρετανική Κυβέρνηση, για να αντιμετωπίσει την κατάσταση, διόρισε νέο Κυβερνήτη της Κύπρου, τον στρατάρχη Sir John Harding, τον μέχρι τότε Αρχηγό του Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου στη θέση του Κυβερνήτη της Κύπρου. Αυτός έφτασε στις 3 Οκτωβρίου 1955 στη Λευκωσία με την πρόθεση να καταπνίξει τον ένοπλο αγώνα. Παράλληλα, στην Λευκωσία είχαν ληφθεί αυστηρότατα μέτρα για την υποδοχή του. Οι δρόμοι είχαν φραχθεί με συρματοπλέγματα και ανά 20 μέτρα υπήρχε στρατιωτική δύναμη. Η κυκλοφορία στους δρόμους που οδηγούσαν προς το αεροδρόμιο είχε απαγορευθεί, ενώ ισχυροί περίπολοι διέτρεχαν την πόλη³². Από τις πρώτες του ενέργειες ήταν η ενίσχυση περισσότερο το στρατού και στις 26 Νοεμβρίου 1955 η κήρυξη της Κύπρου σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Αλαζονικά φερόμενος διακήρυξε ότι οι μέρες της ΕΟΚΑ είναι μετρημένες. Θέσπισε κανονισμούς, που προνοούσαν ποινή θανάτου για όσους μετέφεραν ή χρησιμοποιούσαν όπλα ή βόμβες ή εκρηκτικές ύλες. Τα μέτρα όμως αυτά δεν έφεραν τον εκφοβισμό στον Ελληνικό Κυπριακό λαό, όπως ανέμενε ο Χάρντινγκ, αλλά το εντελώς αντίθετο αποτέλεσμα. Αύξησαν τη συμπάθεια και τη βοήθεια του λαού προς την ΕΟΚΑ, τα μέλη της οποίας προέβαιναν συνεχώς στις πιο ριψοκίνδυνες πράξεις, αψηφώντας το θάνατο³³.

Κατά την περίοδο αυτή η δράση της ΕΟΚΑ συνεχίστηκε και κυρίως στα βουνά της Κύπρου. Τα κυριότερα γεγονότα από τη δράση της είναι:

- Στις 4 Οκτωβρίου η ομάδα του Γρηγόρη Αυξεντίου επιτέθηκε στον αστυνομικό σταθμό Λευκονοίκου και αφαίρεσε 11 όπλα. Οι αστυνομικοί υπηρεσίας δεν αμύνθηκαν.
- Στις 20 Οκτωβρίου ομάδα υπό τον Γιώργο Μάτση, ύστερα από επιδρομή σε στρατιωτική αποθήκη της Αμμοχώστου, πήρε 16 όπλα, 6 όλμους 4 μπαζούκας και άλλα πολεμοφόδια.

³² Πατρίς, αρ. φ. 21482, 4 Οκτωβρίου 1955

³³ Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 112, 145-147

- Στις 28 Οκτωβρίου, παρά την απαγόρευση για εορτασμό της 28^{ης} Οκτωβρίου από τον Χάρντινγκ, εορτασμοί πραγματοποιήθηκαν, γεγονός που οδήγησε σε συλλήψεις.
- Στις 18 Νοεμβρίου, ο Γρίβας διέταξε την έναρξη της επιχείρησης “Προς την Νίκη” και εξερράγησαν 50 βόμβες σε 30 επιθέσεις.
- Στις 18 Νοεμβρίου 1955, ανταρτική ομάδα της Πιτσιλιάς, με επικεφαλής τον τομεάρχη Ρένο Κυριακίδη, επιτέθηκε εναντίον της φρουράς του μεταλλείου Μιτσερού. Η μάχη κράτησε 15 λεπτά και άφησε νεκρούς και τραυματίες μεταξύ των στρατιωτών. Ο Ρένος Κυριακίδης πληγώθηκε ελαφρά. Συνολικά απεκόμισαν 1.500 μασούρια δυναμίτη, 600 πυροκροτητές και 3.000 γιάρδες φιτίλι.
- Τη νύκτα της 21^{ης} προς την 22^α Νοεμβρίου, η ανταρτική ομάδα της Πιτσιλιάς επιτέθηκε, ενώ έβρεχε καταρρακτωδώς, εναντίον δωδεκαμελούς φρουράς στρατιωτών του μεταλλείου Αμιάντου και την εξουδετέρωσε.
- Στις 23 Νοεμβρίου στήθηκε ενέδρα από αντάρτες, με επικεφαλής τον Διγενή, σε δύο στρατιωτικά αυτοκίνητα στο δρόμο Κυπερούντας – Χανδριών. Ένα αυτοκίνητο κατέπεσε σε γκρεμό. Οι Άγγλοι είχαν δύο νεκρούς και δύο τραυματίες. Η ενέδρα αυτή έμεινε γνωστή ως η μάχη του Πεύκου. Μετά το γεγονός αυτό είναι που ο Χάρντινγκ, στις 26 Νοεμβρίου 1955 κήρυξε την Κύπρο σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης.
- Στις 26 Νοεμβρίου, έγινε επίθεση στον ετήσιο χορό των Καληδόνιων των Άγγλων στο Ledra Palace. Στόχος ήταν ο Χάρντινγκ, ο οποίος όμως δεν είχε παραστεί εκείνη τη βραδιά - όμως του είχαν κρατήσει τραπέζι. Ένας υπάλληλος του ξενοδοχείου, ο Γιάννης Παφίτης, είχε περάσει στο ξενοδοχείο δυο χειροβομβίδες. Όταν ξεκίνησε ο χορός, διέκοψε το ρεύμα, πέταξε τις χειροβομβίδες προς το μέρος του τραπεζιού του κυβερνήτη και τραυματίστηκαν ελαφρά ορισμένοι καλεσμένοι. Ο Γιάννης Παφίτης, παρότι συνελήφθη, αφέθηκε ελεύθερος χωρίς υποψίες, μετά την ανάκριση.
- Τον Νοέμβριο και Δεκέμβριο 1955, έδρασε η ομάδα του Ησύχιου Σοφοκλέους. Τον Νοέμβριο, επιτέθηκε η ομάδα του σε περίπου 4 άγγλων στρατιωτών, σκοτώνοντας τον ένα, και τον Δεκέμβριο σε ομάδα 2 στρατιωτών, σκοτώνοντας πάλι ένα. Επόμενος στόχος ήταν ο ξενοδόχος Σάββας Ποράκης, για τον οποίο υπήρχαν υποψίες πως ήταν πληροφοριοδότης των Βρετανών. Οι άνδρες της

ΕΟΚΑ έκαναν έφοδο στο ξενοδοχείο του, καθώς δειπνούσε με τον γαμπρό του Τσαρλς Γουίλιαμς, ο οποίος ήταν αξιωματικός της αστυνομίας.

- Στις 4 Δεκεμβρίου, νεολαίοι έθεσαν πυρκαγιά στο ταχυδρομείο Λευκονίκου. Ο Χάρντινγκ επέβαλε πρόστιμο δύο χιλιάδων λιρών σε όλο το χωριό, ακόμη και τους Τουρκοκύπριους.
- Στις 5 Δεκεμβρίου 1955, η ΕΟΚΑ πραγματοποίησε ενέδρα στην περιοχή Κόκκινο Φανάρι, μεταξύ Αμιάντου και Τροόδους. Οι Άγγλοι είχαν νεκρούς και τραυματίες. Επίσης ανατίναξε του υποσταθμού της Αρχής Ηλεκτρισμού στον Καρβουνά
- Στις 6 Δεκεμβρίου 1955, ομάδα της ΕΟΚΑ από 21 άτομα με επικεφαλής τον Θάσο Σοφοκλέους επιτέθηκε στις 10 μ.μ. εναντίον του στρατοπέδου Αγίου Αμβροσίου της Κερύνειας.
- Η πιο μεγάλη επιτυχία της ΕΟΚΑ ήταν η μάχη που έγινε στις 11 Δεκεμβρίου κοντά στα Σπήλια, όπου ήταν τα λημέρια της ΕΟΚΑ. Εκεί βρίσκονταν ο Γρίβας, ο Αυξεντίου και άλλοι αγωνιστές. Οι Άγγλοι στρατιώτες προχωρούσαν από δύο διαφορετικές κατευθύνσεις, για να περικυκλώσουν τους αγωνιστές. Ο Αυξεντίου, που με τρεις άλλους επιτηρούσε την περιοχή, πυροβόλησε και προς τις δύο κατευθύνσεις των Άγγλων. Επειδή επικρατούσε πυκνή ομίχλη, οι Άγγλοι και των δυο ομάδων νόμισαν ότι πυροβολούνται από μέλη της ΕΟΚΑ, οπότε για αρκετή ώρα αλληλοπυροβολήθηκαν, με αποτέλεσμα να έχουν 15 νεκρούς και 35 ελαφρά τραυματίες.
- Στις 15 Δεκεμβρίου η ΕΟΚΑ έχασε στο πεδίο μάχης, που έγινε στην τοποθεσία Μερσινάκι, κοντά στους αρχαίους Σόλους τον ο Χαράλαμπο Μούσκο, μέλος της αντάρτικης ομάδας του Μάρκου Δράκου, η οποία έστησε ενέδρα σε στρατιωτικό αυτοκίνητο. Δύο άλλοι αγωνιστές, ο Ανδρέας Ζάκος και ο Χαρίλαος Μιχαήλ συνελήφθησαν και αργότερα απαγχονίστηκαν.
- Στις 16 Δεκεμβρίου 1955, 12 μέλη της ΕΟΚΑ με επικεφαλής τον Λοΐζο Χατζηλοΐζου περικύκλωσαν τον αστυνομικό σταθμό της Γιαλούσας, που ήταν ενισχυμένος με 25 περίπου στρατιώτες. Ακολούθησε μάχη 15 λεπτών, στην οποία σκοτώθηκε ένας Άγγλος υπολοχαγός.
- Στις 12 Ιανουαρίου 1956, νεαρός στη Λάρνακα έριξε χειροβομβίδα στην οικεία ενός άγγλου λοχία. Εκείνη την ώρα η γυναίκα του έβαζε τα παιδιά για ύπνο, και

έπεσε επάνω τους για να τα προστατέψει. Τραυματίστηκε από την έκρηξη και το πόδι της ακρωτηριάστηκε³⁴.

- Στις 29 Φεβρουαρίου (ημέρα συνάντησης Μπόϋντ-Μακάριου) η Λευκωσία συγκλονίστηκε από τις διαδοχικές εκρήξεις 16 βομβών σε διάφορα σημεία της πόλης, ενώ το σκηνικό επαναλήφτηκε αυτή τη φορά με στόχο την Αγγλική Σχολή της πόλης³⁵.

Εντωμεταξύ, ο Χάρντινγκ, παράλληλα με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις που γίνονταν για τη συντριβή της ΕΟΚΑ, είχε αρχίσει συνομιλίες με τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο για πολιτική διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος, ήδη από την επομένη της άφιξής του, συναντώντας τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στο ξενοδοχείο Ledra Palace. Οι συνομιλίες διήρκησαν περισσότερο της 1,5 ώρας. Στην πρώτη τους συνάντηση ο Harding έκανε λόγο για στρατηγικές αναγκαιότητες και τόνισε την απειλή του κομμουνισμού, η οποία έθετε σε κίνδυνο και την Εκκλησία. Συμπλήρωσε πως πρέπει να ληφθούν οι ανησυχίες των Τούρκων. Ο Μακάριος συμφώνησε στα πρώτα δυο σημεία, όχι όμως στην εμπλοκή της Τουρκίας. Επίσης, πρότεινε ένα σχέδιο τριών σημείων: η βρετανική κυβέρνηση αναγνωρίζει το δικαίωμα του κυπριακού λαού στην αυτοδιάθεση, μετά να βρουν από κοινού η εκκλησία με τους Άγγλους ένα σύνταγμα και τρίτο, διάσκεψη Ελλήνων και Άγγλων για εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Στις 5 Οκτωβρίου, ο Χάρντινγκ συναντήθηκε με εκπροσώπους των τουρκοκυπρίων (τον γενικό γραμματέα του κόμματος “Η Κύπρος είναι Τουρκική” Φαζίλ Κιουτσούκ και τον μουφτή Μεχμέτ Ντανά) οι οποίοι ξεκαθάρισαν πως απέρριπταν την αυτοδιάθεση. Στις 7 Οκτωβρίου, έγινε ξανά δίωρη συνάντηση Χάρντινγκ-Μακαρίου στο ξενοδοχείο LedraPalace, όπου ο άγγλος εισηγήθηκε το σχέδιο Μακμίλλαν και απέρριψε το σχέδιο τριών σημείων του Μακαρίου. Ο Μακάριος ήταν εξαιρετικά καχύποπτος με το σχέδιο του Μακμίλλαν και απαίτησε ξεκάθαρη δέσμευση της Βρετανίας πως η αυτοδιάθεση θα ήταν ορατή στο προβλέψιμο μέλλον. Αργότερα στις 4 το απόγευμα, ο Αρχιεπίσκοπος ενημέρωσε το εθναρχικό Συμβούλιο, όπου συνάντησε σφοδρή αντίδραση από σκληροπυρηνικούς μητροπολίτες οι οποίοι ζητούσαν “Ένωση και μόνον Ένωση”. Ενώ στις 11

³⁴ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 375-385, 481-482 και Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 125-128 Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 43-46

³⁵ Πατρίς, αρ. φ. 21610, 1 Μαρτίου 1956

Οκτωβρίου υπήρξε νέα πεντάλεπτη συνομιλία Χάρντινγκ-Μακάριου, χωρίς συμφωνία³⁶.

Στις 12 Οκτωβρίου, ο Αρχιεπίσκοπος προέβη σε δηλώσεις σε πλήθος ξένων δημοσιογράφων, τονίζοντας την αποτυχία των συνομιλιών, εξαιτίας της μη εγγυήσεως για αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης. Επίσης ανέφερε ότι το κυπριακό ζήτημα θα υποβληθεί εκ νέου ενώπιον του ΟΗΕ. Παράλληλα, ο στρατάρχης Χάρντινγκ ήρθε σε συμφωνία συνεργασίας με τον Μουφτή της Κύπρου, ενώ ανακοίνωσε την αναμονή άφιξης δύο ταγμάτων του βρετανικού στρατού και ειδικών σκύλων για τη διεξαγωγή ερευνών στις ορεινές περιοχές. Έτσι ο αριθμός των βρετανικών στρατευμάτων στην Κύπρο θα ανερχόταν πλέον σε 10.000 άνδρες, από τους οποίους οι 1.500 θα ήταν κομάντος. Ο αριθμός αυτός όμως θα μεγαλώσει σε 11.000 μετά και την ενίσχυση 1.000 ανδρών στις 14 και 17 Οκτωβρίου³⁷.

Ακολούθως, ο Χάρντινγκ μετέβη στο Λονδίνο και ο Μακάριος στην Αθήνα. Ξανασυναντήθηκαν στις 15 Νοεμβρίου όπου ο Χάρντινγκ έδωσε ένα σχέδιο στον Μακάριο, γνωστό ως “δύο αρνήσεις”, όπου υποσχόταν αυτοδιάθεση, αλλά όχι τώρα. Ο Μακάριος ήταν καχύποπτος γιατί πρόνοιες του σχεδίου ίσως έφερναν την εμπλοκή της Τουρκίας, ωστόσο προώθησε το γράμμα τόσο στον Γρίβα, όσο και στον μητροπολίτη Κυρήνειας Κυπριανό, οι οποίες απαντήσεις τους ήταν αρνητικές³⁸.

Με τη λήξη το συνομιλιών, στις 29 Ιανουαρίου 1956, ο Χάρντινγκ υπέβαλε διάγραμμα λύσης, που έμεινε γνωστό ως Προτάσεις ή Σχέδιο Χάρντινγκ. Αυτό προέβλεπε καθεστώς αποικίας του στέμματος με ευρεία αυτοδιοίκηση. Βασικός άξονας του σχεδίου ήταν η παραχώρηση Συντάγματος, η αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης με προϋπόθεση την άσκησή του ύστερα από συμφωνημένο χρονικό διάστημα. Ύστερα δηλαδή από ένα δεκαετές μεταβατικό στάδιο αυτοκυβέρνησης, το οποίο μπορούσε να περιορισθεί στα επτά χρόνια. Ο χρόνος άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης παρέμενε όμως υπό αίρεση. Η αυτοκυβέρνηση θα στηριζόταν νομικά σ’ ένα φιλελεύθερο Σύνταγμα που θα ετοιμάζε Άγγλος συνταγματολόγος.

³⁶ Πατρίς, αρ. φ. 21483, 5 Οκτωβρίου 1955, αρ. φ. 21484, 6 Οκτωβρίου 1955, αρ. φ. 21486, 8 Οκτωβρίου 1955, αρ. φ. 21489, 12 Οκτωβρίου 1955 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2^ο, σ. 350-353 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 112-116

³⁷ Πατρίς, αρ. φ. 21490, 13 Οκτωβρίου 1955, αρ. φ. 21492, 15 Οκτωβρίου 1955, αρ. φ. 21494, 18 Οκτωβρίου 1955

³⁸ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 361-363 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 119-146

Πριν αποφασίσει ο Μακάριος, συνάντησε τον Γρίβα, στη Μονή Κύκκου και τον ενημέρωσε. Ο Γρίβας, παρόλο που εξέφρασε αντιρρήσεις, ανακοίνωσε στους αντάρτες που ήταν μαζί του πως ο αγώνας τους τελειώνει. Έβγαλαν όλοι μαζί και μια αναμνηστική φωτογραφία. Αργότερα, σε σύγκληση της Εθναρχίας, οι μητροπολίτες αρνήθηκαν την αναμονή 7-9 χρόνων για ικανοποίηση του αιτήματος της αυτοδιάθεσης.

Για τον τελικό διακανονισμό έφθασε στην Κύπρο ο υπουργός αποικιών Άλαν Λένοξ Μπόυντ. Στις 29 Φεβρουαρίου, την ώρα της συνάντησης του Άγγλου υπουργού με τον Αρχιεπίσκοπο στην οικία του πρωθυερέα της Αγγλικανικής εκκλησίας στη Λευκωσία, όπου οι Άγγλοι εισηγούνταν την παροχή αυτοκυβέρνησης στον Κυπριακό λαό για αόριστο χρονικό διάστημα, η πόλη συγκλονίστηκε από τις διαδοχικές εκρήξεις 16 βομβών, που είχαν ως αποτέλεσμα τον τραυματισμό μιας Κύπριας γυναίκας και την σύλληψη δύο Κυπρίων που μετέφεραν βόμβες. Ο Μακάριος παρά το βαρύ κλίμα ζήτησε από τον Άγγλο υπουργό κάποιες διευκρινίσεις, αλλά εκείνος εκνευρισμένος από την ενέργεια της ΕΟΚΑ προτίμησε τη διακοπή των συνομιλιών του από την Κύπρο. Ύστερα, ο Βρετανός Υπουργός αναχώρησε από τον χώρο των συνομιλιών ευχόμενος στον Μακάριο «*Είθε ο Θεός να σώσει τον λαό σου*» [*God save your people*]³⁹.

Στις 3 Μαρτίου ο Αρχιεπίσκοπος παρέθεσε συνέντευξη στους αντιπροσώπους του Τύπου, αποκαλύπτοντας ότι η διαφωνία στις συζητήσεις με τους Άγγλους αφορούσε τρία θέματα. Το πρώτο θέμα ήταν η σύνθεση της Βουλής αυτοκυβέρνησης (είχε ζητήσει να παρασχεθεί στους Έλληνες Κυπρίους μεγαλύτερη πλειοψηφία, ενώ η τουρκική μειονότητα να μετάσχει μόνο με το 1/5, όση δηλαδή ήταν αναλογία της μεταξύ του Κυπριακού λαού), το δεύτερο η αμνηστία και το τρίτο η εσωτερική ασφάλεια. Ταυτόχρονα δήλωσε στην αμερικανική εφημερίδα "Times" ότι οι βρετανικές αρχές της Κύπρου δημιουργούσαν κλίμα που ευνοούσε την συνέχεια των ταραχών στη νήσο. Παράλληλα, από την Αθήνα ο Πρωθυπουργός διαμήνυε ερωτώμενος επί των τελευταίων εξελίξεων επί του κυπριακού τα εξής: «*Από εκθέσεις οίτινες ελήφθησαν χθές και προχθές ενημερώθην πλήρως επί του τελευταίου σταδίου των διαπραγματεύσεων μεταξύ του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και του Βρετανού υπουργού Αποικιών. Εν αναμονή των ανακοινώσεων, τας οποίας πρόκειται να κάμη ο κ. Μπόυντ ενώπιον της Βουλής των Κοινοτήτων μεθαύριον το απόγευμα, δεν επιθυμώ*

³⁹ Πατρίς, αρ. φ. 21610, 1 Μαρτίου 1956 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 148-175

να διατυπώσω επί του παρόντος συγκεκριμένα παρατηρήσεις. Διαπιστώ μόνον μετά λύπης ότι οι Άγγλοι υπεύθυνοι απέδειξαν κατά την τελευταία φάσιν των διαπραγματεύσεων απροσδόκητον αδιαλλαξίαν». Ενώ σε περαιτέρω ερώτηση για το ποια στάση θα τηρήσει η Ελληνική Κυβέρνηση σε περίπτωση οριστικού ναυαγίου των διαπραγματεύσεων απάντησε ως εξής: «Εάν εκ της θέσεως, την οποίαν θα εξαγγείλη ο υπουργός Αποικιών προκύψη ότι η Βρετανική Κυβέρνηση δεν είναι διατεθειμένη να ικανοποιήση τα στοιχειώδη αιτήματα του Εθνάρχου και επομένως αι διαπραγματεύσεις δέον να θεωρηθούν ως οριστικώς τερματισθείσαι, τότε η Ελληνική Κυβέρνηση θα προσφύγη εκ νέου εις τα Ην. Έθνη και θα αναλάβη πάσαν άλλην ενέργειαν δια τη περαιτέρω προώθηση της εθνικής υποθέσεως των αδελφών Κυπρίων...»⁴⁰.

Στις 5 Μαρτίου συνήλθε έκτακτη συνεδρίαση του εθναρχικού συμβουλίου, ενώπιον του οποίου ο Μακάριος προέβη σε ευρεία ενημέρωση του περιεχομένου των συνομιλιών και της βρετανικής αδιαλλαξίας που οδήγησε σε αποτυχία. Παράλληλα ο Χάρντινγκ μέσω ραδιοφώνου έστειλε αποφασιστικό μήνυμα για καταστολή της τρομοκρατίας, εννοώντας τη δράση της ΕΟΚΑ, την οποία και αποκάλεσε τρομοκρατική οργάνωση, με όλα τα μέσα που διέθετε. Από την επομένη κιόλας, η Κύπρος στρατοκρατείται, ενώ απαγορεύεται η χρήση ποδηλάτων και μοτοσυκλετών από τη δύση του ηλίου μέχρι την ανατολή και δίνεται διαταγή παρεμβολής παρασίτων στις εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών. Μάλιστα, το τελευταίο έφερε την άμεση αντίδραση από την Αθήνα, όπου διατάχθηκε ο Ραδιοφωνικός Σταθμός Αθηνών να διακόψει την αναμετάδοση των εκπομπών του ραδιοφωνικού σταθμού του Λονδίνου στην ελληνική γλώσσα⁴¹.

Την ίδια μέρα ο Αρχιεπίσκοπος διακήρυξε: «Εν ουδεμιά περιπτώσει θα υποστείωμεν την σημαίαν της αυτοδιαθέσεως». Ο Μακάριος αντιλαμβανόμενος το αδιέξοδο που είχε δημιουργηθεί μετά και από τη τελευταία συνάντηση, σχεδίαζε να μεταβεί στην Αθήνα για συνομιλίες με την Ελληνική Κυβέρνηση. Στο μεταξύ, δημοσίευμα στην εφημερίδα "Daily Herald", δίνει την πληροφορία ότι ενδεχομένως ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και οι στενότεροι συνεργάτες του θα απελαθούν από την Κύπρο και μάλιστα ο διπλωματικός συνεργάτης της εν λόγω εφημερίδας γράφει πως τόπος απέλασής τους θα είναι ένα από τα νησιά του Ινδικού Ωκεανού. Στις 8 Ιουλίου, ο Μητροπολίτης Κυρηνείας Κυπριανός, σε συνέντευξη που παραχώρησε την

⁴⁰ Πατρής, αρ. φ. 21613, 4 Μαρτίου 1956

⁴¹ Πατρής, αρ. φ. 21614, 6 Μαρτίου 1956, αρ. φ. 21615, 7 Μαρτίου 1956

εφημερίδα "Times" αναφερόμενος στην δράση της ΕΟΚΑ δήλωσε ότι είναι ανόητος να πιστεύει κανείς πως η οργάνωση αυτή μπορεί να νικήσει τις Βρετανικές δυνάμεις και αρνήθηκε οποιαδήποτε σχέση του με αυτήν, ενώ αναφερόμενος στις φήμες περί απελάσεων, δήλωσε ότι δεν φοβάται αν θα εκτοπισθεί.

Και πράγματι, στις 9 Μαρτίου 1956, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος συνελήφθη στο αεροδρόμιο Λευκωσίας, από το οποίο θα μετέβαινε στην Αθήνα. Σύμφωνα με ανακοίνωση του Κυβερνήτη Χάρντινγκ, ο Αρχιεπίσκοπος ήταν βαθειά αναμιγμένος στην "τρομοκρατική" οργάνωση ΕΟΚΑ. Μάλιστα η ανακοίνωση ανέφερε ότι η Αρχιεπισκοπή χρησιμοποιούνταν για την εκτύπωση φυλλαδίων της ΕΟΚΑ και για την αποθήκευση οπλισμού και πυρομαχικών. Επίσης πρόσαπτε στον Μακάριο, ότι ήταν συνδεδεμένος με στοιχεία, τα οποία το 1951 σχημάτισαν την ΕΟΚΑ, ενώ επίσης φερόταν ο ίδιος να έχει προσφέρει σημαντικά ποσά για την εξαγορά της ποινής διαφόρων καταδικαζομένων. Την ίδια μέρα συνελήφθησαν ο Μητροπολίτης της Κερύνειας, ο Παπασταύρος Παπαγαθαγγέλου και ο Πολύκαρπος Ιωαννίδης. Και οι τέσσερις εξορίστηκαν στις Σευχέλλες, όπου ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και οι τρεις συνεξοριστοί του έμεναν στο νησί Μαχέ των Σευχελλών και παρέμειναν στην έπαυλη Σαν Σουσί, που βρισκόταν στην πλαγιά ενός Βουνού.

Όταν έγινε γνωστή η εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Ελλάδα, ο τότε Πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής συγκάλεσε το Υπουργικό Συμβούλιο σε έκτακτη ολονύκτια συνεδρία. Αποφασίστηκε σε ένδειξη διαμαρτυρίας ο πρέσβης της Ελλάδας στο Λονδίνο να επιστρέψει στην Αθήνα, ενώ ο αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΗΕ α) να καταθέσει διαμαρτυρία στο Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, β) να υποβάλει νέα προσφυγή στον ΟΗΕ, γ) να διαμαρτυρηθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Η αριστερή αντιπολίτευση (η ΕΔΑ) ζήτησε την έξοδο της Ελλάδας από το ΝΑΤΟ, ενώ συνήλθε η ολομέλεια της Ιεράς Συνόδου, όπου αποφάσισε την αποστολή τηλεγραφημάτων διαμαρτυρίας στα Ορθόδοξα Πατριαρχεία, τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, καθώς και στο Πριμάτο της Αγγλικανικής Εκκλησίας. Σημαντικές επίσης ήταν και οι φοιτητικές αντιβρετανικές διαδηλώσεις που είχαν ως αποτέλεσμα τον τραυματισμό 17 φοιτητών και 9 αστυνομικών. Στις 12 Μαρτίου, οργανώθηκε νέο κύμα διαδηλώσεων στην Αθήνα με 120 τραυματίες και 77 συλληφθέντες⁴².

⁴² Πατρίς, αρ. φ. 21615, 7 Μαρτίου 1956, αρ. φ. 21617, 9 Μαρτίου 1956, αρ. φ. 21619, 11 Μαρτίου 1956 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 181-184 και Heinz

Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Γεγονότα μετά την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου μέχρι την απελευθέρωσή του από τις Σευχέλλες (3 Μαρτίου 1956 - 28 Μαρτίου 1957)

Μετά την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στις Σευχέλλες, η ΕΟΚΑ αναπτύσσει μεγαλύτερη δράση εναντίον των Άγγλων. Ο Χάρντινγκ επιβάλλει στρατοκρατία, οι έρευνας στα βουνά του Τροόδους εντείνονται και ξεκινάνε απαγχονισμοί.

Η επιβολή θανατικών ποινών, έφερε πίεση στην Αγγλία, από την Ελλάδα και την αριστερή αντιπολίτευση στη Βρετανία. Μέχρι και η Αμερικάνικη Εργατική Ομοσπονδία έκανε έκκληση για να μην γίνουν εκτελέσεις. Ο Χάρντινγκ ήταν οπαδός της θανατικής ποινής επειδή θεωρούσε πως η επιείκεια θα ωφελούσε τους τρομοκράτες και θα διέβρωνε το ηθικών των δυνάμεων ασφαλείας. Στις 8 Μαΐου αποφασίστηκε η θανατική ποινή στους Μιχαλάκη Καραολή και Ανδρέα Δημητρίου. Ένα απλό παράδειγμα που αναδεικνύει τον ρόλο της βρετανικής αυστηρότητας και εμπλοκής της στην δικαστική εξουσία είναι η υπόθεση του Καραολή που είχε καταδικαστεί για τον φόνο αστυνομικού. Συγκεκριμένα, στις 11 Απριλίου, που εξετάστηκε η έφεση του καταδικασθέντος, ο συνήγορός του δήλωνε ότι έλειπε σημαντικό μέρος αληθινών μαρτυριών και έδινε και το άλλοθι του Καραολή, το οποίο δεν εξετάστηκε καν από το δικαστήριο. Ο Αρχιδικαστής είχε σχηματίσει εξ αρχής γνώμη για την ενοχή του Καραολή, χωρίς να λάβει υπόψη του καμία κατάθεση, με αποτέλεσμα την απόρριψη της εφέσεώς του. Όσον αφορά τον Δημητρίου, στις 24 Νοεμβρίου 1955, είχε πυροβολήσει χωρίς όμως να πετύχει, έναν Άγγλο που ζούσε στην Αμμόχωστο. Σύμφωνα με τους νέους κανόνες του Χάρντινγκ, η απλή οπλοκατοχή επέφερε τη θανατική ποινή. Στην περίπτωση των δύο καταδικασθέντων Κυπρίων αγωνιστών, η ελληνική Κυβέρνηση προέβη σε διάβημα για τη διάσωσή τους, μέσω του Έλληνα πρεσβευτή κ. Μελά, προς την Κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών. Παράλληλα ανάλογο διάβημα έγινε και από τον αντιπρόσωπο στον ΟΗΕ κ. Ξανθόπουλο-Παλαμά προς τον πρόεδρο του Συμβουλίου

A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 424 και Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 153

Ασφαλείας. Εξ' άλλου ο υπουργός Εξωτερικών Θεοτόκης σε συνομιλία του με τον Αμερικανό πρεσβευτή Κάννον, ανέφερε ότι η εκτέλεση των δύο Κυπρίων πατριωτών, θα επιδείνωνε τις σχέσεις Ελλάδας-Μ. Βρετανίας.

Στις 9 Μαΐου, μια μέρα πριν την προγραμματισμένη εκτέλεση, οργανώθηκαν ογκώδεις διαδηλώσεις στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Στην Αθήνα, κύριος ομιλητής ήταν ο αρχιεπίσκοπος Δωρόθεος. Μετά την ομιλία του, ακούστηκε το σύνθημα “πάμε πρεσβεία”. Η πορεία που ξεκίνησε σταμάτησε από την αστυνομία και οι οδομαχίες κράτησαν μέχρι το βράδυ. Ο απολογισμός ήταν 3 νεκροί και 1 αστυνομικός που υπέκυψε μερικές μέρες αργότερα στα τραύματά του. Παράλληλα, 163 διαδηλωτές τραυματίστηκαν σοβαρά και 100 ελαφρά, αν και ο πραγματικός αριθμός εκτιμάται να είναι μεγαλύτερος καθώς αρκετοί διαδηλωτές απέφευγαν να πάνε στα νοσοκομεία από τον φόβο της σύλληψής τους.

Τελικά στις 10 Μαΐου, η Βρετανία προχώρησε στον απαγχονισμό των δυο νεαρών. Συνολικά όμως, 9 αγωνιστές της ΕΟΚΑ απαγχονίστηκαν. Ήταν οι Μιχαήλ Καραολής και Ανδρέας Δημητρίου (10 Μαΐου 1956), Ανδρέας Ζάκος, Ιάκωβος Πατάτσος και Χαρίλαος Μιχαήλ (9 Αυγούστου 1956), Μιχάλης Κουτσόφτας, Στέλιος Μαυρομάτης και Ανδρέας Παναγίδης (21 Σεπτεμβρίου 1956) και Ευαγόρας Παλλικαρίδης (14 Μαρτίου 1957). Όλοι ενταφιάστηκαν στις Κεντρικές Φυλακές, για να μην προκληθούν διαδηλώσεις κατά την ταφή τους⁴³.

Σπουδαία γνώση για τα βασανιστήρια που υπόκεινταν οι Ελληνοκύπριοι πατριώτες έχουμε από την αφήγηση του παθόντα Ανδρέα Κορωνίδη, σε συνέντευξη που παρέδωσε, στις 16 Απριλίου 1956, σε Έλληνες και ξένους δημοσιογράφους. Η αφήγηση αυτή χρησιμοποιήθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση για την δημιουργία της “Λευκή Βίβλου” που εκτύπωνε, με σκοπό την κατάθεσή της στον ΟΗΕ προς ενίσχυση της ελληνικής προσφυγής. Συγκεκριμένα, ο Κορωνίδης εξέθετε πως κατόρθωσε να διαφύγει από την Κύπρο χρησιμοποιώντας ψευδώνυμο. Όσον αφορά τη σύλληψή του, τις ανακρίσεις και τα βασανιστήρια, έδωσε τρομερές εικόνες ωμής βιαιότητας (ξερίζωμα των μαλλιών του, χτυπήματα στο στήθος και το σώμα του με αλυσίδα διαμέτρου τριών εκατοστών, σπάσιμο δοντιών του με τη λαβή περιστρόφου, καθώς και περίσφιξη του κεφαλιού του με μεταλλικό στεφάνι που του επέφερε διάσειση). Εν συνεχεία τον υποχρέωναν να υπογράψει δήλωση ότι δεν κακοποιήθηκε

⁴³ Πατρίς, αρ. φ. 21646, 12 Απριλίου 1956, αρ. φ. 21647, 13 Απριλίου 1956, αρ. φ. 21648, 14 Απριλίου 1956, αρ. φ. 21669, 10 Μαΐου 1956 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 436-438 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 63-73

κατά την διάρκεια των ανακρίσεων. Ο Κορωνίδης εκτός των άλλων αποκάλυψε πως παρόμοια βασανιστήρια υπέστησαν και άλλοι Κύπριοι, μεταξύ των οποίων ο Ε. Κωνσταντίνου, ο Χ. Κυριακίδης, αδελφός του εξόριστου Επισκόπου Κυπριανού και ο Λουκάς Θεωνίδης⁴⁴.

Στις 27 Απριλίου 1956, ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΗΕ κ. Ξανθόπουλος-Παλαμάς απέστειλε στο Γενικό Γραμματέα του Παγκόσμιου Οργανισμού, επιστολή και σημείωμα σχετικά με τις βιαιοπραγίες στην Κύπρο: *«Εκφράζω την δυσφορίαν και την λύπην της Κυβερνήσεώς μου επί των δεινών, τα οποία αδίκως επράχθησαν κατά των ανδρών, παιδίων και γυναικών της Κύπρου και αισθάνομαι υποχρέωσίν μου να επισύρω την προσοχήν του ΟΗΕ, επί των λίαν σοβαρών συνεπειών, τας οποίας θα έχουν παρόμοιαι καταδικασταίαι και καταπιεστικάί ενέργειαί. Αι κατοχικάί αρχαί της Κύπρου έχουν καθιερώσει την αρχήν της συλλογικής ευθύνης δια τον πληθυσμόν, τον οποίον θεωρούν υπεύθυνον πάσης ενέργειας του τοπικού κινήματος αντιστάσεως. Αλλά η συλλογική ευθύνη όχι μόνον ευρίσκεται εις αντίθεσιν προς τας στοιχειώδεις αρχάς της ηθικής και του ανθρωπισμού, αλλ' αποτελεί κολάσιμον έγκλημα, το οποίον διέπραξαν οι Ναζί και φασίσται κατά τον Β' Παγκόσμιον πόλεμον. Η Ελλάς ερευνά όλους τους δυνατούς τρόπους δράσεως εντός του πλαισίου του ΟΗΕ και άλλων αρμοδίων οργανισμών, προκειμένου να σταματήσουν αι βιαιοπραγίαι εις βάρος του κυπριακού λαού»*. Εν συνεχεία, τονίζει ότι οι βιαιοπραγίες αυτές (βιασμοί, κλοπές, καταστροφή της ιδιωτικής περιουσίας, φόνοι κλπ) αποτελούν μορφή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και υπάρχουν αποδείξεις ότι υπεύθυνοι αυτών είναι η Βρετανική Κυβέρνηση⁴⁵.

Επίσης, ενδεικτικό της ελληνικής αντίδρασης για τις Βρετανικές ωμότητες, αποτελεί άρθρο, της 3^{ης} Μαΐου 1956, της Ηλειακής εφημερίδας "Πατρίς". Αυτό μεταξύ άλλων αναφέρει: *«Η Αγγλική προπαγάνδα απειπειράθη και αποπειράται ακόμη να παρουσιάση τους Βρετανούς στρατιώτας ως υπεραμνομένους των συμφερόντων της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, και ότι εν τη προσπάθεια των αυτή συμπεριφέρονται με ευγένειαν και καλωσύνην προς τους Κυπρίους πατριώτας και γενικώτερον προς τον Ελληνικόν Κυπριακόν λαόν. Την Βρετανικήν προπαγάνδαν όμως διαψεύδει η πραγματικότητα»*, αναφερόμενη στην λεπτομερή αφήγηση του Ανδρέα Κορωνίδη. Ενώ συνεχίζει επικρίνοντας τους Άγγλους: *«Οι Άγγλοι διατείνονται ότι είναι πολιτισμένοι, ενώ αντιγράφουν τας Χιτλερικάς και Μουσσολινικάς μεθόδους....Κατεδίκασαν οι*

⁴⁴ Πατρίς, αρ. φ. 21650, 17 Απριλίου 1956

⁴⁵ Πατρίς, αρ. φ. 21660, 28 Απριλίου 1956

Βρετανοί τα εγκλήματα της κατοχής κατά την διάρκεια του πολέμου, και όμως απεδείχθησαν οι ίδιοι υπέρμαχοι των κακουργημάτων εις την Κύπρον». Και καταλήγει: «Δι' όλα αυτά οι Βρετανοί είναι υπόλογοι εις την διεθνή κοινήν γνώμην. Και θα λογοδοτήσουν εις το Διεθνές Δικαστήριον—εις τον ΟΗΕ—όπου η επίσημος Ελλάς θα προσφύγη, δια να ζητήση δικαιοσύνην δια την Κύπρον»⁴⁶.

Δεν άργησε όμως και η αντίδραση της ΕΟΚΑ, όπου στις 11 Μαΐου έκανε γνωστό ότι απαγχόνισε δύο βρετανούς στρατιωτικούς ως αντίποινα για την εκτέλεση των δύο Κυπρίων αγωνιστών Καραολή και Δημητρίου. Οι απαγχονισμένοι όπως έκανε γνωστό στην προκήρυξή της ήταν ο υποδεκανέας Γκόρντον Χίλλ και ο δεκανέας Σίλτον. Για τον Χίλλ είχε ανακοινωθεί πρωτύτερα από την ΕΟΚΑ ότι κρατούνταν ως όμηρος από τον περασμένο Δεκέμβριο. Όμως, οι βρετανικές αρχές από την πλευρά τους ανέφεραν ότι δεν είχαν ενδείξεις ότι οι δύο στρατιωτικοί βρίσκονταν στα χέρια της ΕΟΚΑ και ιδιαίτερα ο δεκανέας Σίλτον. Άλλωστε, σύμφωνα με τους ίδιους, δεν έγινε ποτέ προσπάθεια ανταλλαγής των ομήρων με τους δύο Κύπριους καταδικασμένους σε θάνατο. Περί της μη απόδειξης εκτέλεσης των δύο βρετανών στρατιωτών μίλησε αργότερα και ο υπουργός Στρατιωτικών Χεντ, στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 5 Ιουνίου⁴⁷.

Εντωμεταξύ, την 1 Μαΐου 1956, συνήλθε το Εθναρχικό Συμβούλιο για πρώτη φορά μετά την εκτόπιση του Αρχιεπισκόπου και Εθνάρχη Μακαρίου. Το Συμβούλιο, όπως ανακοινώθηκε, αποφάσισε να εντείνει την παθητική αντίσταση εναντίον των βρετανικών αρχών και την τήρηση της γραμμής Μακαρίου. Μάλιστα, κατά την διάρκεια την συνεδρίασης, ο Μητροπολίτης Κιτίου Άνθιμος, κατήγγειλε την σύλληψη και εκτόπιση του Αρχιεπισκόπου από τις βρετανικές αρχές. Ακόμα δήλωσε ότι μόνος ηγέτης του κυπριακού λαού εξακολουθούσε να είναι ο Μακάριος και κανείς δεν μπορεί να τον αντικαταστήσει. Ενώ, πρόσθεσε ότι μόνο η επαναφορά του από την εξορία και η επί της βάσης της αυτοδιάθεσης μπορούν να συνεχίσουν οι διαπραγματεύσεις⁴⁸.

Στη βάση αυτή, κινήθηκαν 43 Έλληνες Κύπριοι δικηγόροι, περιλαμβανομένου και ενός πρώην γενικού Εισαγγελέα, του Στέλλιου Παρλίδη που υπέγραψαν έγγραφο, το οποίο ανέφερε ότι ουδέποτε θα διαπραγματευθούν με την Βρετανική Κυβέρνηση, ενώ ο Αρχιεπίσκοπος και Εθνάρχης Μακάριος θα βρίσκεται στην εξορία. Το έγγραφο

⁴⁶ Πατρίς, αρ. φ. 21663, 3 Μαΐου 1956

⁴⁷ Πατρίς, αρ. φ. 21671, 12 Μαΐου 1956, αρ. φ. 21691, 6 Ιουνίου 1956

⁴⁸ Πατρίς, αρ. φ. 21662, 2 Μαΐου 1956

αυτό, συνετέθη για να διαψευστούν δηλώσεις της βρετανικής πλευράς, ότι μετριοπαθείς Κύπριοι θα διαπραγματευθούν για το μέλλον της νήσου. Αντίγραφο του εν λόγω εγγράφου απεστάλησαν στις Σεϋχέλλες, στο Βρετανικό Κοινοβούλιο, στη Διεθνή Ομοσπονδία Δικηγόρων και στον Κυβερνήτη της Κύπρου στρατάρχη Χάρντινγκ⁴⁹.

Παράλληλα, από τον Μάρτιο έως τον Ιούλιο, όπως είπαμε έχουμε τις επιχειρήσεις των Άγγλων στα βουνά του Τροόδους για ανεύρεση του Γρίβα και εξάρθρωση της ΕΟΚΑ. Μάλιστα στις 3 Μαΐου, οι Άγγλοι προκήρυξαν αμοιβή 10.000 λιρών στερλινών για την παροχή πληροφοριών που θα βοηθούσαν στη σύλληψη του Γ. Γρίβα. Το πρόσωπο που θα έδινε πληροφορίες, θα λάμβανε δώρα και αεροπορικό ή αεροπορικό εισιτήριο για να ταξιδεύσει υπό βρετανική προστασία σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου. Τον Μάιο του 1956, οι Άγγλοι εξαπέλυσαν την επιχείρηση “Pepperpot” (“πιπεριέρα”) με 4-5 χιλιάδες άνδρες, κομάντο, ελικόπτερα και με επιπλέον βοήθεια της αστυνομίας. Πρώτα επιτέθηκαν στα υψώματα ανατολικά της Πόλης Χρυσοχούς και μετά στην περιοχή της Τυλληρίας και τον Κάμπο. Συνελήφθησαν 2 αρχηγοί τομέων και αρκετοί αντάρτες. Παραλίγο να αιχμαλωτιστεί και ο Γρίβας, ο οποίος κατάφερε δύσκολα να διαφύγει από τη δύσβατη περιοχή, και μάλιστα κινδύνεψε να σκοτωθεί όταν έπεσε σε ένα γκρεμό και πιάστηκε μόνο από ένα θάμνο μέχρι να έρθει βοήθεια. Τελικά έφτασε σε μια περιοχή όπου ονομάζεται Διπλή, και παρέμεινε για δυο εβδομάδες. Εντωμεταξύ, ο συνολικός απολογισμός των θυμάτων από τις βιαιοπραγίες και των φυλετικών συγκρούσεων (έχουμε ωμότητες Τούρκων κατά των Ελλήνων, με ανοχή αν όχι συγκατάθεση του Χάρντινγκ) κατά το τελευταίο 10ήμερο του Μαΐου ανέρχεται σε 14 νεκρούς, από τους οποίους 5 ήταν Άγγλοι, 4 Τούρκοι και 6 Έλληνες, ενώ οι τραυματίες ανέρχονται σε 91, εκ των οποίων οι 22 ήταν Άγγλοι. Τον Ιούνιο του 1956 ξεκίνησε άλλη επιχείρηση (η “Τυχερός Αλφόνσος”) στην περιοχή του Κύκκου για σύλληψη του Διγενή και ανταρτών της ΕΟΚΑ. Ο Διγενής με πέντε παλληκάρια του κατόρθωσε να διαφύγει. Ύστερα από μεγάλες ταλαιπωρίες κατέληξε στη Λεμεσό με τον Αντώνη Γεωργιάδη. Εκεί παρέμεινε και διηύθυνε τον Αγώνα μέχρι τη λήξη του. Κατά τη διάρκεια των ερευνών για τη σύλληψή του προκλήθηκε πυρκαγιά στο δάσος της Πάφου, που πήρε μεγάλες διαστάσεις στις 17 Ιουνίου. Λόγω ξαφνικής μεταβολής του ανέμου έχασαν τη ζωή τους 19 Άγγλοι στρατιώτες και τραυματίστηκαν 18. Τα περισσότερα θύματα

⁴⁹ Πατρίς, αρ. φ. 21665, 5 Μαΐου 1956

προεκλήθησαν από τις εκρήξεις των βυτίων βενζίνης των αυτοκινήτων που βρίσκονταν στην περιοχή. Στην επιχείρηση αυτή, σύμφωνα με επίσημη βρετανική ανακοίνωση, συνελήφθησαν 7 Κύπριοι και βρέθηκαν 6 αυτόματα, τρία τουφέκια, 3235 σφαίρες, 15 βόμβες, δυναμίτης, ρουχισμός και τρόφιμα⁵⁰.

Ταυτοχρόνως, σε πολιτικό επίπεδο, στις 11 Ιουνίου, ο γραμματέας της κυπριακής Εθναρχίας Κρανιδιώτης επισκέφθηκε το Λονδίνο μετά από πρόσκληση του βουλευτή του Εργατικού Κόμματος Φράνσις Νόελ Μπέικερ. Κατά την εκεί παραμονή του είχε συνομιλίες για το κυπριακό με τον ίδιο τον Μπέικερ, αλλά και με άλλους κοινοβουλευτικούς και εκκλησιαστικούς ηγέτες. Η θέση του Κρανιδιώτη έγινε γνωστή ήδη από την άφιξή του στο αεροδρόμιο μετά από δηλώσεις του στον Τύπο. Αρχικά, δήλωσε ότι ο μόνος τρόπος για την εξεύρεση λύσης του κυπριακού προβλήματος θα ήταν η επιστροφή από την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και η επανάληψη των διαπραγματεύσεων από το σημείο που είχαν διακοπεί. Στη συνέχεια, κατηγόρησε την βρετανική κυβέρνηση για την αδιαλλαξία της εν αντιθέσει με τη μετριοπαθή στάση του Μακαρίου, προκειμένου να βρεθεί λύση στο ζήτημα. Τέλος σε ερώτηση που του τέθηκε για το αν συμμερίζεται την άποψη της Βρετανικής Κυβέρνησης, ότι είναι δυνατό να γίνει διαπραγμάτευση με άλλα άτομα από την Κύπρο, ο ίδιος απάντησε αρνητικά και πρόσθεσε ότι όλες οι επαγγελματικές οργανώσεις του νησιού (ιατροί, δικηγόροι και άλλοι) κατέστησαν σαφές ότι δεν θα διαπραγματευθούν εν απουσία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου. Κάτι που έκαναν σαφές τόσο οι Δήμαρχοι όσο και οι δημοτικοί σύμβουλοι της Κύπρου, υπογράφοντας στις 20 Ιουνίου διακήρυξη μη συμμετοχής τους σε διαπραγματεύσεις⁵¹.

Όσον αφορά τη δράση της ΕΟΚΑ την περίοδο αυτή διαδραματίστηκαν τα εξής γεγονότα:

- Στα μέσα Ιανουαρίου, οι άνδρες της ΕΟΚΑ επιτέθηκαν σε αστυνομικούς σταθμούς που είχαν συλλέξει τα κυνηγετικά τουφέκια του νησιού. Συνολικά μάζεψαν 10.302, και η ΕΟΚΑ απέσπασε περί τα 800. Τα όπλα είχαν μεν χαμηλό βεληνεκές, αλλά ο ίδιος ο Γρίβας τόνισε πως μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε νυκτερινές επιθέσεις, καθώς και για την εκτέλεση προδοτών.

⁵⁰ Πατρίς, αρ. φ. 21664, 4 Μαΐου 1956, αρ. φ. 21678, 20 Μαΐου 1956, αρ. φ. 21686, 30 Μαΐου 1956, αρ. φ. 21687, 30 Μαΐου 1956, αρ. φ. 21703, 19 Ιουνίου 1956 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 501, 508-511 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 161

⁵¹ Πατρίς, αρ. φ. 21698, 13 Ιουνίου 1956, αρ. φ. 21705, 21 Ιουνίου 1956

- Στις 16 Ιανουαρίου ο Γρίβας κάλεσε τους μαθητές και νεολαίους να οργανώσουν επιθετικές διαδηλώσεις, και αυτοί ανταποκρίθηκαν με ενθουσιασμό. Η κυβέρνηση έκλεισε τα σχολεία αλλά τα χτυπήματα συνεχίστηκαν. Ο Χάρντινγκ ενεπλάκη στον “πόλεμο της σημαίας”- οι μαθητές ανέβαζαν τις ελληνικές σημαίες στα σχολεία της Κύπρου και οι αστυνομικοί έτρεχαν να τις κατεβάσουν.
- Στις 14 Μαρτίου, εκτελέστηκε από την ΕΟΚΑ στη Λευκωσία, ο λοχίας Τζέραλντ Ρούνεϋ.
- Στις 17 Μαρτίου, 12 Κύπριοι κατά την διάρκεια δικής τους ενέδρας, επιτέθηκαν με αυτόματα όπλα και βόμβες εναντίον της βρετανικής περιπόλου κοντά στο χωριό Άντρια, 56 χιλιόμετρα Ν.Δ. της Λευκωσίας. Κατά την συμπλοκή τραυματίστηκαν σοβαρά 5 Βρετανοί στρατιώτες και σκοτώθηκε ένας Κύπριος αγωνιστής⁵²
- Στις 18 Μαρτίου, εκτελεστές σκότωσαν τον τυπογράφο της "Times of Cyprus", Μανόλη Πιερίδη, στην εκκλησία Αγίου Γεωργίου της Κυθραίας. Καθώς έψελνε και τα 2 του παιδιά παρακολουθούσαν στην εκκλησία, μασκοφόροι εισέβαλαν στην εκκλησία και τον εκτέλεσαν ως προδότη. Η δολοφονία επικρίθηκε από εκκλησιαστικούς κύκλους και η ΕΟΚΑ πήρε αργότερα αποστάσεις λέγοντας πως ήταν έργο των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών.
- Στις 20 Μαρτίου 1956 έγινε η απόπειρα δολοφονίας του Χάρντινγκ. Ο Νεόφυτος Σοφοκλέους, υπηρετικό προσωπικό στο Κυβερνείο, παρέλαβε από ομάδα εκτελέσεων της Λευκωσίας ωρολογιακή βόμβα. Κατάφερε να περάσει από τους φρουρούς και να τοποθετήσει τη βόμβα κάτω από το κρεβάτι του Χάρντινγκ. Η βόμβα δεν έσκασε επειδή το βράδυ είχε χαμηλή θερμοκρασία και ο μηχανισμός ανακαλύφθηκε την επόμενη μέρα. Την επομένη, απολύθηκε όλο το ελληνικό προσωπικό του Κυβερνείου και ο Σοφοκλέους επικηρύχτηκε με 12 χιλιάδες δολάρια.
- Την 1^η Απριλίου 1956 εκτελέστηκε ο Άγγλος Τζ. Σ. Κουκ ο οποίος είχε φτάσει πριν από δύο μέρες στην Κύπρο, για να δουλέψει στη βάση της Επισκοπής.
- Στις 15 Απριλίου 1956 εκτελέστηκε ο αστυνομικός διευθυντής Κυριάκος Αριστοτέλους, στο νοσοκομείο όπου γέννησε η γυναίκα του. Αυτός είχε προαχθεί για την σύλληψη του Καραολή. Η ενέργεια αυτή οδήγησε να ακουστούν φωνές αγανάκτησης στην κοινή γνώμη, για να απαντήσει με νέα προκήρυξη ο Γρίβας

⁵² Πατρίς, αρ. φ. 21625, 18 Μαρτίου 1956, αρ. φ. 21653, 20 Απριλίου 1956

πως πρόκειται περί φτηνών συναισθηματισμών και ότι ο φονευθέντας ήταν προδότης⁵³.

- Στις 28 Απριλίου, δύο βρετανικά αυτοκίνητα δέχτηκαν επίθεση με αυτόματα όπλα από άνδρες της ΕΟΚΑ, ενώ στο αεροδρόμιο της Λευκωσίας ένα αεροπλάνο τύπου “Dakota” καταστράφηκε από έκρηξη ωρολογιακής βόμβας⁵⁴.
- Στις 26 Μαΐου Κύπριοι αγωνιστές κατέρριψαν στη περιοχή του όρους Τροόδους βρετανικό ελικόπτερο που πέταγε χαμηλά και εν συνεχεία σκότωσαν τον πιλότο του, ενώ ο έτερος επιβαίνων Βρετανός παρατηρητής σκοτώθηκε στη πτώση⁵⁵.
- Στις 3 Ιουνίου, δύο στρατιώτες και ένας δεκαεφτάχρονος γιος συναδέλφου (Ρόν Γκάρρετ) πήγανε για μπάνιο στην περιοχή της Δεκέλειας. Τους επιτέθηκαν 2 εκτελεστές της ΕΟΚΑ. Ο ένας στρατιώτης σκοτώθηκε, ο άλλος διέφυγε και ο Ρόν τραυματίστηκε σοβαρά, αλλά νομίζοντας πως πέθανε, οι εκτελεστές φύγανε από τη σκηνή. Αργότερα, 4 βοσκοί περάσανε από τον δρόμο και φύγανε χωρίς να τον βοηθήσουν, καθώς φοβήθηκαν αντίποινα της ΕΟΚΑ. Αργότερα, ένας εξ αυτών εντοπίστηκε και ανακρίθηκε ως μάρτυρας στην υπόθεση δολοφονίας από το δικαστήριο. Τα σχόλια του δικαστή ήταν τόσο καυστικά, επειδή δεν βοήθησε, ώστε λίγο αργότερα αυτοκτόνησε ο βοσκός.
- Στις 16 Ιουνίου, εκτελεστές της ΕΟΚΑ πέταξαν χειροβομβίδα σε εστιατόριο. Ανάμεσα στα θύματα ήταν ο αμερικάνος υποπρόξενος Γουίλιαμ Μποτελερ, πράγμα που ανάγκασε τον Γρίβα να ζητήσει συγγνώμη μέσα από προκήρυξη για το λάθος. Επίσης, ανέφερε ότι η βρετανική προπαγάνδα χρησιμοποίησε το τραγικό δυστύχημα ισχυριζόμενη ότι η επίθεση ήταν εναντίον Αμερικανών, αλλά κάτι τέτοιο δεν ισχύει, αφού κατά το πλείστον των Αμερικανών βρίσκεται στο πλευρό των Κυπρίων αγωνιστών⁵⁶.
- Στις 25 Ιουνίου ένας νεαρός Μαλτέζος Μπονίτσι Μομπάλντα, μέλος της ειδικής αστυνομίας, ξεκίνησε να συναντήσει την Ελληνοκύπρια αρραβωνιαστικιά του (Δροσούλλα Δημητριάδου). Λίγο πριν την συναντήσει, άνδρες της ΕΟΚΑ τον πυροβόλησαν πισώπλατα. Οι φωτογραφίες του άψυχου Μαλτέζου με τη φωτογραφία της αρραβωνιαστικιάς του να τον βλέπει απελπισμένη, έκαναν τον γύρο του κόσμου. Οι Άγγλοι τη μετέφεραν στο Λονδίνο, όπου σε ραδιοφωνική

⁵³ Πατρίς, αρ. φ. 21650, 17 Απριλίου 1956

⁵⁴ Πατρίς, αρ. φ. 21661, 29 Απριλίου 1956

⁵⁵ Πατρίς αρ. φ. 21684, 27 Μαΐου 1956

⁵⁶ Πατρίς αρ. φ. 21716, 4 Ιουλίου 1956

εκπομπή, άσκησε δριμεία κριτική στον Γρίβα καλώντας τον να εγκαταλείψει το ειρηνικό νησί.

- Στις 8 Ιουλίου, δολοφονήθηκε ο τελωνιακός υπάλληλος Κέιμπερρυ μαζί με τη γυναίκα του κατά τη διάρκεια πικ νικ στην Κερύνεια.
- Στις αρχές Αυγούστου, λίγο πριν την εκτέλεση των τριών ανταρτών, (Αντρέα Ζάκου, Χαρίλαου Μιχαήλ, Ιάκωβου Πατάτσου), η ΕΟΚΑ ανακοίνωσε πως είχε απαγάγει ένα Άγγλο μυστικό πράκτορα τον οποίο θα εκτελούσε σαν αντίποινα αν προχωρούσαν οι Άγγλοι με τον απαγχονισμό των μελών της. Όταν αποκαλύφθηκε πως ο Άγγλος πράκτορας ήταν ο 75χρονος συνταξιούχος δημόσιος υπάλληλος Τζών Κρέμερ, ο Ζάκος έκανε δημόσια έκκληση προς τον Γρίβα, να αφήσει τον ηλικιωμένο Βρετανό ελεύθερο άνευ όρων. Τελικά, η ΕΟΚΑ απελευθέρωσε τον Κρέμερ στις 6 Αυγούστου⁵⁷.
- Στις 13 Αυγούστου, Κύπριοι πατριώτες βύθισαν αγγλική θαλαμηγό στο λιμάνι της Κυρήνειας. Η θαλαμηγός ανήκε στον λοχαγό της αγγλικής βασιλικής φρουράς Ουώλιγκτων⁵⁸.
- Ο Γρίβας για ενίσχυση του Αγώνα της ΕΟΚΑ τον Αύγουστο του 1956 δημιούργησε την Πολιτική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα (ΠΕΚΑ), που εργάστηκε για τη διατήρηση αρραγούς εσωτερικού μετώπου, την εξύψωση του ηθικού του λαού και την καταπολέμηση της προπαγάνδας του αντιπάλου⁵⁹.
- Στις 31 Αυγούστου, άνδρες της ΕΟΚΑ απελευθέρωσαν Κύπριο πολιτικό κρατούμενο (πρόκειται μάλλον για τον Α. Γεωργιάδη) και σκότωσαν 4 Βρετανούς, μετά από μάχη που ακολούθησε σε νοσοκομείο της Λευκωσίας⁶⁰.
- Στις 6 Νοεμβρίου, ο Βρετανός αξιωματικός Ντάγκλας Ουίλιαμσον σκοτώθηκε από βόμβα που είχε τοποθετηθεί από μέλη της ΕΟΚΑ⁶¹.
- Στις 16 Νοεμβρίου, ο Βρετανός δημοσιογράφος Μακ Ντόλναλντ που βρισκόταν στην Λευκωσία, σκοτώθηκε μετά από πυροβολισμό, που δέχτηκε στο κεφάλι από ένοπλους αγωνιστές της ΕΟΚΑ⁶².

Εντωμεταξύ, στις 12 Ιουλίου 1956 ο Βρετανός Πρωθυπουργός Ήντεν ανακοίνωσε πρόθεση της χώρας του για εισαγωγή συντάγματος αυτοκυβέρνησης στην Κύπρο.

⁵⁷ Πατρίς αρ. φ. 21744, 7 Αυγούστου 1956 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 477-496

⁵⁸ Πατρίς αρ. φ. 21750, 14 Αυγούστου 1956

⁵⁹ Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 236-238

⁶⁰ Πατρίς, αρ. φ. 21765, 1 Αυγούστου 1956

⁶¹ Πατρίς, αρ. φ. 21821, 7 Νοεμβρίου 1956

⁶² Πατρίς, αρ. φ. 21830, 17 Νοεμβρίου 1956

Σύμφωνα με τις δηλώσεις του στη Βουλή των Κοινοτήτων το νέο σύνταγμα δεν επρόκειτο να εφαρμοσθεί εάν δεν αντιμετωπισθεί η “τρομοκρατία” και επανέλθει η έννομη τάξη. Επίσης, τόνισε πως η αυτοδιάθεση δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί, διότι αυτό θα γεννούσε ευρύτερα ζητήματα με την σύμμαχο Τουρκία. Μάλιστα πάνω στις δηλώσεις αυτές, ο αρχηγός των φιλελευθέρων Νταϊήβις έθεσε το ερώτημα αν η Κυβέρνηση εγκατέλειψε το δόγμα της αυτοδιάθεσης κατόπιν τουρκικών επιταγών, εννοώντας πως αν συμβαίνει αυτό, τότε πρόκειται περί εκβιασμού. Ο Βρετανός πρωθυπουργός παίρνοντας τότε το λόγο είπε ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται τέτοιες λέξεις, θέλοντας να υπεκφύγει το ερώτημα. Η απάντηση της Αθήνας ήταν άμεση, αφού στις 12 Ιουλίου, ο πρωθυπουργός Καραμανλής δήλωσε: «*Δια των δηλώσεων αυτών του Ήντεν εχάραξε την πολιτική της η Βρετανική Κυβέρνησις επί του Κυπριακού. Η ελληνική Κυβέρνησις έχει χαράξει την ιδιικήν της. Διεκδικεί σταθερώς ενώπιον των Ηνωμένων Εθνών την αυτοδιάθεσιν του κυπριακού λαού*».

Πάντως, το έργο του Συνταγματικού Επιτρόπου ανέλαβε ο επιφανής νομικός Lord Cyril John Radcliffe, ο οποίος θα εξέταζε τα σχέδια ενός φιλελεύθερου συντάγματος, διασφαλίζοντας τα συμφέροντα όλων των κοινοτήτων. Ο ίδιος έφτασε στην Κύπρο στις 15 Ιουλίου 1956 για προκαταρκτική επίσκεψη. Συναντήθηκε μόνο με τον δήμαρχο Λευκωσίας Θεμιστοκλή Βέργη, μετά από εξουσιοδότηση των συναδέλφων του, για θέματα τοπικής αυτοδιοίκησης. Με τον Ράντκλιφ όμως ασχολήθηκαν τουρκοκύπριοι πολιτικοί. Ο Κιουτσούκ σε συνάντηση, του τόνισε πως το μελλοντικό σύνταγμα πρέπει να προβλέπει την ισοτιμία των δυο κοινοτήτων. Έτσι ο Ράντκλιφ, μετά από σύντομη παραμονή του στην Κύπρο, αναχώρησε για το Λονδίνο στις 2 Αυγούστου 1956⁶³.

Η δράση της ΕΟΚΑ από την άφιξη του Ράντκλιφ, αυξήθηκε κατά κύριο λόγο στη διανομή προκηρύξεων. Χαρακτηριστικά σε μια ανέφερε ότι η θα προβαίνει σε αντίποινα σε περιπτώσεις φόνου γυναικών και παιδιών, ενώ σε άλλη ονομάζει “Μάου-Μάου” τον Χάρντινγκ για το κάψιμο δασών της νήσου. Στις 16 Αυγούστου 1956 ο Διγενής κήρυξε εκεχειρία της ΕΟΚΑ, για να διευκολύνει την εξεύρεση πολιτικής λύσης στο Κυπριακό. Ο Χάρντινγκ, αντί να ανταποκριθεί με διακοπή των στρατιωτικών ερευνών, ανακοίνωσε στις 22 Αυγούστου, όρους παράδοσης των μελών της ΕΟΚΑ, εντός τριών εβδομάδων. Συγκεκριμένα η ανακοίνωση ανέφερε ότι οι αντάρτες, οι οποίοι θα παραδοθούν είναι ελεύθεροι να αποφασίσουν αν θα

⁶³ Πατρίς, αρ. φ. 21724, 13 Ιουλίου 1956 και Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 563

παραμείνουν στην Κύπρο ή θα μεταβούν στην Ελλάδα. Αυτοί βέβαια θα κρατηθούν σε περιορισμό μέχρι να απαντήσει η ελληνική Κυβέρνηση, αν θα τους δεχτεί. Ακόμα, αν περάσουν στην Ελλάδα, οφείλουν να αποκτήσουν ελληνική υπηκοότητα, παραιτούμενοι της βρετανικής και σε αυτούς δεν θα επιτραπεί η επιστροφή τους στην Κύπρο. Επιπλέον, για αυτούς που θα παραμείνουν στην νήσο, δεν θα διωχθούν για συμμετοχή τους σε “τρομοκρατική δράση”, αλλά για εγκλήματα που διέπραξαν. Όταν δε ο Κυβερνήτης αποφασίσει, θα κηρύξει την αμνηστία των αδικημάτων τους. Τέλος ο κάτοχος όπλου θα τιμωρείται με θάνατο, αφού οι δυνάμεις ασφάλειας δεν θα μειώσουν τις προσπάθειές τους για την επιβολή του νόμου.

Η πρώτη απάντηση στην ανακοίνωση του Χάρντινγκ, εκφράστηκε από τον Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας Αβέρωφ, που δήλωσε: *«Δια του ανακοινωθέντος του Χάρντινγκ απεδείχθη ατυχώς ακόμη μιά φορά ότι η βρετανική κυβέρνηση αδυνατεί να συλλάβει το αληθές νόημα του κυπριακού ζητήματος και να κατανοήσει την ακατάβλητον δύναμιν, η οποία κινεί τον κυπριακόν λαόν. Η ελληνική κυβέρνηση, παρέχουσα την αμέριστο νπολιτικήν και διπλωματικήν της συμπαράστασιν εις τον κυπριακόν λαόν, δικαιώνεται, δια του ανακοινωθέντος τούτου, ως προς την οδόν, την οποίαν άρχησεν εξελέξατο δια την εκίλυσιν του κυπριακού· εκείνην της προσφυγής της εις τον ΟΗΕ»*. Σειρά είχε ο Διγενής, ο οποίος απάντησε στον Χάρντινγκ ότι οι νικητές δεν παραδίδονται και η δράση της ΕΟΚΑ, θα επαναρχίσει αν δεν αναθεωρήσει την απόφασή του και δεν αρχίσουν διαπραγματεύσεις με βάση τις αρχές του Αρχιεπισκόπου Μακάριου⁶⁴.

Το πρωί της 5^{ης} Σεπτεμβρίου 1956, η Κύπρος δοκιμάζεται για άλλη μια φορά από τη σύλληψη του Γενικού Γραμματέα της Εθναρχίας της Κύπρου Κρασιδιώτη, με την κατηγορία ότι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ΕΟΚΑ από τις πρώτες μέρες της δράσης της. Την επομένη, ήρθε η άρνηση του αιτήματος της Ελλάδας για εγγραφή του θέματος της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο, στην ημερήσια διάταξη από την 11^η Γενική Συνέλευση της Διεθνούς ομοσπονδίας των Συνδέσμων για τον ΟΗΕ, καθώς ο χρόνος συζήτησης δεν επέτρεπε την επαρκή μελέτη του θέματος. Επίσης, σημαντική εξέλιξη από άποψης πολιτικής, αποτελεί η δήλωση του Άγγλου βουλευτή Φράνσις Νόελ Μπέικερ από την Αθήνα, στις 22 του μηνός. Ο ίδιος μεταξύ άλλων ανέφερε ότι η παρούσα βρετανική κυβέρνηση δεν θα

⁶⁴ Πατρίς αρ. φ. 21724, 15 Ιουλίου 1956, αρ. φ. 21757, 23 Αυγούστου 1956, αρ. φ. 21758, 24 Αυγούστου 1956 και Νίκος Κρασιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 208-209

παραμένει πολύ στην εξουσία και θα την διαδεχθεί το Εργατικό Κόμμα, το οποίο αντιτίθεται στην πολιτική του Ήντεν για το κυπριακό. Όμως περαιτέρω υποστήριξε ότι η επανάληψη της εθνικής δράσης της ΕΟΚΑ δυσκολεύει την λύση του και απεύθυνε έκκληση στην ΕΟΚΑ, να αναστείλει τη δράση της προς διευκόλυνση του ζητήματος. Στις 26 Σεπτεμβρίου η ΠΕΚΑ μέσω προκηρύξεων απέρριψε την πρόταση και αντιπρότεινε την ταυτόχρονη κήρυξη εκεχειρίας ΕΟΚΑ-βρετανικών δυνάμεων, εάν απομακρυνθεί ο κυβερνήτης Χάρντινγκ από την νήσο και επιστρέψει ο Μακάριος από την εξορία. Εντωμεταξύ, την ίδια μέρα, ο Ράντκλιφ ήρθε πάλι στην Κύπρο, αλλά κανένας Ελληνοκύπριος δεν τον πλησίασε για συνομιλίες⁶⁵.

Στις 22 Οκτωβρίου, ο Μπέικερ ζήτησε μέσω επιστολής ξανά από τον Διγενή νέα εκχειρία, αφήνοντας να εννοηθεί ότι έτσι θα διευκολυνόταν η λύση του Κυπριακού και η απελευθέρωση του Μακάριου⁶⁶.

Έτσι συμπλήρωσε ο ίδιος το συνταγματικό κείμενο και το υπέβαλε στη Βρετανική Κυβέρνηση, στις 14 Νοεμβρίου. Ήταν ένα φιλελεύθερο σύνταγμα στο οποίο πρότεινε τη δυαρχία νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, με ενισχυμένη προστασία μειονοτήτων, ενώ άφηνε ανοικτό τον δρόμο για την αυτοδιάθεση. Δεν έπαυε όμως να είναι ένα αποικιακό σύνταγμα. Οι προτάσεις Ράντκλιφ κοινοποιήθηκαν στην Ελληνική Κυβέρνηση από τον Υπουργό Αποικιών Λέννοξ Μπϋόντ, που πήγε στην Αθήνα ειδικά γι' αυτό το σκοπό. Δυο άλλοι απεσταλμένοι στάλθηκαν στη Μαχέ των Σεϋχέλλων για ενημέρωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, ο οποίος αρνήθηκε να συζητήσει οποιοδήποτε πολιτικό ζήτημα κατά τη διάρκεια της εξορίας του.

Η Ελληνική Κυβέρνηση στις 16 Δεκεμβρίου απέρριψε το σύνταγμα Ράντκλιφ, γιατί όπως δήλωσε ούτε φιλελεύθερο και δημοκρατικό ήταν ούτε οδηγούσε στην αυτοδιάθεση ούτε ήταν σύμφωνο με τις θεμελιώδεις αρχές του ΟΗΕ. Το χαρακτήρισε «*όργανον ξενικής κυριαρχίας, επώληθεν δια της βίας επί ενός απροθύρου λαού*»⁶⁷.

Μάλιστα, στις 19 Δεκεμβρίου, ο υπουργός Εξωτερικών Αβέρωφ προέβη σε αναλυτικές δηλώσεις περί τους λόγους άρνησης του συντάγματος από την ελληνική πλευρά, δίνοντας έτσι και κάποια σημεία του περιεχομένου του εν λόγω συντάγματος. Συγκεκριμένα δήλωσε:

⁶⁵ Πατρίς, αρ. φ. 21770, 7 Σεπτεμβρίου 1956, αρ. φ. 21784, 23 Σεπτεμβρίου 1956, αρ. φ. 21787, 27 Σεπτεμβρίου 1956

⁶⁶ Πατρίς, αρ. φ. 21808, 23 Οκτωβρίου 1956

⁶⁷ Πατρίς, αρ. φ. 21769, 6 Σεπτεμβρίου 1956 και Παύλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλονήσου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001, σ. 264-265 και Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 230

«Η Κυβέρνησις εξήτασε το διάγραμμα του συντάγματος βάσει του οποίου η βρετανική Κυβέρνησις προτίθεται να καταρτίσει το σύνταγμα της Κύπρου, έλαβε δε υπ' όψιν τας δηλώσεις, εις τας οποίας προέβη σήμερον εις την Βουλήν των Κοινοτήτων ο Βρετανός υπουργός Αποικιών. Την τελευταίαν λέξιν επί του προτεινομένου συντάγματος θα έπρεπε να έχη αυτός ούτος ο Κυπριακός λαός όστις καλείται να το εφαρμόση. Δυστυχώς όμως η εκτόπισις και εγκάθειρξις των περισσοτέρων μελών της εθναρχίας και πρωτίστως του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, στερεί τον λαόν τη Κύπρου της δυνατότητος να εκφράση ελευθέρως την βούλησίν του. Ως εκ τούτου η Κυβέρνησις παρέχουσα την συμπαραστάσιν της εις τους Κυπρίους, υποχρεούται όπως συμφώνως προς την εξέλιξιν των πραγμάτων διατυπώση τας απόψεις της.

Δια του συντάγματος Ράντκλιφ επιδιώκεται η συνέχισις εις την Κύπρον αποικιακού καθεστώτος, ασυμβιβάστου προς το πνεύμα του μεταπολεμικού κόσμου και προς τον υψηλόν βαθμόν πολιτισμού του κυπριακού λαού. Πολλαί είναι οι διατάξεις οι αποδεικνύουσαι ότι το σύνταγμα Ράντκλιφ δεν είναι δημοκρατικόν και φιλελεύθερον. Ηξ αυτών επισημαίνωμεν ενδεικτικώς μερικώς εκ των πλέον χαρακτηριστικών.

1) Ο διοικητής εκδίδει διατάγματα τα οποία κατισχύουν παντός νόμου της αυτοκυβερνήσεως και δεν υπόκεινται εις τον έλεγχον ουδενός δικαστηρίου.

2) Ο διοικητής καθορίζει κυριαρχικώς και ανεξελέγκτως την έκτασιν των εις την ιδίαν αυτού αρμοδιότητα υπαγομένων θεμάτων. Ούτω εις της έννοιαν της εξωτερικής αμύνης, η οποία υπάγονται εις την αρμοδιότητα του διοικητού, περιλαμβάνονται όσα θέματα κρίνει ο διοικητής πέραν εκείνων τα οποία ενδεικτικώς αναφέρει το κείμενον του σχεδίου. Δια να κατανοηθεί όμως η ευρύτης της έννοιος αυτής, αρκεί να σημειωθή ότι εις αυτών περιλαμβάνεται ακόμη και η εισαγωγή εμπορευμάτων.

3) Η Κυβέρνησις διοριζομένη από τον κυβερνήτην δεν έχει ανάγκην να στηρίζεται επί της ψήφου εμπιστοσύνης της Βουλής. Ο κυβερνήτης δύναται να παραλύση την λειτουργίαν της Βουλής δι' αλληπαλλήλου ασκήσεως του αναγνωριζομένου εις αυτόν δικαιώματος διαλύσεως της Βουλής άνευ ουδενός περιορισμού.

4) Εις τον διοικητήν παρέχονται πολλαί δυνατότητες να μη τηρή τους νόμους της Βουλής. Η τοιαύτη εξουσία είναι ανεξέλεγκτη, δεδομένου ότι κατ' ουσίαν δικαιούται να κρίνη αυτός τας αρμοδιότητας της Βουλής.

5) Ο διορισμός η προαγωγή ημετάθεσις και η απόλυσις δημοσίων υπαλλήλων και επ' αυτών πειθαρχικαί εξουσίαι, ασκείται υπό του διοικητού μετά γνώμην αμελούς Συμβουλίου, παρ' αυτού του ίδιου διοριζομένου.

6) *Ενώ ο διοικητής κρατεί ταις χείρας αυτού το δικαίωμα της λογοκρισίας και την ραδιοφωνίαν, το σύνταγμα δεν περιέχει διάταξιν κατοχυρούσαν την ελευθεροτυπίαν.*

7) *Τέλος ουδόλως κατοχυρούται συνταγματικώς η προσωπική ελευθερία του πολίτου.*

Ανεξαρτήτως όμως των ολίγων τούτων παρατηρήσεων αι οποίαι αφορούν εις την προτεινομένην αυτοκυβέρνησιν, ούτε το σύνταγμα ούτε αι σημεριναί δηλώσεις του υπουργού Αποικιών εις την Βουλήν των Κοινοτήτων, δημιουργούν προϋποθέσεις δια την ανάσθησιν του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως, η οποία αποτελεί το κύριον αίτημα των Κυπρίων. Εξ άλλου όσα αορίστως ελέχθησαν περί αυτοδιαθέσεως εις την Βουλήν, συνεδυάσθησαν με μίαν άποψιν περί διαμελισμού της νήσου, η οποία αντί να οδηγή εις την επίλυσιν του θέματος δημιουργεί νέα και πολυπλοκώτερα προβλήματα. Πέραν δε τούτων ηγηνοήθη και το θέμα της αμνηστίας και το θέμα της απελευθερώσεως του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου, βασικού παράγοντος επιλύσεως του κυπριακού»⁶⁸.

Ο Φεβρουάριος του 1957 αποτελεί μήνας ορόσημο για την πολιτική εξέλιξη του κυπριακού ζητήματος. Συγκεκριμένα, στις 6 Φεβρουαρίου, ψηφίσθηκε εν μέσω σφοδρών αντιδράσεων των αντιπροσωπιών των Μ. Δυνάμεων στον ΟΗΕ, 47 έναντι 7 και 15 αποχής, η ελληνική πρόταση για υπαγωγή στον ΟΗΕ, του θέματος της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη νήσο⁶⁹.

Στις 18 Φεβρουαρίου, άρχισε η συζήτηση του κυπριακού στην Πολιτική Επιτροπή του ΟΗΕ. Την συζήτηση άνοιξε ο Έλληνας υπουργός των Εξωτερικών Αβέρωφ, ο οποίος έθεσε το ζήτημα επί την βάση συγκεκριμένων θέσεων, όπως: α) Μη αίτηση της Ελλάδας για ένωση με την Κύπρο, παρά μόνο για την αυτοδιάθεση του κυπριακού λαού. β) Διαβεβαίωση της μηέχουσας συμμετοχής της Ελλάδας στον αγώνα των Κυπρίων για απελευθέρωσή τους από τον βρετανικό ζυγό (μη χορήγησης όπλων και μάλιστα παρεμπόδισης ορισμένων μεμονωμένων ελληνικών προσπαθειών). γ) Οξεία κριτική κατά της Αγγλίας για την ιμπεριαλιστική της νοσταλγία. δ) Παροχή πληθυσμιακών στοιχείων της Κύπρου (80,2% Έλληνες, 17,9% Τούρκοι και 1,9% διάφοροι άλλοι λαοί), ως αντίκρουση της προπαγάνδας ότι οι Κύπριοι είναι Λεβαντίνοι, και ενώ η νήσος από τα αρχαία ήδη χρόνια ήταν ελληνική. ε) Αν γίνει δεχτό δε ότι η Κύπρος ανήκει γεωγραφικά στη Μ. Ασία και δεν μπορεί να γίνει μέρος του Ελληνικού κράτους, ετέθη το ερώτημα για το πώς είναι τότε δυνατό για την Αγγλία να κατέχουν την Κύπρο, την Μάλτα, το Γιβραλτάρ, τις Σεϋχέλλες

⁶⁸ Πατρίς, αρ. φ. 21858, 20 Δεκεμβρίου 1956

⁶⁹ Πατρίς, αρ. φ. 21897, 7 Φεβρουαρίου 1957

κλπ. στ) Όσον αφορά το σύνταγμα Ράντκλιφ, τονίστηκε ότι αυτό ήταν λιγότερο φιλελεύθερο και από εκείνο που είχε παραχωρηθεί από την Αγγλία πριν την Αμερικανική Επανάσταση στις αποικίες τους. ζ) Ενώ δεν παραλήφθηκε η υπόδειξη των Άγγλων ως υπαίτιους της υπόθαλψης της εχθρότητας μεταξύ ελληνικού και τουρκικού πληθυσμού της νήσου και κατά επέκταση Ελλάδας-Τουρκίας. Ακολούθως το λόγο πήρε ο Βρετανός αντιπρόσωπος Νόμπλ, ο οποίος ζήτησε της απόρριψη της ελληνικής προσφυγής για αυτοδιάθεση του κυπριακού λαού, αφού ένα τέτοιο ζήτημα είναι εσωτερικής φύσεως και όχι του ΟΗΕ, ενώ κατηγόρησε την ελληνική πλευρά ότι στόχος της είναι η ένωση της νήσου με την Ελλάδα⁷⁰.

Στην επαναληπτική της συζήτησης του κυπριακού, στις 19 Φεβρουαρίου, ο Αβέρωφ μεταξύ των γνωστών θέσεων, έδωσε και ένα νέο σημαντικό στοιχείο που αναφερόταν στην πλαστογράφηση εγγράφων από την Αγγλία και προσπάθειας οργάνωσης αποστολής όπλων και πολεμοφοδίων στη νήσο από τη βρετανική μυστική υπηρεσία, με σκοπό να ενοχοποιήσουν την Ελλάδα. Ενώ σημείωσε πως ο αντικειμενικός σκοπός της Ελλάδας, βρίσκονταν σε πλήρη συμφωνία με την συνθήκη της Λωζάννης και με τον Καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ⁷¹.

Στις 22 Φεβρουαρίου και ενώ η Πολιτική Επιτροπή επανέλαβε τη συζήτηση για το κυπριακό, παρουσιάστηκε μια ενδιαφέρουσα εισήγηση από τον Ινδό αντιπρόσωπο, που αποσκοπούσε στην πραγματοποίηση ενός διακανονισμού του ζητήματος μέσω διαπραγματεύσεων, μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών, εντός ατμόσφαιρας ελευθερίας και ηρεμίας. Η ινδική απόφαση ζητούσε από την Γενική Συνέλευση να παρθεί μια ειρηνική, δημοκρατική και δίκαιη λύση του ζητήματος, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, ενώ ζητούσε από την αγγλική Κυβέρνηση να λάβει μέτρα, ώστε η Κύπρος να καταστεί αυτοκυβερνούμενη χώρα. Τελικά, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, την 26^η Φεβρουαρίου, επικύρωσε την ινδική πρόταση δια ψήφων 55 έναντι 0 και 1 αποχής. Κάτι που μόνο θετικό αποτελούσε για την ελληνική πλευρά⁷².

Στις 3 Μαρτίου 1957 οι Άγγλοι κατόπιν πληροφοριών που έδωσε Κύπριος βοσκός ανακάλυψαν το κρησφύγετο του Γρηγόρη Αυξεντίου και των τεσσάρων συναγωνιστών του (Αυγουστής Ευσταθίου, Αντώνης Παπαδόπουλος, Φειδίας Συμεωνίδης και Ανδρέας Στυλιανού), που βρίσκεται κοντά στη μονή Μαχαιρά. Ο

⁷⁰ Πατρίς, αρ. φ. 21907, 19 Φεβρουαρίου 1957

⁷¹ Πατρίς, αρ. φ. 21908, 20 Φεβρουαρίου 1957

⁷² Πατρίς, αρ. φ. 21001, 23 Φεβρουαρίου 1957, αρ. φ. 22004, 27 Φεβρουαρίου 1957

Αυξεντίου δεν παραδίδεται και επί οκτώ ώρες πολεμά εναντίον εκατοντάδων στρατιωτών. Με διαταγή του παραδίδονται οι τέσσερις συναγωνιστές του. Οι Άγγλοι ρίχνουν βενζίνη στο κρησφύγετο και τρεις εμπρηστικές βόμβες. Ο Αυξεντίου γίνεται ολοκαύτωμα στο βωμό της ελευθερίας της πατρίδας του⁷³.

Επόμενο σημαντικό γεγονός είναι ο απαγχονισμός του 19χρονου Ευαγόρα Παλληκαρίδη τα ξημερώματα της 14^{ης} Μαρτίου 1957, που διέκοψε στην τελευταία τάξη του Γυμνασίου Πάφου τη μόρφωση του και έγινε αντάρτης της ΕΟΚΑ. Την ίδια μέρα η ΕΟΚΑ διακήρυξε ότι είναι έτοιμη να δεχτεί εκεχειρία με τον όρο να αφεθεί ελεύθερος ο εξόριστος Μακάριος.

Η βρετανική Κυβέρνηση έφερε το τη πρόταση της ΕΟΚΑ σε πλήθος Υπουργικών Συμβουλίων, αρχής γενομένης της 15^{ης} Μαρτίου. Στις 20 Μαρτίου παρέπεμψε το θέμα στο ΝΑΤΟ, κάτι που η ελληνική πλευρά απέρριψε, τονίζοντας σε όλους τους τόνους ότι θεωρεί τον ΟΗΕ ως το μόνο αρμόδιο για το Κυπριακό. Τελικά και ενώ όλα έδειχναν ότι το Κυπριακό είχε εισέλθει σε μια νέα οξυτάτη φάση, με απόφαση του Βρετανικού Υπουργικού Συμβουλίου της 28^{ης} Μαρτίου 1957 ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος και οι συνεξόριστοί του αφέθησαν ελεύθεροι να μεταβούν σε οποιαδήποτε χώρα πλην της Κύπρου⁷⁴.

⁷³ Πατρίς, αρ. φ. 22008, 6 Μαρτίου 1957 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 171 και Γεώργιος Γιάγκος Αρσιώτης, *Ο αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Λευκωσία 1990, σ. 91-93

⁷⁴ Πατρίς, αρ. φ. 22006, 16 Μαρτίου 1957, αρ. φ. 22009, 20 Μαρτίου 1957, αρ. φ. 22010, 21 Μαρτίου 1957, αρ. φ. 22017, 29 Μαρτίου 1957 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 173 και Ανδρέας Βαρνάβας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002, σ. 233

ΣΤ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Γεγονότα μετά την απελευθέρωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και των συνεξορίστων του μέχρι τη λήξη του Αγώνα

Μετά την απελευθέρωση των εξορίστων στις Σεϋχέλλες, η Βρετανική Κυβέρνηση και συγκεκριμένα ο Κυβερνήτης Χάρντινγκ προσπάθησε να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για την ειρηνική λύση του κυπριακού προβλήματος, μέσω χαλάρωσης των έκτακτων μέτρων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η απελευθέρωση του Μητροπολίτη Κιτίου Άνθιμου και του γενικού γραμματέα της Εθναρχίας Κρανιδιώτη, οι οποίοι βρίσκονταν υπό κατ' οίκον περιορισμό. Εντωμεταξύ, στις 6 Απριλίου οι τέσσερις εξορίστοι αποβιβάστηκαν στο δεξαμενόπλοιο του Ωνάση "Olympic Thunder" με προορισμό την Μαδαγασκάρη, από όπου αεροπορικώς μετέβησαν στο Ναϊρόμπι και εν συνεχεία στην Αθήνα στις 17 Απριλίου, όπου τους επιφυλάσσεται ενθουσιώδης υποδοχή⁷⁵.

Στις 18 Απριλίου, ο Τούρκος Πρωθυπουργός Μεντερές αποκάλεσε σε συνέντευξή του τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο «κοινό τρομοκράτη», κάτι που έφερε την άμεση αντίδραση του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών. Βέβαια είναι εμφανώς η ταραχή που είχε προκαλέσει στις τάξεις της Τουρκικής πλευράς η απελευθέρωση του Μακαρίου, αντιδρώντας πολλές φορές πέραν κάθε λογικής. Μάλιστα επιζητούσαν συνεχώς σε όλους του τόνους την διχοτόμηση της νήσου. Παράλληλα, στις 20 Απριλίου, παρατηρείται μερίδα του Βρετανικού Τύπου να τάσσεται κατά της πολιτικής που έχει ακολουθήσει η Βρετανική Κυβέρνηση, χαρακτηρίζοντας ανοησία την εξορία του Μακαρίου και ζητώντας την άμεση πρόσκλησή του στην Αγγλία για συζητήσεις προς εύρεση λύσης. Ενώ, στις 18 Ιουνίου κρατάνε πιο επικριτική στάση με παράδειγμα τις εφημερίδες "Times" και "News Chronicle" που κατηγορούν τη Βρετανική Κυβέρνηση ότι δυσχέρανε το πρόβλημα και τον Χάρντινγκ ότι στερείται ρεαλισμού, χαρακτηρίζοντάς τον αστείο.

Εντωμεταξύ, στις 27 Απριλίου, σύμφωνα με έγκυρες στρατιωτικές πηγές από την Λευκωσία, έγινε γνωστό πως μελετάται από επιτροπή του Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου, η μεταφορά του αρχηγείου στην Ανατολική Αφρική (Κένυα). Μάλιστα

⁷⁵ Πατρίς, αρ. φ. 22023, 5 Απριλίου 1957, αρ. φ. 22025, 7 Απριλίου 1957, αρ. φ. 22034, 18 Απριλίου 1957

εκπρόσωπος του αρχηγείου αναφέρθηκε βάσει επιχειρημάτων στην ακαταλληλότητα της Κύπρου ως στρατιωτική βάση, κάτι που έρχεται σε πλήρη αντίθεση με των έως τώρα λεγομένων της Αγγλίας περί γεωγραφικής και στρατιωτικής σημασίας της νήσου⁷⁶.

Στην Αθήνα πλέον, την 19^η Ιουνίου 1957, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος έδωσε δημοσιογραφική διάσκεψη στην αίθουσα της Ένωσης Συντακτών και μπροστά σε 120 Έλληνες και ξένους δημοσιογράφους, μιλώντας για τα βασανιστήρια και τις ωμότητες των βρετανικών δυνάμεων ασφαλείας σε βάρος των συλλαμβανομένων και κρατούμενων Κυπρίων. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα αυτών που περιέγραψε ήταν και μιας εγκύου γυναίκας με το όνομα Μαρία Λάμπρου, όπου στα κρατητήρια Μόρφου, δέχθηκε απάνθρωπα χτυπήματα στην κοιλιά της, παρότι είχε δηλώσει ότι ήταν έγκυος. Μετά τον ξυλοδαρμό της ζήτησε μάλιστα ιατρό, καθώς αισθανόταν ότι επέβαλε. Τελικά ιατρική φροντίδα δέχτηκε την επόμενη μέρα όπου διαπιστώθηκε η αποβολή του εμβρύου. Ο Αρχιεπίσκοπος έθεσε μάλιστα υπόψη των δημοσιογράφων 317 ενυπόγραφες μαρτυρίες των θυμάτων, ενώ ενημέρωσε πως πέραν αυτών υπάρχουν και άλλα πρόσωπα που βασανίστηκαν, τα οποία το εκμυστηρεύθηκαν στην οικογένειά τους, στους δικηγόρους τους και στους ιατρούς τους, χωρίς να προβούν σε έγγραφες καταθέσεις.

Η Ελληνική Κυβέρνηση, την 21^η Ιουνίου 1957 παρουσίασε το θέμα των βασανιστηρίων των Κυπρίων στον ΟΗΕ, ζητώντας να γίνει έρευνα σε βάθος για τις εφαρμοζόμενες μεθόδους των βασανιστηρίων και υπέβαλε καταγγελία στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία συζητήθηκε τον Αύγουστο του 1957 από την ολομέλεια. Η παρουσίαση του θέματος στα Ηνωμένα Έθνη έγινε από τον Έλληνα αντιπρόσωπο Ξανθόπουλο-Παλαμά που ανέφερε μεταξύ άλλων σε ανακοίνωση του: *«Η Ελλάς έχει εις χείρας της όλον το απαιτούμενον υλικόν δια την απόδειξιν των καταγγελιών της και ζητεί την διενέργειαν αμερόληπτου διεθνούς ελέγχου. Δεν βλέπω διατί η ίδια επιτροπή, η οποία συνέβαλε μέγਾਲως εις την περίπτωσιν της Ουγγαρίας να μη επιφορτισθή υπό της Γενικής Συνελεύσεως με την διακρίβωσιν της αληθείας εις την περίπτωσιν της Κύπρου»*. Η Επιτροπή τελικά ανέλαβε την εξέταση 29 περιπτώσεων. Παράλληλα, η Ένωση Συντακτών Εφημερίδων Αθηνών, απέστειλε το σχετικό έγγραφο της ομιλίας και των στοιχείων που παρουσίασε ο Μακάριος, στις ξένες πρεσβείες της Αθήνα, στον ΟΗΕ, στην

⁷⁶ Πατρίς, αρ. φ. 22038, 20 Απριλίου 1957, αρ. φ. 22039, 21 Απριλίου 1957, αρ. φ. 22067, 28 Μαΐου 1957, αρ. φ. 22085, 19 Ιουνίου 1957

Διεθνή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων, στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, προβάλλοντας το θέμα διεθνώς. Οι καταγγελίες για τις κακομεταχειρίσεις των Κυπρίων προκάλεσαν διεθνή συγκίνηση, με τον παγκόσμιο τύπο να φιλοξενεί άρθρα και ρεπορτάζ γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα. Τέλος, η Ελλάδα, στις 15 Ιουλίου 1957, υπέβαλε προς τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών επιστολή, με την οποία ζητούσε να συμπεριληφθούν στην ημερήσια διάταξη της προσεχούς Γενικής Συνέλευσης, εκτός του ζητήματος της αυτοδιάθεσης, και το ζήτημα της παραβιάσεως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της βαναυσότητας της Βρετανικής Διοικήσεως εναντίον της Κύπρου⁷⁷.

Από την πλευρά τους οι Κύπριοι συγκρότησαν ογκώδεις διαδηλώσεις στην Λευκωσία και στην Πάφο, με αίτημα την επιστροφή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην νήσο, την απελευθέρωση των κρατουμένων και φυσικά την ένωση με την Ελλάδα. Τελικά όμως αυτές τερματίστηκαν μετά την βίαιη παρέμβαση της αστυνομίας και τις συλλήψεις. Εντωμεταξύ όλον τον Αύγουστο, η Κυβέρνηση του Μακμίλλαν, προσπαθούσε να συγκαλέσει τριμερή διάσκεψη Αγγλίας, Ελλάδας και Τουρκίας, προγραμματισμένη στα μέσα Σεπτεμβρίου, υπό την επίβλεψη των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ. Βέβαια κάτι τέτοιο δεν γινόταν δεκτό από την Ελληνική Κυβέρνηση, βλέποντας στη κίνηση αυτή των Βρετανών, την διάθεση να χρονοτριβήσει την συζήτηση στον ΟΗΕ, αλλά και να δείξει την καλή της διάθεση στην κοινή γνώμη για λύση του Κυπριακού. Επίσης, παρόμοια στάση κράτησε τόσο ο γενικός γραμματέας του ΝΑΤΟ Σπάακ όσο και η Ουάσιγκτον που φαίνεται ότι θεωρούσαν μη εφαρμόσιμο το σχέδιο της Βρετανικής Κυβέρνησης, λόγω της επιδεικνυόμενης τουρκικής επιμονής για διαμελισμό της νήσου⁷⁸.

Τον Σεπτέμβριο 1957, και ενώ πλησίαζε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ταξίδεψε στις ΗΠΑ με σκοπό να στηρίξει με την παρουσία του την ελληνική αντιπροσωπία. Αυτό φανερώνεται και από τα λόγια του ίδιου στους εκεί δημοσιογράφους στις 13 Σεπτεμβρίου, που τόνιζε ότι μεταξύ Ελληνικής Κυβέρνησης και Κυπριακής Εθναρχίας επικρατεί σύμπτωση απόψεων και είναι ικανοποιημένος από όλες τις ενέργειες των αντιπροσώπων της Ελλάδας στον ΟΗΕ και στην Ουάσιγκτον. Την επομένη, η ελληνική αντιπροσωπία κατέθεσε υπόμνημα στον ΟΗΕ, γνωστοποιώντας 500 καταθέσεις που αποτελούσαν την κηλίδα της

⁷⁷ Heinz A. Richter, *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2, σ. 709 και Πατρίς, αρ. φ. 22086, 20 Ιουνίου 1957, αρ. φ. 22088, 22 Ιουνίου 1957

⁷⁸ Πατρίς, αρ. φ. 22136, 6 Αυγούστου 1957, αρ. φ. 22139, 9 Αυγούστου 1957, αρ. φ. 22141, 11 Αυγούστου 1957

βρετανικής διοίκησης στην Κύπρο και πιστοποιούσαν την ευθύνη του ΟΗΕ για την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για εγκλήματα. Από την πλευρά του ο Μακάριος ζητούσε την «*ηθική συμπαράσταση των Αμερικανών*» μέσω δηλώσεών του στη τηλεόραση. Τελικά, η Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αποφάσισε στις 18 Σεπτεμβρίου, την εγγραφή στην ημερήσια διάταξη, της ελληνικής προσφυγής δια ψήφων 11 έναντι 0 και 4 αποχών (Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Σοβιετική Ένωση, Τσεχοσλοβακία)⁷⁹.

Στις 22 Οκτωβρίου 1957 ο Χάρντινγκμετά την εκπνοή της δίχρονης χρονικής περιόδου με την οποία είχε αποδεχτεί τη θέση αυτή, υπέβαλε την παραίτησή του και αναχώρησε από την Κύπρο στις 4 Νοεμβρίου. Στις 3 Δεκεμβρίου έφθασε στη Λευκωσία ο νέος Κυβερνήτης Sir Hugh Foot, Κυβερνήτης προηγουμένως της Ιαμαϊκής. Σύμφωνα με τους διπλωματικούς κύκλους του Λονδίνου, η επιλογή του Φούτ θεωρήθηκε συμβιβαστική χειρονομία της Βρετανικής Κυβέρνησης προ των πυλών της συζήτησης του κυπριακού ζητήματος στα Ηνωμένα Έθνη. Εντωμεταξύ λίγο πριν την άφιξή του, κυκλοφόρησαν σε όλη τη νήσο προκηρύξεις της ΕΟΚΑ που ανέφεραν ότι η οργάνωση προσφέρει φιλική ανταπόκριση αν ο ίδιος επιτρέψει στον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο να επιστρέψει στην Κύπρο και να διαπραγματευθεί για το μέλλον της νήσου, επί τη βάση της αρχής της αυτοδιάθεσης. Ο Φούτ παίρνοντας τη “σκυτάλη” αμέσως μετά την ορκωμοσία του, δήλωσε ότι έφτασε με ευρεία αντίληψη, άνευ προκατάληψης και έτοιμος να συνεργαστεί με τον Κυπριακό λαό, τονίζοντας όμως πως αν εξακολουθήσουν οι αναταραχές, αυτό θα καθυστερήσει την πρόοδο λύσης του κυπριακού ζητήματος. Ενώ επίσης σε ερώτηση που δέχτηκε για τα έκτατα μέτρα, έκανε σαφές πως τα σοβαρά επεισόδια που διαδραματίζονται δεν δημιουργούν την ατμόσφαιρα χαλάρωσής τους⁸⁰.

Στις 9 Δεκεμβρίου, άρχισε η συζήτηση για το κυπριακό ενώπιον της Πολιτικής Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Ο Βρετανός αντιπρόσωπος υφυπουργός των Εξωτερικών Νόμπλ, μιλώντας πρώτος, επέμεινε στη πραγματοποίηση νέων τριμερών συζητήσεων για εξεύρεση συμβιβαστικής λύσης, ενώ προσπάθησε να παρουσιάσει την Κυβέρνηση του Λονδίνου ως αγωνιζόμενη για την διευθέτηση του όλου θέματος και την Ελληνική ως αντιδρώσα. Προς απάντηση των βρετανικών ισχυρισμών, ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Αβέρωφ πρώτα

⁷⁹ Πατρίς, αρ. φ. 22169, 14 Σεπτεμβρίου 1957, αρ. φ. 22170, 15 Σεπτεμβρίου 1957, αρ. φ. 22171, 17 Σεπτεμβρίου 1957, αρ. φ. 22173, 19 Σεπτεμβρίου 1957

⁸⁰ Πατρίς, αρ. φ. 22203, 22 Οκτωβρίου 1957, αρ. φ. 22240, 4 Δεκεμβρίου 1957

ανέφερε ότι πρέπει να αναγνωρισθεί στον λαό της Κύπρου η δυνατότητα να ασκήσει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσής της. Στη συνέχεια, δήλωσε πως η στάση της Βρετανικής Κυβέρνησης εξακολουθεί να είναι αδιάλλακτη, ακόμα και όταν ο λαός της κατά πλειοψηφία αναγνωρίζει τα δικαιώματα των Κυπρίων, κάτι που είναι προφανές από τον βρετανικό τύπο. Τέλος, μετά από μνεία στις βασανιστικές ανακρίσεις κατά των Ελλήνων Κυπρίων, ανέπτυξε τέσσερα θέματα: 1) Την ελληνικότητα κατά 80% της νήσου, 2) Το γιατί η συνθήκη της Λωζάννης δεν εμποδίζει την απελευθέρωση της νήσου, 3) Το γιατί η Κύπρος δεν αποτελεί απειλή για την Τουρκία και 4) Ότι το κυπριακό και από νομικής άποψης δεν είναι εσωτερικό ζήτημα της Αγγλίας. Στις 10 Δεκεμβρίου, στην επαναληπτική της συζήτησης του κυπριακού, μεταξύ διαφόρων απόψεων και τοποθετήσεων, οι ΗΠΑ τάχθηκαν υπέρ τριμερών συνομιλιών. Σε αυτήν πάλι της 11^{ης} Δεκεμβρίου, η ελληνική θέση υποστηρίχθηκε από τη Συρία, τη Μαλαισία, τη Τσεχοσλοβακία, τη Λευκορωσία, τη Βολιβία και το Αφγανιστάν, ενώ εναντίον της τάχθηκε η Τουρκία, η Γαλλία και το Βέλγιο. Τελικά, την επόμενη μέρα η Πολιτική Επιτροπή του ΟΗΕ ενέκρινε την ελληνική πρόταση για εφαρμογή του δικαιώματος αυτοδιάθεσης στην Κύπρο δια ψήφων 30 (ή 33) έναντι 18 και 27 αποχών⁸¹.

Εντωμεταξύ, τόσο λίγο πριν την έναρξη των συζητήσεων στον ΟΗΕ, όσο και κατά τη διάρκειά τους, στην Κύπρο εκδηλώθηκαν αναταραχές, απεργίες, διαδηλώσεις και διακοινοτικά επεισόδια. Έτσι, ο Φούτ επιδίωξε με διάφορα μέτρα, να επιτύχει τη χαλάρωση της έντασης. Μεταξύ των μέτρων αυτών ήταν η απόλυση πολλών κρατουμένων, η άρση του περιορισμού στις κινήσεις διαφόρων προσώπων, η περιστολή των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων κλπ. Από τις 31 Δεκεμβρίου έως τις 17 Ιανουαρίου, ο κυβερνήτης Φούτ βρέθηκε στο Λονδίνο, σε συνεχείς συζητήσεις για επίλυση κυπριακού ζητήματος και μετά το πέρας αυτών δήλωνε την αισιοδοξία του. Εντωμεταξύ, τον ίδιο μήνα η Κύπρος απειλήθηκε από έναν “εμφύλιο πόλεμο” μεταξύ των αριστερών και δεξιών Ελληνοκυπρίων. Τελικά όμως, μετά την παρέμβαση του ελληνικού πολιτικού κόσμου και του Εθνάρχη Μακαρίου τα πνεύματα ηρέμησαν. Μετά τις συνεχείς εκκλήσεις υπογράφηκε, στις 25 Ιανουαρίου, συμφωνία μεταξύ των δύο παρατάξεων, υποσχόμενοι πως θα συνεχίσουν από κοινού τον εθνικό αγώνα για ένωση της νήσου με την Ελλάδα.

⁸¹ Πατρίς, αρ. φ. 22245, 10 Δεκεμβρίου 1957, αρ. φ. 22246, 11 Δεκεμβρίου 1957, αρ. φ. 22247, 12 Δεκεμβρίου 1957, αρ. φ. 22248, 13 Δεκεμβρίου 1957

Στις 27 Ιανουαρίου, ξέσπασαν ταραχές στη Λευκωσία, όπου Τουρκοκύπριοι συγκρούστηκαν με τις αγγλικές δυνάμεις ασφαλείας με συνολικό απολογισμό επτά Τουρκοκύπριους νεκρούς ενώ τραυματίστηκαν 12 στρατιώτες, 28 αστυνομικοί και 14 πυροσβέστες. Την επομένη, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος σε συνέντευξή του στην εφημερίδα “Νέα Χρονικά”, δήλωσε ότι η Βρετανική Κυβέρνηση έχει ταχθεί υπέρ της Τουρκικής άποψης για το κυπριακό και την κατηγόρησε πως αυτή δημιούργησε τη κατάσταση αυτή, καθώς ουδέποτε υπήρχε σοβαρό φυλετικό πρόβλημα στην Κύπρο. Ο Φούτ από την πλευρά του, θεώρησε πως η Άγκυρα είχε υποκινήσει τη βία. Ακολούθησε επίσκεψη του στην Άγκυρα, όπου συνάντησε πέραν της τούρκικης αδιαλλαξίας και την περιφρόνηση. Οι τούρκοι αξιωματούχοι ζητούσαν επίμονα τη διχοτόμηση του νησιού, κάτι που ο Φούτ αρνιόταν. Με την επιστροφή του, δήλωνε στις κατ’ ιδίαν συναντήσεις *«αντίκρισα τα βάθη της κολάσεως»*. Πίσω από την αδιαλλαξία των Τούρκων, κρυβόταν η απειλή εξόδου από το “σύμφωνο της Βαγδάτης”⁸².

Την 11^η και 12^η Φεβρουαρίου έλαβαν χώρα στην Αθήνα ελληνοβρετανικές συνομιλίες για το κυπριακό. Από ελληνικής πλευράς μετείχαν ο πρωθυπουργός Καραμανλής, ο υπουργός των Εξωτερικών Αβέρωφ και ο Έλληνας πρεσβευτής στο Λονδίνο Σεφεριάδης. Από βρετανικής πλευράς μετείχαν ο υπουργός των Εξωτερικών Λόυντ, ο Κυβερνήτης της Κύπρου Φούτ, ο Βρετανός πρεσβευτής στην Αθήνα Άλλεν και ο Βρετανός υφυπουργός των Εξωτερικών Ρος. Σύμφωνα με το κοινό ανακοινωθέν οι δυο πλευρές σε ορισμένες απόψεις δεν παρουσίασαν σύγκληση, αλλά δεσμεύτηκαν για νέα μελέτη τους. Εντωμεταξύ, μετά το πέρας αυτών ο Φούτ επισκέφτηκε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Βέβαια η επίσκεψη αυτή δεν είχε την έννοια διεξαγωγής οποιασδήποτε μορφής συνομιλιών για το κυπριακό ζήτημα, αλλά μιας ιδιωτικής συζήτησης, σύμφωνα με δηλώσεις του ίδιου του Αρχιεπισκόπου. Ενώ καλούμενος την 1^η Μαρτίου να απαντήσει για το πώς κρίνει τις συνομιλίες του Λόυντ στην Άγκυρα και στην Αθήνα, τόνισε ότι οι επισκέψεις αυτές αποτελούν συνέχεια της τακτικής της Βρετανικής Κυβέρνησης να εμφανίζει το ζήτημα ως διαφορά μεταξύ

⁸² Πατρίς, αρ. φ. 22261, 31 Δεκεμβρίου 1957, αρ. φ. 22262, 3 Ιανουαρίου 1958, αρ. φ. 22271, 16 Ιανουαρίου 1958, αρ. φ. 22273, 18 Ιανουαρίου 1958, αρ. φ. 22278, 24 Ιανουαρίου 1958, αρ. φ. 22279, 25 Ιανουαρίου 1958, αρ. φ. 22281, 28 Ιανουαρίου 1958, αρ. φ. 22282, 29 Ιανουαρίου 1958 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 304-309

Ελλάδας και Τουρκίας, κάτι που αποδεικνύει την έλλειψη καλής θέλησης για δίκαιη λύση του ζητήματος⁸³.

Εδώ επιβάλλεται να γίνει αναφορά στα γεγονότα του Ιουνίου του 1958, που καθόρισαν στην ιστορία των σχέσεων Ελλήνων και Τούρκων στην Κύπρο, το αιματηρό μίσος που έμελε να υπάρξει από του δε και στο εξής. Στις 7 Ιουνίου 1958, μια βόμβα-προβοκάτσια εξερράγη στην είσοδο του γραφείου Τύπου του Τουρκικού Προξενείου στη Λευκωσία (και την απέδωσαν στην ΕΟΚΑ), υπήρξε προσχεδιασμένο “επίτευγμα” της οργάνωσης ΤΜΤ (“Τουρκική Αντιστασιακή Οργάνωση” που λειτουργούσε ως μυστικός στρατιωτικός βραχίονας της Τουρκίας στην Κύπρο και παρέλαβε τη σκυτάλη από την τρομοκρατική “VOLKAN”). Μετά τον βομβαρδισμό, οι Τουρκοκύπριοι έκαναν επιθέσεις, έκαιγαν και λεηλατούσαν σπίτια και καταστήματα των Ελληνοκυπρίων σε όλο το νησί⁸⁴.

Το κύμα βιαιοπραγιών από τους Τουρκοκύπιους κορυφώθηκε με τη σφαγή στο Κιόνελλι. Συγκεκριμένα, στις 12 Ιουνίου, μετά από μήνυμα έκκλησης βοήθειας από τους κατοίκους της Σκυλούρας ότι δέχονται επίθεση από τους Τουρκοκύπιους, πολλοί Κοντεμενιώτες έσπευσαν να πάνε στη γειτονική Σκυλούρα, αλλά στην πορεία συνελήφθησαν από βρετανική περίπολο. Ύστερα τους οδήγησαν στον αστυνομικό σταθμό Αγίου Δομετίου για ανάκριση. Αλλά στη συνέχεια, αντί να τους αφήσουν να επιστρέψουν στο χωριό τους, με τη συνοδεία αγγλικού στρατού τους οδήγησαν στον Κοντεμένο μέσω του τουρκοκυπριακού χωριού Κιόνελλι. Εκεί, κρυμμένοι 200 οπλισμένοι Τουρκοκύπριοι δολοφόνησαν 8 Ελληνοκύπιους (Χριστόδουλος Σταύρου, 34 χρόνων, Πέτρος Σταύρου, 21 χρόνων, Ιωάννης Σταύρου, 31 χρόνων, Γεώργιος Σταύρου, 17 χρόνων, Χαράλαμπος Σταύρου, 34 χρόνων, Ευριπίδης Κυριάκου, 24 χρόνων, Κώστας Μουρρή, 34 χρόνων, Σωτήρης Χατζηβασίλη, 17 χρόνων) με κτηνώδη τρόπο⁸⁵.

Το κύμα διαμαρτυριών από δημάρχους, διάφορες οργανώσεις και την Ελληνική Κυβέρνηση προς τον κυβερνήτη, τα Ηνωμένα Έθνη και το ΝΑΤΟ ήταν μεγάλο. Ωστόσο καμία κίνηση των Βρετανών δεν έγινε για αποκλιμάκωση της βίας. Ο υπουργός εξωτερικών Λούντ είχε δηλώσει στην ελληνική κυβέρνηση, ότι ήταν δύσκολη η προστασία του πληθυσμού, γιατί σε κάθε πόλη και χωριό υπήρχαν δύο

⁸³ Πατρίς, αρ. φ. 22294, 13 Φεβρουαρίου 1958, αρ. φ. 22295, 14 Φεβρουαρίου 1958, αρ. φ. 22307, 1 Μαρτίου 1958

⁸⁴ Στις 26 Ιουνίου του 1984, ο τουρκοκύπριος ηγέτης, Ραούφ Ντενκτάς, παραδέχτηκε στο Βρετανικό κανάλι ITV ότι η βόμβα είχε τοποθετηθεί από τους ίδιους τους Τούρκους, προκειμένου να δημιουργηθεί ένταση.

⁸⁵ Πατρίς, αρ. φ. 22394, 14 Ιουνίου 1958

παρατάξεις Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων και η κυβέρνηση δεν ήταν δυνατόν να διατηρεί δυνάμεις σε κάθε πόλη και χωριό της Κύπρου⁸⁶.

Παρά τη σοβαρότητα της κατάστασης ο Φούτ έπαιρνε δραστικά μέτρα μόνο κατά της ΕΟΚΑ και των Ελληνοκυπρίων γιατί, όπως δήλωνε, δεν γνώριζαν πολλά για την ΤΜΤ. Η μεροληψία της κυβέρνησης αποδεικνύεται από το γεγονός, ότι κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων για κατευνασμό της κατάστασης μέχρι τις 23 Ιουλίου, συνελήφθησαν 1.400 Ελληνοκύπριοι και μόνο 50 Τουρκοκύπριοι. Μάλιστα όταν οι δύο εφημερίδες "Ελευθερία" και "Χαλκίν Σεσί" μηνύθηκαν για κείμενα με περιεχόμενο που έβλαπτε τη δημόσια γαλήνη, μόνο ο εκδότης της Ελευθερίας φυλακίστηκε για έξι μήνες. Ο Κιουτσούκ που έλειπε σε περιοδεία στην Τουρκία, απλά κλήθηκε στο Κυβερνείο κατά την επιστροφή του για να του γίνουν κάποιες συστάσεις⁸⁷.

Όσον αφορά τη δράση της ΕΟΚΑ, αυτή ήταν η εξής:

- Στις 26 Νοεμβρίου 1957 έγινε μεγάλη δολιοφθορά από την ΕΟΚΑ στη στρατιωτική βάση Ακρωτηρίου. Στις 4.15 μ.μ. ακούστηκαν δυο εκκωφαντικές εκρήξεις από δύο βόμβες, που τοποθετήθηκαν στις μηχανές δυο αεριοθούμενων βομβαρδιστικών "Καμπέρα". Ακολούθησαν εκρήξεις ντεποζίτων των αεροσκαφών και φλόγες περιέζωσαν ολόκληρο το υπόστεγο των αεροπλάνων, όπου υπήρχαν τέσσερα αεριοθούμενα "Καμπέρα" και ένα τύπου "Βένομ". Η δολιοφθορά αυτή θεωρήθηκε η πιο καταστρεπτική στην ιστορία της Αγγλίας. Οι ζημιές υπολογίστηκαν σε 4,5 εκατομμύρια λίρες.
- Στις αρχές Μαρτίου του 1958 ο Διγενής ύψωσε τη σημαία της παθητικής αντίστασης. Με προκήρυξή του κάλεσε τον Κυπριακό λαό να μπούκοτάρει τα αγγλικά προϊόντα και να υποστηρίζει τα εγχώρια. Με το οικονομικό μπούκοτάζ κατά των Άγγλων η Κυπριακή Κυβέρνηση είχε ζημιές δέκα περίπου εκατομμυρίων λιρών.
- Στις 16, 17 και 20 Μαρτίου 1958 εξερράγησαν βόμβες της ΕΟΚΑ σε διάφορες Βρετανικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις προκαλώντας σοβαρές ζημιές κυρίως στα αντλιοστάσια τους.
- Στις 6 Απριλίου 1958, μια ανταρτική ομάδα της ΕΟΚΑ επιτέθηκε στον αστυνομικό σταθμό Κουτραφά και ανατίναξε το κτήριο, που έπαθε σοβαρές ζημιές.

⁸⁶ Πατρίς, αρ. φ. 22393, 13 Ιουνίου 1958

⁸⁷ Πατρίς, αρ. φ. 22336, 10 Ιουλίου 1958, αρ. φ. 22348, 24 Ιουλίου 1958

- Στις 14 Απριλίου 1958, η ΕΟΚΑ σκότωσε τον Άγγλο αξιωματικό της αστυνομίας Ουίλιαμ Ντρίαρ, έξω από τον κινηματογράφο της Αμμοχώστου, λόγω της επίδοσής του σε βασανισμό των Ελληνοκυπρίων κρατουμένων.
- Στις 4 Αυγούστου 1958, κυκλοφόρησαν νέες προκηρύξεις του Διγενή, μέσω των οποίων κηρύσσει δοκιμαστική ανακωχή όλων των επιχειρήσεων εναντίον των Βρετανών και των Τούρκων, με την προϋπόθεση να συνετισθούν, ειδάλλως θα επαναρχίσει τον Αγώνα. Την επομένη, της εκχειρίας της ΕΟΚΑ, η παράνομη τρομοκρατική οργάνωση ΤΜΤδιέταξε τα μέλη της να παύσουν την ένοπλη δράση τους.
- Στις 2 Σεπτεμβρίου 1958, Άγγλοι στρατιώτες, κατόπιν πληροφοριών, περικυκλώνουν έναν αχυρώνα στο Λιοπέτρι. Μέσα σ' αυτόν βρίσκονται τέσσερις αγωνιστές της ΕΟΚΑ, ο Ανδρέας Κάρυος, ο Φώτης Πίττας, ο Ηλίας Παπακυριακού και ο Χρίστος Σαμαράς. Αρνούνται να παραδοθούν και οι Άγγλοι ρίχνουν βενζίνη και πυρπολούν τον αχυρώνα. Στην έξοδο τους πολεμούν γενναία και πέφτουν νεκροί στο πεδίο της μάχης
- Τον Οκτώβριο του 1958, υπήρξε πρωτοφανής ένταση της πατριωτικής δράσης της ΕΟΚΑ. Συγκεκριμένα, στις 7 Οκτωβρίου, δύο Βρετανοί στρατιώτες (ο ένας στα όρη Τρόδος και ο έτερος στο ανατολικό τμήμα της νήσου) και ένας Τουρκοκύπριος αστυνομικός φονεύθηκαν κατά την διάρκεια ενεδρών της ΕΟΚΑ. Στις 20 του μηνός φονεύθηκαν δύο ακόμα Τουρκοκύπριοι αστυνομικοί και ένας καταδότης, ενώ την επομένη, ένας Βρετανός στρατιώτης έχασε τη ζωή του λόγω έκρηξης νάρκης στο χωριό Άγιος Νικόλαος της περιοχής της Κυρήνειας.
- Στις 10 Νοεμβρίου 1958, δύο Βρετανοί αεροπόροι φονεύθηκαν και επτά τραυματίστηκαν, εξαιτίας έκρηξης ωρολογιακής βόμβας σε καντίνα στο αυστηρώς φρουρούμενο αεροδρόμιο της ΡΑΦ στη Λευκωσία. Ως εκδίκηση οι Άγγλοι κακοποίησαν βάνουσα το ελληνικό προσωπικό της καντίνας, το οποίο μεταφέρθηκε σε κακή κατάσταση στο νοσοκομείο. Το επεισόδιο αυτό θεωρείται ως ένα από τα σοβαρότερα που σημειώθηκαν στην Κύπρο από την εφαρμογή των μέτρων έκτακτης ανάγκης.
- Στις 19 Νοεμβρίου 1958 ανακαλύφθηκε από τους Άγγλους, κατόπιν προδοσίας, το κρησφύγετο του Κυριάκου Μάτση στο Κάτω Δίκωμο. Ο Μάτσης διέταξε τους δυο συναγωνιστές του να βγουν από το κρησφύγετο και ο ίδιος φώναξε στους

Άγγλους: «Δεν θα βγω ζωντανός. Θα βγω πυροβολώντας». Τότε οι Άγγλοι του έριξαν χειροβομβίδες και ο απρόμητος αγωνιστής βρήκε ακαριαίο θάνατο.

- Στις 20 Δεκεμβρίου 1958, δύο Βρετανοί αεροπόροι φονεύθηκαν και ένας ακόμα τραυματίστηκε σοβαρά μετά από έκρηξη νάρκης, η οποία είχε τοποθετηθεί κάτω από βυτιοφόρο όχημα στην περιοχή της Ανατολικής Κύπρου. Το επεισόδιο αυτό είναι το πρώτο από τότε που η ΕΟΚΑ κήρυξε ανακωχή πριν την έναρξη της συζήτησης στον ΟΗΕ⁸⁸.

Από διπλωματικών εξελίξεων για το κυπριακό ζήτημα, στις 19 Ιουνίου 1958, υποβάλλεται το Σχέδιο Μακ Μίλλαν. Ένα σχέδιο συνεταιρισμού, που προέβλεπε τριπλή κυριαρχία (Βρετανίας, Ελλάδας, Τουρκίας), αφού Ελλάδα και Τουρκία θα διόριζαν από έναν αντιπρόσωπο που θα συνεργαζόταν με τον κυβερνήτη. Θα υπήρχε επίσης αυτονομία όσον αφορά τις κοινοτικές υποθέσεις, βουλή για κάθε κοινότητα, Ελληνική ή Τουρκική ιθαγένεια παράλληλα με την Βρετανική για Έλληνες και Τούρκους αντίστοιχα, ενώ το διεθνές καθεστώς δεν θα μεταβαλλόταν για επτά χρόνια. Ωστόσο ζητήματα εσωτερικής διακυβέρνησης, ασφάλειας, άμυνας και εξωτερικών υποθέσεων επαφίονταν στο βρετανό κυβερνήτη. Την επόμενη μέρα, 20 Ιουνίου, ο ελληνικός τύπος χαρακτήρισε το σχέδιο χειρότερο από τις προτάσεις Harding και Radcliffe, καθώς απέκλειε την αυτοδιάθεση, εισήγαγε τη διχοτόμηση και έθετε την ελληνοκυπριακή πλειονότητα σε ίση βάση με την τουρκοκυπριακή μειονότητα. Ο Μακάριος απέρριψε το σχέδιο και καταδίκασε την επιβολή του, υποστηρίζοντας ότι *«οδηγεί εις την διάσπασιν της ιστορικής, πολιτικής και οικονομικής ενότητας του κυπριακού χώρου και αποπειράται να επιβάλη αυθαιρέτως την θέλησιν μιας μικράς μειονότητας επί της μεγάλης πλειοψηφίας του Κυπριακού λαού»*, ενώ μια μέρα αργότερα το απορρίπτει επίσημα και ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας Κωνσταντίνος Καραμανλής, μέσω επιστολής του στον Μακ Μίλλαν, όπου επικρίνει το σχέδιο και τοποθετεί το κυπριακό ζήτημα με λεπτομερή επιχειρήματα στην ορθή βάση του, ζητώντας την αναθεώρηση των προτάσεων και την ανάληψη μιας νέας προσπάθειας ανεύρεσης μια άλλης ικανοποιητικής προσωρινής λύσης. Μάλιστα, στις 8 και 9 Αυγούστου, ο Καραμανλής, σε συνάντηση που είχε στην

⁸⁸ Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 175-185 και Γεώργιος Γιάγκος Ασιώτης, *Ο αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Λευκωσία 1990, σ. 96-99 και Πατρίς, αρ. φ. 22320, 18 Μαρτίου 1958, αρ. φ. 22323, 21 Μαρτίου 1958, αρ. φ. 22357, 5 Αυγούστου 1958, αρ. φ. 22358, 6 Αυγούστου 1958, αρ. φ. 22381, 3 Σεπτεμβρίου 1958, αρ. φ. 22411, 8 Οκτωβρίου 1958, αρ. φ. 22423, 21 Οκτωβρίου 1958, αρ. φ. 22424, 22 Οκτωβρίου 1958, αρ. φ. 22441, 11 Νοεμβρίου 1958, αρ. φ. 22448, 20 Νοεμβρίου 1958, αρ. φ. 22446, 21 Δεκεμβρίου 1958

Αθήνα με τον Μακ Μίλλαν, δήλωσε απερίφραστα μεταξύ άλλων, ότι το σχέδιο ήταν το χειρότερο όλων όσων είχε παρουσιάσει η βρετανική κυβέρνηση γιατί, όπως είπε, ακόμη και το 1955 είχε προσφέρει πλήρη αυτοκυβέρνηση και αναγνώριση της αρχής της αυτοδιάθεσης. Δεν δίστασε να κατηγορήσει την βρετανική κυβέρνηση ότι έκανε παραχωρήσεις στην Τουρκία καθιστώντας την ρυθμιστή της κατάστασης.

Έτσι, στις 14 Αυγούστου, η Ελληνική Κυβέρνηση βλέποντας την άρνηση της Αγγλίας να συνεργαστεί πραγματικά για τη διευθέτηση του Κυπριακού κατέθεσε νέα προσφυγή στον ΟΗΕ, ζητώντας την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού. Στις 16 Αυγούστου, η Βρετανική Κυβέρνηση, ανήγγειλε την απόφασή της να θέσει σε εφαρμογή το σχέδιό της με ελαφρές τροποποιήσεις. Αμέσως, η ελληνική πλευρά και ο Μακάριος απέρριψαν για άλλη μια φορά το “νέο” σχέδιο, ενώ η ΕΟΚΑ στις 21 Αυγούστου έδωσε εντολή μέσω προκηρύξεων σε όλους τους Ελληνοκυπρίους να αντιδράσουν με κάθε τρόπο στο αγγλικό σχέδιο αυτοκυβέρνησης⁸⁹.

Στις 22 Σεπτεμβρίου 1958, ο Μακάριος δηλώνει στη βουλευτή Barbara Castle ότι, αν η κυβέρνηση εγκαταλείψει τις προτάσεις Μακ Μίλλαν, θα ήταν πρόθυμος να δεχτεί, ύστερα από μια περίοδο αυτοκυβέρνησης, τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους. Υπό τον όρο όμως ότι δεν θα μεταβληθεί το καθεστώς της, μέσω της ένωσης με την Ελλάδα ή του διαμελισμού της, εκτός αν ο ΟΗΕ εγκρίνει την οποιαδήποτε μεταβολή. Με λίγα λόγια έθετε τον ΟΗΕ ως εγγυητή της ανεξαρτησίας της Κύπρου. Την επομένη, η Κάστλ ζήτησε από τον Βρετανό πρεσβευτή στην Αθήνα να διαβιβάσει την πρόταση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στον υπουργό Αποικιών Μπόουντ, ενώ μετέφερε τις απόψεις του Κυπρίου Ιεράρχη και προς τον Κυβερνήτη Φούτ, χωρίς να βρει θετική ανταπόκριση. Μάλιστα, κατά τους πολιτικούς κύκλους της αγγλικής πρωτεύουσας, η Βρετανική Κυβέρνηση δεν φαινόταν διατεθειμένη να δεχθεί το σχέδιο του Μακαρίου, κάτι που επιβεβαιώθηκε, στις 30 Σεπτεμβρίου, με την αρνητική απάντηση του Μακ Μίλλαν: *«Η πρόταση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ως και οποιαδήποτε άλλη, δια το τελικόν καθεστώς της Νήσου, δεν εμπίπτει εις την προοπτικήν αντιμετώπισεως του αμέσου προβλήματος της πραγματοποιήσεως ενδιάμεσων διευθετήσεων, δια την αποκατάστασιν της τάξεως και την ανάπτυξιν*

⁸⁹ Πατρίς, αρ. φ. 22361, 9 Αυγούστου 1958, αρ. φ. 22362, 10 Αυγούστου 1958, αρ. φ. 22366, 15 Αυγούστου 1958, αρ. φ. 22371, 22 Αυγούστου 1958,

αντιπροσωπευτικών θεσμών, αλλά βεβαίως δύναται να παραμείνη ανοικτή δι' εξέτασιν, μεθ' οιασδήποτε άλλης προτάσεως, δια μίαν τελικήν διευθέτησιν»⁹⁰.

Με το διαφαινόμενο ναυάγιο του Σχεδίου Μακ Μίλλαν και με τις προειδοποιήσεις της κυβέρνησης Καραμανλή προς την ηγεσία του ΝΑΤΟ, ότι η απόπειρα μονομερούς εφαρμογής του θα έθετε σε κίνδυνο την αρμονία στους κόλπους της δυτικής συμμαχίας οδήγησαν, στις 24 Σεπτεμβρίου, τον Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ Σπάακ να υποβάλλει δικό του σχέδιο, που δεν περιείχε ουσιώδεις διαφορές από τα προηγούμενα. Αυτό προέβλεπε μεταξύ άλλων: δυο κοινοτικές βουλές, ενιαία βουλή για θέματα κοινού ενδιαφέροντος, εξωτερικές υποθέσεις-άμυνα-ασφάλεια παρέμειναν στα χέρια του κυβερνήτη, το Υπουργείο θα συνεδρίαζε κάτω από την προεδρία του κυβερνήτη (του οποίου βοηθοί θα ήταν οι Πρόεδροι των κοινοτικών Βουλών), μεταβατική περίοδο αυτοκυβέρνησης επτά χρόνων και σύγκληση Νατοϊκής διάσκεψης “με συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων”, της Τουρκίας, ασφαλώς, περιλαμβανομένης. Στη συνέχεια ο Σπάακ τροποποιεί το σχέδιο του, ώστε στο τέλος να είναι το ίδιο περίπου με το σχέδιο Μακ Μίλλαν. Τελικά η μεσολαβητική προσπάθεια του Σπάακ ναυαγεί, όταν η ελληνική κυβέρνηση αποχώρησε από τις διαπραγματεύσεις για τη διεξαγωγή της πολυμερούς διάσκεψης, θεωρώντας τη βέβαιη αποτυχία, ενώ απορρίπτεται και από τη Βρετανία (λόγω κατάργησης των κυβερνητικών αντιπροσώπων και την άμεση ίδρυση ενιαίας βουλής που περιείχε το σχέδιο) και την Τουρκία (που προέβαλε πλήρη απόρριψη σε όλες τις προτάσεις του σχεδίου)⁹¹.

Στις 22 Νοεμβρίου 1958, μέσω προκηρύξεων η ΕΟΚΑ έκανε γνωστό ότι διακόπτει τη δράση της, προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία στον ΟΗΕ να διεξάγει τις συζητήσεις του για το κυπριακό σε ήρεμους τόνους. Ο Διγενής όμως, σύμφωνα με την προκήρυξη, προσθέτει ότι η ΕΟΚΑ θα περιορισθεί απλώς σε ανταπόδοση των πληγμάτων «των τυράνων», αλλά αν τα Ηνωμένα Έθνη δεν καταλήξουν σε λύση, τότε οι Κύπριοι πατριώτες θα επαναλάβουν τον αγώνα τους με μεγαλύτερη ένταση. Στις 25 Νοεμβρίου 1958 άρχισε η συζήτηση του Κυπριακού στον ΟΗΕ. Ο Αβέρωφ στην ομιλία του ανέφερε μεταξύ άλλων πως το κυπριακό πρόβλημα, όπως έχει διαμορφωθεί από την βρετανική πολιτική, απειλεί την ειρήνη και την ασφάλεια της

⁹⁰ Πατρίς, αρ. φ. 22398, 23 Σεπτεμβρίου 1958, αρ. φ. 22399, 24 Σεπτεμβρίου 1958, αρ. φ. 22405, 1 Οκτωβρίου 1958

⁹¹ Πατρίς, αρ. φ. 22433, 1 Νοεμβρίου 1958, αρ. φ. 22434, 2 Νοεμβρίου 1958 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 140-141, 187 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 317-349

Ανατολικής Μεσογείου. Επίσης, δήλωσε ότι η Τουρκία ενθαρρύνθηκε από την Μεγάλη Βρετανία, η οποία αναγκάστηκε να ενδώσει στην τουρκική πίεση, με αποτέλεσμα να έχει πλέον εδαφικές φιλοδοξίες για την Κύπρο, κάτι που αποτελεί παράβαση της συνθήκης της Λωζάννης και του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Ενώ, τέλος δεν λησμόνησε να κατηγορήσει το σχέδιο Μακ Μίλλαν και τον τρόπο χειρισμού της Αγγλίας στις συνομιλίες υπό του ΝΑΤΟ. Στη συζήτηση της 26^{ης} Νοεμβρίου, θέση πήρε ο Γάλλος αντιπρόσωπος Πικώ, ο οποίος τάχθηκε υπέρ των τριμερών συνομιλιών. Στις 28 Νοεμβρίου, η Κολομβία, η Αυστραλία, η Περσία και η Αμερική τάχθηκαν επίσης υπέρ των τριμερών συνομιλιών, ενώ οι αντιπρόσωποι της Γιουγκοσλαβίας και της Πολωνίας υποστήριξαν την ελληνική πρόταση. Στις χώρες που ήταν υπέρ των τριμερών συνομιλιών ήρθαν να προστεθούν, την 1^η Δεκεμβρίου, η Κίνα, η Κεϋλάνη και το Περού. Τελικά δια ψήφων 31 υπέρ, 22 εναντίον και 28 αποχών, ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση, στις 5 Δεκεμβρίου, το σχέδιο του Μεξικού «περί ειρηνικής, δημοκρατικής και δικαίας λύσεως του Κυπριακού, συμφώνως προς το Χάρτην των Ηνωμένων Εθνών», που δεν ήταν τίποτα άλλο από την πλεκτάνη νέων τριμερών συνομιλιών⁹².

Το Δεκέμβριο πραγματοποιείται στη Νέα Υόρκη συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας Αβέρωφ και Ζορλού για συζήτηση του θέματος της ανεξαρτησίας της Κύπρου, αφού στο μεταξύ, με μυστική διπλωματία είχε προλειανθεί επιτυχής και έτσι αποφασίστηκε να δοθεί συνέχεια.

Έτσι, στις 6 Φεβρουαρίου 1959, άρχισαν οι επίσημες ελληνοτουρκικές συνομιλίες στο ξενοδοχείο “Dolder” στη Ζυρίχη της Ελβετίας, όπου παρά την πρόοδο που εξέφραζε τόσο η ελληνική όσο και η τουρκική πλευρά, διαπιστώνεται πως υπάρχουν ακόμα πολλές εκκρεμότητες και διαφορές απόψεων. Οι Τούρκοι επιμένουν σε ομοσπονδιακή λύση και προτείνουν να ονομαστεί “Ελληνοτουρκική Δημοκρατία Κύπρου” ή “Κυπριακή Ομοσπονδία”, ενώ ζητούν στρατιωτική βάση στο νησί. Επιμένουν επίσης σε χωριστά εκλογικά σώματα, που να εκλέγουν αντίστοιχα τους βουλευτές και τις δημοτικές αρχές τους. Τελικά, μετά από έντονες συζητήσεις, συμφωνήθηκαν τα οριστικά κείμενα των συμφωνιών και μονογραφήθηκαν στις 11 Φεβρουαρίου από τους Πρωθυπουργούς της Ελλάδας και της Τουρκίας Καραμανλή και Μεντερές. Τα κείμενα ήταν τέσσερα:

⁹² Πατρίς, αρ. φ. 22452, 23 Νοεμβρίου 1958, αρ. φ. 22454, 26 Νοεμβρίου 1958, αρ. φ. 22455, 27 Νοεμβρίου 1958, αρ. φ. 22457, 29 Νοεμβρίου 1958, αρ. φ. 22459, 2 Δεκεμβρίου 1958, αρ. φ. 22461, 4 Δεκεμβρίου 1958, αρ. φ. 22462, 5 Δεκεμβρίου 1958, αρ. φ. 22463, 6 Δεκεμβρίου 1958

1. Βασική διάρθρωση της Δημοκρατίας της Κύπρου.
2. Συνθήκη εγγυήσεως μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου και της Μεγάλης Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας.
3. Συνθήκη Συμμαχίας μεταξύ της Δημοκρατίας της Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας.
4. Συμφωνία κυρίων.

Η Συμφωνία Ζυρίχης θα επικυρωνόταν στο Λονδίνο από τους αντιπροσώπους της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής ηγεσίας. Η Ελληνοκύπρια αντιπροσωπεία, αποτελούταν από δημάρχους, εκπαιδευτικούς, νομικούς, εκπροσώπους του ελληνοκυπριακού τύπου⁹³ και το γενικό γραμματέα της ΠΕΟ Α. Ζιαρτίδη. Τον Μακάριο συνόδευαν ο μητροπολίτης Κιτίου Άνθιμος και ο ηγούμενος Κύκκου Χρυσόστομος, ενώ στη διάσκεψη παρευρίσκονταν ο Ζήνων Ρωσσίδης, ο Νίκος Κρανιδιώτης, ο Π. Πασχαλίδης, ο Μ. Πισσάς και ο Σπύρος Κυπριανού. Ο Αρχιεπίσκοπος, μετά από πιέσεις και παρά την προσπάθεια που κατέβαλε για βελτίωση των όρων των Συμφωνιών, κατά την τρίτη συνεδρίαση στις 19 Φεβρουαρίου, επικύρωσε τις συμφωνίες της Ζυρίχης με τις συμφωνίες του Λονδίνου⁹⁴.

Ομολογουμένως ο Μακάριος, άσχετα από τις αμφιταλαντεύσεις και τα σενάρια που έχουν μέχρι τώρα προβληθεί για το αν πείστηκε ή ήθελε να φανεί ότι πείστηκε, υποχρεώθηκε να δεχτεί τις έτοιμες και απαραβίαστες συμφωνίες της Ζυρίχης, οι οποίες υπεγράφησαν ερήμην των Ελληνοκυπρίων αλλά και των Τουρκοκυπρίων και στις οποίες δεν είχε τον τελικό λόγο. Αντίθετα η βρετανική κυβέρνηση, ως κατέχουσα δύναμη, διαφύλαξε το δικαίωμα να προσθέσει στις συμφωνίες και συγκεκριμένα στη συνθήκη Εγγυήσεως ένα άρθρο, που της έδινε το δικαίωμα να διατηρήσει στρατιωτικές βάσεις στο Ακρωτήρι και στη Ξυλοφάγου. Επιπλέον στις

⁹³ Αυτοί ήταν οι: Θ. Δέρβης, δήμαρχος Λευκωσίας, Κ. Παρτασιδής, δήμαρχος Λεμεσού, Γ. Χριστοδουλίδης, δήμαρχος Λάρνακας, Α. Πούγιουρος, δήμαρχος Αμμοχώστου, Χ. Δημητριάδης, δήμαρχος Κυρήνειας, Ι. Ιακωβίδης, δήμαρχος Πάφου, Π. Νικολόπουλος, δήμαρχος Μόρφου, ο Κ. Σπυριδάκης, γυμνασιάρχης του Παγκυπρίου, Κ. Χατζηϊωάννου γυμνασιάρχης Αμμοχώστου, Κλεάνθης Γεωργιάδης, γυμνασιάρχης Κυρήνειας, Π. Παυλίδης, γυμνασιάρχης Πάφου, ο Π. Πασχαλίδης, γραμματέας της Εθναρχίας, οι εθναρχικοί σύμβουλοι Γ. Χρυσαφίνης, Ι. Φαέθωνος, Σ. Χρίστης, οι δικηγόροι, Α. Αιμιλιανίδης, Τ. Παπαδόπουλος, Γ. Κληρίδης, ο Η. Νικολαΐδης, γιατρός, ο Γ. Χατζηνικολάου διευθυντής της εφημερίδας "Ελευθερίας", ο Γ. Χρίστης αντιπρόσωπος του διευθυντή της εφημερίδας "Εθνος" και ο Μ. Κωνσταντινίδης αντιπρόσωπος του διευθυντή της εφημερίδας "Φιλελεύθερος"

⁹⁴ Πατρίς, αρ. φ. 22516, 15 Φεβρουαρίου 1959, αρ. φ. 22517, 17 Φεβρουαρίου 1959, αρ. φ. 22518, 18 Φεβρουαρίου 1959, αρ. φ. 22519, 19 Φεβρουαρίου 1959, αρ. φ. 22520, 20 Φεβρουαρίου 1959 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 141-142 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 355-356

συμφωνίες προστέθηκε το “Συμπεφωνημένο Πρακτικό”, το οποίο υπέγραψαν Ελλάδα, Τουρκία και Βρετανία για την προετοιμασία των νέων διακανονισμών στην Κύπρο, που αφορούσαν τρία θέματα τα οποία ανέλαβαν τρεις επιτροπές: τη σύνταξη των τελικών κειμένων των συνθηκών, το είδος μιας οιονεί κυβέρνησης, που θα επέβλεπε τη μεταβίβαση της εξουσίας στο νέο κράτος και την κατάρτιση του κυπριακού συντάγματος. Ουσιαστικά όμως καμία αλλαγή δεν έγινε στις συμφωνίες της Ζυρίχης αν εξαιρέσουμε αυτές τις προσθήκες⁹⁵.

Βέβαια, οι συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου παρουσίαζαν αρκετά μειονεκτήματα:

1. Καθιέρωναν ένα συνεταιρισμό Ελλήνων και Τούρκων στη διοίκηση δυσανάλογο προς την πληθυσμιακή τους αναλογία (82% Ελληνοκύπριοι και 18% Τουρκοκύπριοι).
2. Οι Τουρκοκύπριοι κέρδισαν το 30% στη Βουλή, το Υπουργικό Συμβούλιο και τη Δημόσια Υπηρεσία.
3. Οι Τουρκοκύπριοι κέρδισαν το 40% στο Στρατό και την Αστυνομία.
4. Ο Έλληνας πρόεδρος και Τούρκος αντιπρόεδρος είχαν δικαίωμα veto (αρνησικυρίας) για πολιτικά οικονομικά και αμυντικά ζητήματα.
5. Προνοούσαν διαχωρισμό των Δημαρχείων στις κυριότερες πόλεις.
6. Προνοούσαν χωριστή ψηφοφορία και πλειοψηφία των βουλευτών κάθε κοινότητας στη Βουλή για την ψήφιση του Προϋπολογισμού του κράτους.
7. Δημιουργήθηκαν δύο Κοινοτικές Συνελεύσεις, μια ελληνική και μια τουρκική, που η καθεμιά έχει ευθύνη για τα θρησκευτικά, εκπαιδευτικά και πολιτιστικά θέματα της Κοινοότητάς τους.
8. Το Σύνταγμα προνοούσε ρύθμιση του θέματος των χωριστών δημαρχείων από τις δύο Κοινοτικές Συνελεύσεις.
9. Με βάση τη συνθήκη Συμμαχίας εγκαταστάθηκε στην Κύπρο ελληνική στρατιωτική δύναμη (ΕΛΔΥΚ) 950 ανδρών και τουρκική (ΤΟΥΡΔΥΚ) 650.
10. Διατηρούνται στην Κύπρο οι κυρίαρχες βρετανικές στρατιωτικές βάσεις⁹⁶.

Πάρα αυτά, στις 20 Φεβρουαρίου ο Μακάριος, σε μήνυμά του προς τον Κυπριακό λαό, τόνιζε ότι με τη συμφωνία τίθενται τα θεμέλια της ελευθερίας και της ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Κύπρου και ότι ανοίγεται νέα περίοδος ευημερίας, για ολόκληρο τον Κυπριακό λαό. Ταυτόχρονα, στις 23 Φεβρουαρίου, αφέθηκαν

⁹⁵ Λεόντιος Ιεροδιακόνου, *Το Κυπριακό Πρόβλημα (Πορεία προς τη χρεωκοπία)*, Αθήνα 1970, σ. 317 και Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Το κυπριακό ζήτημα, 1878-1960: Η συνταγματική πτυχή*, Αθήνα 1998, σ. 125

⁹⁶ Πατρίς, αρ. φ. 22523, 24 Φεβρουαρίου 1959

ελεύθεροι όλοι οι πολιτικοί κρατούμενοι (περίπου 1000), αφού τίθεται σε εφαρμογή η γενική αμνηστία, όπως προβλεπόταν από τις συμφωνίες Ύστερα, ο Μακάριος επιστρέφει στην Κύπρο την 1^η Μαρτίου όπου ο Κυπριακός Ελληνισμός του επιφυλάσσει μεγάλη υποδοχή, ενώ αγωνιστές της ΕΟΚΑ αφήνουν τα κρησφύγετά τους και παρελαύνουν στους κεντρικούς δρόμους της Λευκωσίας και άλλων πόλεων, σκορπώντας ρίγη συγκίνησης.

Ενώ, στις 9 Μαρτίου, ο Γρίβας δίνει διαταγή για τερματισμό του ένοπλου αγώνα καλώντας όλους να βοηθήσουν τον Μακάριο στο δύσκολο έργο του. Λίγες μέρες αργότερα, στις 17, ο Διγενής μεταβαίνει στην Αθήνα όπου του επιφυλάσσεται αποθεωτική υποδοχή. Στο αεροδρόμιο του Ελληνικού τον περίμεναν η σύζυγος του, η Κική Γρίβα με τον πατέρα της και συγγενείς. Λίγο αργότερα, έφθασαν ο Αρχιεπίσκοπος Θεόκλητος οι υπουργοί Αβέρωφ, Τσάτσος και Θέμελης οι πολιτικοί αρχηγοί Γεώργιος Παπανδρέου και Θεόδωρος Τουρκοβασίλης ο δήμαρχος Αθηναίων Πανσανίας Κατσώτας οι αρχηγοί ΓΕΣ και ΓΕΑ Σειραδάκης και Μαργαρίτης και άλλοι επίσημοι. Στην έξοδο του αεροσκάφους εμφανίσθηκε ο Διγενής, φορώντας καφέ στρατιωτική στολή, μπερέ με κεντημένα τα αρχικά της ΕΟΚΑ και χιαστή θήκη με τα κιάλια, το περίστροφο και μια μπαλάσκα με σφαίρες. Ύστερα, ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Θεόκλητος τον στεφάνωσε με χρυσό στεφάνι και μαζί με τον δήμαρχο Αθηνών Κατσώτα τον προσφώνησαν. Τότε ο συγκινημένος Διγενής, παρέδωσε στον Κατσώτα λήκυθο με αιμοποτισμένο χόμα της Κύπρου. Η κάθοδος στην Αθήνα ήταν μια ανεπανάληπτη υποδοχή εθνικού ήρωα. Η Βουλή των Ελλήνων, στις 20 Μαρτίου 1959, προήγαγε ομόφωνα τον Γεώργιο Γρίβα από αντισυνταγματάρχη σε αντιστράτηγο, του απένειμε ειδική σύνταξη, καθώς επίσης και τον τιμητικό τίτλο του “Αξίου Τέκνου της Πατρίδος”, τίτλο που σημειωτέον πριν αυτού είχε απονεμηθεί στον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη⁹⁷.

⁹⁷ Πατρίς, αρ. φ. 22523, 24 Φεβρουαρίου 1959, αρ. φ. 22535, 10 Μαρτίου 1959, αρ. φ. 22541, 18 Μαρτίου 1959, αρ. φ. 22542, 19 Μαρτίου 1959 και Γιάννης Σπανός, Γιώργος Μαυροκορδάτος, Νίκος Ορφανίδης, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003, σ. 142-145 και Νίκος Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981, σ. 356-357

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Απελευθερωτικός Αγώνας του '55-59 αποτέλεσε το εθνικό ξέσπασμα όλων των γενεών των Ελλήνων που έζησαν για αιώνες στο νησί. Ανθρώπων απλών, που δεν είχαν ιδιαίτερα στρατιωτικά προσόντα, δύναμη πυρός και πολιτική δύναμη, αλλά ανθρώπων που έγιναν ήρωες και έδειξαν πως η Ιστορία δεν κινείται πάντα με τη λογική του ισοζυγίου δυνάμεων. Η γενιά των Ελλήνων της Κύπρου του '55-59, άκουσε το κάλεσμα της εθνικής επιταγής και προχώρησε στην επανάσταση για την αποτίναξη του αγγλικού ζυγού, αντιλαμβάνοντας τη δική της ιστορική ευθύνη παρά υπολογίζοντας την υπεροπλία των αντιπάλων.

Όσον αφορά βέβαια την υπογραφή των Συνθηκών του Λονδίνου και της Ζυρίχης και τη δημιουργία του Κυπριακού Κράτους αυτό κρίνεται ως μείζονος πολιτικής και στρατηγικής σημασίας για τη Μεγάλη Βρετανία. Οι Βρετανοί επιθυμούσαν τη διατήρηση της Κύπρου για την εξυπηρέτηση των γεωπολιτικών και στρατηγικών τους κριτηρίων (βάσεις). Έτσι, προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικές της βλέψεις, η Μεγάλη Βρετανία ασκεί την πολιτική του “διαίρει και βασίλευε” εμπλέκει τους Τούρκους στη διένεξη με την Κύπρο ως ισότιμους εταίρους με το ελληνικό κράτος και καθυστερεί την παραχώρηση της ανεξαρτησίας στην Κύπρο. Κυρίως όμως, ενδιαφέρεται για τη δημιουργία και διατήρηση βρετανικών βάσεων στην Κύπρο. Για τον λόγο αυτό ευνοεί και τις τουρκικές θέσεις (διχοτόμηση) ως προς την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος.

Κάνοντας έτσι μια αποτίμηση του αποτελέσματος του αγώνα της ΕΟΚΑ, καταλήγει στο σαφές συμπέρασμα ότι ο αγώνας αυτός απέτυχε. Αλλά στη συνείδηση των Ελληνοκυπρίων, ο αγώνας της ΕΟΚΑ είναι καταξιωμένος ως ένας νικηφόρος αντιαποικιακός αγώνας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι εκείνο που αποτιμάται δεν είναι το τελικό αποτέλεσμα, αλλά η πορεία προς το σκοπό. Ανεξάρτητα, λοιπόν, από το που κατέληξε ο Αγώνας, η ΕΟΚΑ υπήρξε η ενσάρκωση των πόθων του κυπριακού λαού για Ένωση. Στα τέσσερα χρόνια που κράτησε η εξέγερση, ο λαός αγκάλισε, σχεδόν στο σύνολό του, τον αγώνα. Πίστεψε σ' αυτόν και έκανε θυσίες για την ευόδωσή του. Κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ υπήρξαν μεγάλες στιγμές και ανεπανάληπτα παραδείγματα ανδρείας και αυτοθυσίας.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΠΗΓΕΣ

Εφημερίδες

Κυπριακές:

"Έθνος" (1955, 1956)

"Ελευθερία" (1955, 1956, 1957)

"Ο Φιλελεύθερος" (1956)

"Χαραυγή" (1956)

Ελληνικές:

"Πατρίς" (1955, 1956, 1957, 1958, 1959)

"Ελευθερία" (1956)

B. ΒΙΒΛΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξάνδρου Χαράλαμπος, *Κυπριακοί απόηχοι. Λονδίνο 1955-1959. Η αρθρογραφία του αγγλικού τύπου για τον αγώνα της ΕΟΚΑ*, Αθήνα 2012

Άμαντος Κωνσταντίνος, *Σύντομος ιστορία της Κύπρου*, Αθήνα 1956

Ασσιώτης Γεώργιος Γιάγκος, *Ο αγώνας της Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Λευκωσία 1990

Βαρνάβας Ανδρέας, *Ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ*, Λευκωσία 2002

Βασιλειάδης Νικόλαος, *Εθνομάρτυρες του Κυπριακού έπους 1955-1959*, Αθήνα 1978

Βραχίμης Γιάννης, *Μακάριος. Μύθος και πραγματικότητα*, Αθήνα 1979

Γεωργής Γιώργος, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον αλυτρωτισμό στον ανταποικιακό αγώνα*, Αθήνα 1999

Γεωργιάδης Κλεάνθης, *Ιστορία της Κύπρου*, Λευκωσία 2006

Διγενής Γρίβας, *Στρατηγού Γεώργιου Γρίβα - Διγενή Απομνημονεύματα Αγώνος Ε.Ο.Κ.Α. 1955-1959*, Αθήνα 1961

Θρασύβουλος Μάριος, *Ο εθνικισμός των Ελληνοκυπρίων, από την αποικιοκρατία στην Ανεξαρτησία*, Θεσσαλονίκη 2016

Βιόλαρη-Ιακωβίδου Μαρούλα, *Σελίδες του απελευθερωτικού μας αγώνα όπως γράφτηκαν τότε*, Λευκωσία 1992

Ίδρυμα Απελευθερωτικού Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959, *Αγώνες πριν τον Αγώνα του 1955. Πτυχές από την Προετοιμασία Οργάνωσης του Αγώνα*, Λευκωσία 2013

Ιεροδιακόνου Λεόντιος, *Το Κυπριακό Πρόβλημα (Πορεία προς τη χρεωκοπία)*, Αθήνα 1970

Καλογερόπουλος Στρατής-Σπύρος Κ., *Το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση. Η παραβίαση του στην Κύπρο*, Αθήνα 1977

Κατσώνης Κώστας, *Η Κύπρος στους δρόμους της Ιστορίας*, Λάρνακα 2002

Κρανιδιώτης Νίκος, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, Αθήνα 1981

Κύπρος Γεωργαλής Η., *Οι Βρετανοί στην Κύπρο. Φορολογία και πολιτική στην πρώτη περίοδο της Αγγλοκρατίας και το ζήτημα του φόρου υποτελείας*, Αθήνα 2016

Κύρου Αλέξης Αδ., *Ελληνική εξωτερική πολιτική*, Αθήνα 1984

Κωνσταντινίδης Κωνσταντίνος, *Ψευδώνυμα και Κωδικοί. ΕΟΚΑ 1955-1959*, Λευκωσία 2011

Richter Heinz A., *Ιστορία της Κύπρου. 1878-1949*, Αθήνα 2007, τ. 1

Richter Heinz A., *Ιστορία της Κύπρου. 1950-1959*, Αθήνα 2011, τ. 2

Σπανός Γιάννης, Μαυροκορδάτος Γιώργος, Ορφανίδης Νίκος, *Ο απελευθερωτικός μας Αγώνας '55-59. Μια πρώτη γνωριμία*, Λευκωσία 2003

Τζερμιιάς Παύλος Ν., *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με αναδρομή στη ζωή της μεγαλονήσου στο διάβα των χιλιετιών*, Αθήνα 2001

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, *Το κυπριακό ζήτημα, 1878-1960: Η συνταγματική πτυχή*, Αθήνα 1998

Χατζηκωστής Ευάνθης, *Ευαγόρας Παλληκαρίδης, ο ήρωας και ο ποιητής*, Λευκωσία 1984

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία σε πρώτη φάση γίνεται αναφορά στην περίοδο που η Κύπρος ήταν υπό Αγγλική κατοχή και διοίκηση και συγκεκριμένα στις προσπάθειες των Ελληνοκυπρίων με διαδηλώσεις, πολιτική διπλωματία και δημοψήφισμα να εκφράσουν την θέλησή τους για ένωση με την μητέρα Ελλάδα. Οι Ελληνοκύπριοι, διεκδίκησαν την πολιτική τους αυτοδιάθεση και άντλησαν δύναμη και νομιμοποίηση από το δίκαιο του αγώνα τους. Ο διπλωματικός και πολιτικός αγώνας του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄, στοχεύοντας στη διεθνοποίηση του Κυπριακού ζητήματος και τη συζήτηση του στα διεθνή πλαίσια του ΟΗΕ, ελπίζοντας ότι έτσι θα εξανάγκαζε τη Μεγάλη Βρετανία, να συζητήσει το πρόβλημα σοβαρά, δεν λειτούργησε. Οι απογοητεύσεις στον πολιτικό τομέα, με την πλήρη άρνηση της Βρετανίας να παραδεχθεί έστω και την ύπαρξη Κυπριακού ζητήματος, με την αδυναμία των εξαρτωμένων από την Αγγλία ελληνικών κυβερνήσεων να επιτύχουν οτιδήποτε και με τα πενιχρά αποτελέσματα των πρώτων συζητήσεων επί του Κυπριακού που έγιναν στους διαδρόμους των Ηνωμένων Εθνών, οδήγησαν στην τελική απόφαση για διεξαγωγή στην Κύπρο του σχεδιαζόμενου ένοπλου αγώνα. Αμέσως, άρχισε σκληρή εργασία για σύσταση μυστικής στρατιωτικής οργάνωσης. Η ΕΟΚΑ οργανώνεται σε ηγετικό αλλά και στρατιωτικό επίπεδο. Δηλαδή, επί τόπου μελέτη των δυνατοτήτων για ένοπλο αγώνα στο νησί, τροφοδοσία σε δύναμη πυρός, στρατολόγηση και εκπαίδευση ανδρών και στελέχωση της οργάνωσης. Έτσι, θα ξεκινήσει και η καταγραφή των γεγονότων από την έναρξη του Αγώνα έως και την λήξη, διαιρεμένη σε τέσσερις φάσεις. Αρχικά τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν από την έναρξη του Αγώνα μέχρι την άφιξη του Harding (1^η Απριλίου - 3 Οκτωβρίου 1955), στη συνέχεια, εκείνων από την άφιξη του Harding μέχρι και την εξορία του Αρχιεπισκόπου στις Σεϋχέλλες (3 Οκτωβρίου 1955-9 Μαρτίου 1956), τρίτον από την εξορία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου μέχρι την απελευθέρωσή του από τις Σεϋχέλλες (3 Μαρτίου 1956 - 28 Μαρτίου 1957) και κλείνοντας παρουσιάζονται τα γεγονότα μετά την απελευθέρωση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και των συνεξορίστων του μέχρι την επίσημη λήξη του Αγώνα στις 3 Μαρτίου του 1959. Στη μελέτη, επισημαίνεται η επιβολή της αποικιακής εξουσίας η οποία επέφερε τις έντονες εθνικές διεκδικήσεις. Γίνεται αναφορά στα σκληρά μέτρα που χρησιμοποίησε η βρετανική κυβέρνηση για τη βίαιη καταστολή του εθνικού

κινήματος, τις βιαιότητες και τα βασανιστήρια. Φθάνοντας στο τέλος της μελέτης, οδηγούμαστε στα εξής συμπεράσματα. Πρώτον, πως η αμφιταλάντευση της Βρετανίας σχετικά με την αξία της Κύπρου, ιδιαίτερα μετά την απώλεια του Σουέζ οφειλόταν σε οικονομικούς και στρατηγικούς λόγους, που σίγουρα δεν σχετίζονταν μόνο με το πετρέλαιο, αλλά αφορούσαν τον έλεγχο της Μέσης Ανατολής και την αναχαίτιση του κομμουνιστικού κινδύνου. Και τέλος, πως ο Απελευθερωτικός Αγώνας του '55-59 ήταν η αντίδραση όλων των Ελληνοκυπρίων που υπερασπιζόμενοι την εθνική τους αποκατάσταση, στράφηκαν με ευθύνη και αυταπάρνηση ενάντια στον αποικιακό-συμφεροντολογικό χαρακτήρα της Μ. Βρετανίας. Μεθοδολογικά, η εργασία στηρίζεται τόσο σε πηγές όσο και σε βιβλιογραφία. Προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή όμως η περίοδος αυτή κυρίως από ελληνικής πλευράς δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρεπορτάζ της ιστορικής Ηλειακής εφημερίδας της εποχής "Πατρίς", που αποτελεί την δεύτερη αρχαιότερη καθημερινή εφημερίδα της Ελλάδας, καθιστώντας τη μελέτη άξια από άποψης πρωτοτυπίας και εγκυρότητας.